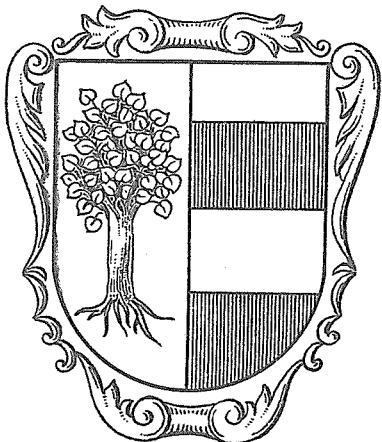


ZÁVODNÍ KLUB ROH
KRÁLOVOPOLSKÉ STROJÍRNY
BRNO



INFORMACE

GENEALOGICKÉ
A HERALDICKÉ

1 - 2
1986

Z ČINNOSTI KLUBU

Genealogická dotazníková akce.

K číslu 3/85 našich Informací byl přiložen dotazník, jehož účelem je pořídit soupis rodopisců a zpracovaného materiálu o jednotlivých rodech především Jihomoravského kraje pro potřeby zájemců o rodopis.

Na schůzce zástupců genealogických společenství ČSSR, konané 5. října 1985 v Olomouci se k akci našeho klubu připojily Genealogická a heraldická sekce VSMO Olomouc a Klub genealogů a heraldiků Domu kultury DKP Vítkovice v Ostravě s tím, že provedou obdobnou akci pro Severomoravský kraj.

Dne 13. ledna 1986 se konala v rámci genealogických pondělíků GHK Brno za účasti pracovníků SOA Brno - vedoucího badatelny Dr. Čoupka a s. A. Ševčíka schůzka, na které byly zhodnoceny počáteční výsledky akce a projednány připomínky. Z nich vyplynulo, že je žádoucí odpověď na dotazník zaslat dívámco, aby jeden exemplář mohl být předán archivu a druhý založen v našem archivu. Bylo doporučeno odpověď uvést co nejširší. K bodu 7 dotazníku dodat všechna příjmení a místa, která se vyskytují ve vývodu či rozrodu. Ing. K. Dvořák podal informaci o zpracování akce počítáčem, do jehož paměti by bylo třeba dát co nejvíce informací.

Státní oblastní archiv Brno a Archiv města Brna podpořily výrazně naše úsilí tím, že dodají naše dotazníky rodopisným badatelům při vyplňování badatelských listů a povídou jejich seznam. GHK Brno se pak zavázal předat kopie všech odpovědí na dotazník a případná zpracování akce vždy na konci čtvrtletí archivu.

Výzva

Aby dotazníková akce byla co nejúplnější a odpověď bylo co nejvíce, obracíme se na všechny, především zájemce o rodopis s prosbou, aby podpořili akci tím, aby vhodnou formou zjistili v okolí svého bydliště, na pracovišti a mezi svými známými již vypracované rodokmeny, vývody a rozrody i rodové kroniky, aby majitelům těchto materiálů předali dotazníky a případně s nimi sepsali odpovědi. Potřebné dotazníky jsou k tomu účelu připraveny na genealogických pondělcích i v badatelnách uvedených archivů. Poznačte si, komu jste dotazníky předali a informujte GHK o Vašich úspěších. Pomůžete tak někdy zachránit cenné výsledky národného bádání ohrožené občas nepochopením jejich významu majiteli nebo zánikem rodu. Jak připomněli zástupci archivů, může se takto ušetřit i archivní materiál, zvláště matriky, které častým používáním ke studiu velmi trpí.

Děkujeme za pochopení a spolupráci.

Výbor GHK

Zájezd GHK do Bratislavы.

Třetí zájezd klubu v roce 1985 se uskutečnil jako jednodenní v sobotu 30. listopadu.

Pro účastníky zájezdu připravil jeho vedoucí Ing. Svoňoda seznam 42 bratislavských paláců a historických stavebních památek, z nichž první část byla předmětem organizované procházky. Na cestě do Bratislavы byli účastníci zájezdu stručně informováni o historii města a upozorněni na další významné objekty, které bylo možno navštívit ve volném čase před společnou vycházkou a které nebyly v jejím programu (muzeum uměleckých řemesel, historických hodin, hrad, korunační dóm sv. Martina aj.). Průběh cesty autobusem zpestřil také Ing. arch. Křížan zajímavými informacemi z jeho dlouhodobého působení v Bratislavě.

Společná procházka Bratislavou začala v centru města

na nám. SNP, kde se k naší výpravě připojil RNDr. Roman Zelenay CSc., který naši skupinu provedl historickou částí města a podal zasvěcené informace o památných objektech. Procházka vedla přes Hurbanovo nám. (se zastávkou před kostelem trinitářů) k Michalské bráně, dále Michalskou ulicí (palác Uherské komory, palác barona Jesenáka, Segnerova kúria), dále kolem býv. kláštera klarisek a Kapitulskou ulicí (s pozdně got. dvojobjekt. domem č.4) do Jiráskovy ulice (palác hrab. Erdödy-ho, Academia Istropolitana, palác hrab. Pálffy-ho, de Pauli palác). Pokračovala dál ulicí Nálepkovou (zastávka u dómu sv. Martina s upozorněním na další historické objekty v okolí, informace o palácích hrab. Csáky-ho, rod. Keglevichů, hrab. Balassa, hrab. Esterházy-ho a kapli bratrstva Corporis Christi) na roh Hviezdoslavova nám. (informace o novodobějších budovách na něm jako Slov. nár. divadlo aj.) a na náměstí 4. apríla - bývalé hlavní náměstí staré Bratislavы. Zde pokračoval výklad informacemi o staré radnici, Rolandově kašně a historických budovách na náměstí (got. dům č.2, palác bar. Jesenáka, hrab. Esterházy-ho-Kutschlerfeldův, palác uher. místodržitele, dům býv. Eskontní banky postavený na místě dřívějšího patricijského domu, v němž žila určitou dobu král. Marie-vdova po Ludvíku II.). Poslední část procházky vedla přes Dibrovo nám. (s pozdně got. domem č.10), kolem Mirbachova paláce k bývalému klášteru a kostelu Františkánů zpět k staré radnici a Primaciálnímu paláci, v nichž byly navštívěny expozice městského muzea a shlédnutý vzácné gobelíny. Tam jsme se rozloučili s dr. Zelenayem, jehož zajímavý výklad všichni účastníci zájezdu velmi pozorně sledovali až do konce i přes nepřízeň počasí, takže zájezd plně splnil svůj účel.

V.S.

Ludvík Dietrich - tvůrce moravské hymny a genealogie rodu rytířů z Dietrichu.

Na členské schůzi dne 19.11.1985 vystoupil s. František Špírk s přednáškou na uvedené téma. Seznámil přítomné s dějinami rodu rytířů Dietrichu - erbu pštrosa s klíčem v zobáku v modrém poli štítu, který přišel na Moravu z jižního Rakouska. Zde první působil JUDr František z Dietrichu jako zemský advokát. Rod zakoupil na Moravě drobná sekularizovaná panství Jesenec a Doloplazy. Členové rodu se sžívali se slovenským prostředím na svých panstvích. Přednášející sledoval ekonomický úpadek rodu, v němž také figuruje i jméno Moravana, který se zapsal do národních dějin jako tvůrce moravské hymny "Moravo, Moravo, Moravénko milá".

Je samozřejmé, že přednášející nejvíce pozornosti věnoval právě biografii Ludvíka z Dietrichu a jeho skladatelské dráze. Zvláštní část přednášky tvořily osudy jeho nejznámější skladby "Moravo, Moravo, Moravénko milá", jejíž text napsal Václav Hanka "údajně" na základě lidové písni z východních Čech. Skladba zlidověla a přednášející uvedl celou řadu nápěvů.

Jestliže můžeme říci, že osudy moravské hymny jsou hlavně zásluhou Aloise Gregora dostatečně zpracovány, nelze to samé říci o dějinách rodu Dietrichů. Takže přednáška alespoň částečně splatila dluh, který k naší historii máme.

— red.

Faleristika a heraldika starých italských států.

Faleristice a heraldice starých italských států byla věnována rozsáhlá přednáška PhDr. T. Krejčíka a RNDr. I. Koláčného.

Autoři se nejprve věnovali politicko-historickému vývoji států na Apeninském poloostrově přibližně od konce středověku až do vzniku sjednoceného Italského království pod savojskou dynastií v roce 1860. Z pohledu faleristiky, již

byla věnována větší část přednášky, bylo za nejvýznamnější označeno období od druhé půle 18. století do konce sledovaného časového úseku.

Jednotlivé státy, seřazené geograficky od severu k jihu, byly nejprve detailněji historicky analysovány, zvláštní zřetelem byl věnován těm obdobím, která pro daný stát měla z hlediska vývoje řádů a vyznamenání největší význam. Tato část byla dokumentována četnými barevnými diapositivy řádových insignií. Na závěr každé části, věnované jednomu kterému státu, byli posluchači seznámeni formou kreseb či reprodukcí s nejdůležitějšími státními a dynastickými znaky.

Království sardinské a italské bylo reprezentováno malou a velkou kolanou řádu Zvěstování (Annunziata), založeného r. 1362 Amadeem VI. savojským. Po britském řádu Podvazku je to druhý historicky bezpečně doložený velký světský rytířský řád. U řádu Maurizie a Lezara upozornili autoři na několik zajímavých vývojových typů tohoto krásného starobylého řádu, vzniklého r. 1572 spojením dvou starých duchovní rytířských řádů. (viz obr.). V této souvislosti byla zmíněna vzdálená paralela - a to italský řád Železné koruny, založený r. 1805 císařem Napoleonem a platným do r. 1813 a rakouským řádem Železné koruny, založeným r. 1816 císařem Františkem I. po připojení severní části Itálie (a tedy i Lombardska) k Rakousku. Závěrem této části byly vzpomenuty dva staré záslužné řády a to Savojský vojenský záslužný řád z r. 1815 a Civilní záslužný řád z r. 1831.

U dekorací republiky sv. Marka byl reprodukován nádherný, pozdne gotický odznak Bailyho, spadající svým provedením i použitým materiálem do oblasti šperkařské.

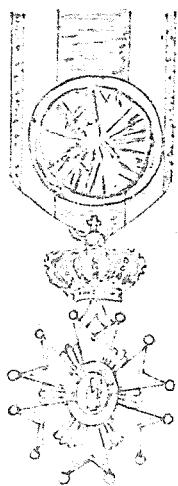
Velkovévodství toskánské zastupovaly v přednášce různé vývojové typy duchovně rytířského řádu sv. Štěpána, založeného roku 1554 a v průběhu 19. stol. přeměněného v řád záslužný. Podobný osud atihli i druhý z řádů toskánských, řád sv. Josefa, založený původně r. 1515 a v r. 1807 obnovený jako řád záslužný. Výdej toskánských řádů uzavřely dva řády záslužné a to Civil-

ni řád záslužný a Vojenský řád záslužný, oba založené v roce 1853. Vzhledem k tomu, že titul velkovévodů toskánských přešel po r. 1737 na arcivéody rakouské (rozhodnutím Františka Štěpána Lotrinského Toskána prohlášena rakouskou sekundogeniturovou), našel po připojení Toskány ke království Itálie poslední vládnoucí velkovévoda Ferdinand IV. asyl v císařském Rakousku. Zde až do své smrti v r. 1908 nadále uděloval některé z řádů své již neexistující země.

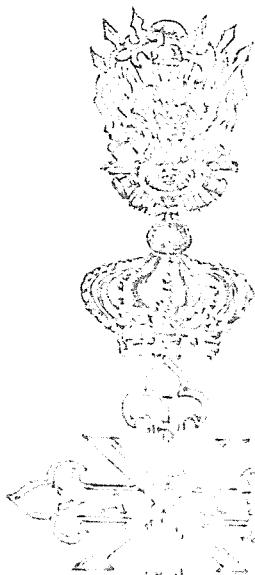
Podobně tomu bylo v sousedním vévodství Modena, které bylo od r. 1796 spravováno rovněž rakouskými arcivéody z větve Habsburg-Este. Jediným řádem tohoto státu byl řád Orla d'Este založen r. 1855 a udělován jen 4 roky. V r. 1859 byla i Modena připojena ke království italskému a tak v Rakousku docházíval další exmonarcha, tentokrát vévoda František V. Až do své smrti v r. 1875 využíval i on svého práva udělovat řád estenského orla.

V pořadí třetím státem po určitou dobu pevně přibuzensky spojeným s císařským Rakouskem bylo vévodství Parma. Díky rozhodnutí vídeňského kongresu byla totiž až do své smrti v r. 1847 titulární vévodkyní parmskou manželka císaře Napoleona, rozená arcivévodkyně Marie Luisa, dcera císaře Františka I. Tím lze vysvětlit, že ve zmíněných letech byly parmské řády vcelku hojně udělovány rakouským státním příslušníkům. Na tomto místě byl uveden snad nejpopulárnější řád staré Itálie - Konstantinovský vojenský řád sv. Jiří, mající podle legendy svůj původ v Byzanci ve 4. stol. n.l. Do Parmy se dostává složitou cestou dědictví, naposled z posledního příslušníka Paleologů na Františka I. z rodu Farneše. Dále se vyvíjel ve dvou samostatných větvích: parmské a sicilské. V roce 1836 pak byl založen druhý a poslední parmský řád Civilní záslužný řád sv. Ludvíka. Obě zmíněné řády byly udělovány oficiálně do r. 1860, kdy Parma byla připojena k ostatní Itálii, neoficiálně do listopadu 1907, t.j. do konce života vév. Roberta z Parmy a Piacenzy, infanta španělského.

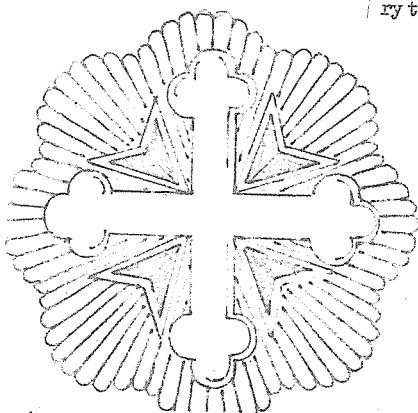
Vévodství Lucca zastupovaly ve výčtu řádů Vojenský



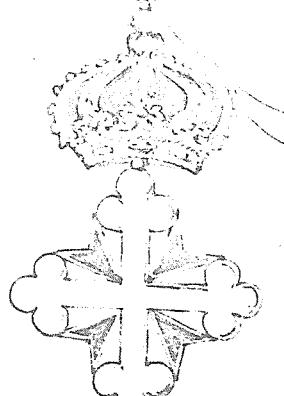
velkovévodství Toskána
rytířský kříž řádu sv. Josefa



království Sicilie
konstantinovský vojenský řád sv. Jiří,
rytíř velkokříže po právu, pol. 19. st.



království Sardínie
hvězda velkokříže řádu Mauricia
a Lazara, ca 1830



Království Sardínie
velkokříž řádu Mauricia a Lazara
ca 1830

záslužný řád sv. Jiří zal.r. 1833 (tvarově velmi podobný ruskému vojenskému řádu téhož jména) a v roce 1836 Civilní záslužný řád sv. Ludvíka, udělovaný současně i v sousední Parmě.

K císařskému Rakousku bylo v r. 1785 připojeno i původně suverenní yévodství Mantova, kde za panování knížat Gonzaga byly počátkem 17. století založeny a udělovány vedle dalších i řád Spasitele (zal.1608) a řád Neposkvrněného početí (zal.1617). Vévodství Mantova bylo k italskému království připojeno spolu s Benátskem až r.1866.

Střed Apeninského poloostrova zaujímal až do r.1870 samostatný a rozsáhlý Církevní stát. Z četných rádových dekorací tohoto státu byli posluchači seznámeni s řádem Krista založeným r.1319, řádem sv. Ducha, řádem Řehoře Velikého zal.1831, řádem Zlaté ostruhy založeným již v r.1559 a v r. 1841 spojeným s nově založeným řádem sv. Silvestra, dále s řádem Pia (zal.1847) a se starým duchovně rytířským řádem Božího hrobu, přeměněným v r.1868 na záslužný řád téhož jména.

Závěr přednášky byl pak věnován řádům království Obojí Sicílie. Od r. 1735, s přetržkou v letech 1805-1815, kdy pevninskou část království ovládli přechodně Francouzi, bylo sicilské království doménou španělských Bourbonů. V roce 1735 bylo prohlášeno španělskou sekundogeniturou. Zánik tohoto království v r.1860 (připojení území ke království Itálie) znamenal i konec většiny jeho zajímavých a vzácných řádů. Na prvném místě se sluší jmenovat v r.1738 založený řád sv. Januaria, vedle sardinského řádu Zvěstování jediný italský velký světský rytířský řád, který dožil až do doby sjednocení Itálie. Záslužné řády sicilské se objevily až počátkem 19.století. Byly to: řád sv. Ferdinand a zásluh (zal.1800), Královský řád Obojí Sicílie, zal.1808 a zrušený v r.1819, Konstantinovský vojenský řád sv. Jiří (jeho sicilská větev), řád sv. Jiří znovusjednocení, zal.1808 a řád Františka I. (zal.1829).

Celá přednáška byla zakončena živou diskusí, při které autoři zodpověděli řadu dotazů z pléna.

red.

kresby I.Koláčný

Výroční členská schůze.

Každoročně se scházíme, abychom přehlédlí činnost našeho klubu za uplynulé období a stanovili si cíle pro příští období.

Letošní výroční členská schůze se konala 23. ledna 1986 opět v sále Zdeňka Nejedlého v Závodním klubu ROH KSB. Jednání se zúčastnili jako hosté zástupkyně zřizovatele PhDr Libuše Sedláčková a PhDr Vladimír Růžek, ředitel Archivu Národního muzea v Praze, který pronesl přednášku na téma Dvořané císaře Karla IV. (znaková síň na hradu Leupu); jeno zajímavý výklad byl doprovázen barevnými diapositivy. Součástí programu byla, jak se stalo tradicí, hudební vložka, v které se představili mladí umělci - studenti JAMU.

Další část výroční schůze byla věnována hlavně bilancování. Se zprávou o činnosti klubu za rok 1985 vystoupil předseda František Špirk. Seznámil přítomné se základními směry činnosti GHK. Uvedl, že členské schůze se konaly s vyjímkou měsíce února, dubna, června a prázdnin každý měsíc. Na nich byli naši členové a hosté seznamováni s činností klubu, novinkami ze sledovaných oborů. Součástí členských schůzí byly odborné přednášky v počtu sedmi, jejíž resumé vycházely průběžně v našem zpravodaji. Témata přednášek zastupovaly různé oblasti heraldiky, genealogie a příbuzných odvětví, takže mohly uspokojit široký okruh zájemců o naše disciplíny. Celkem se zúčastnilo přednášek 200 osob. Naše členská základna představuje k 31.12.1985 celkem 153 osob a organizací. V návaznosti na členské schůze se konaly schůze výboru GHK. Tyto schůze byly mimořádné.

Dále se rozvíjela a zkvalitňovala zájezdová činnost.

Zájezdů, o kterých průběžně informujeme v GHI, se celkem zúčastnilo 127 osob. Je třeba zdůraznit, že jsme úspěšně zvládli náročnou organisaci zahraničního zájezdu a ještě zlepšili informovanost o trasách zájezdu a navštívených objektech. Vlastivědnou vycházku jsme uskutečnili pouze jednu, což však lze dávat do souvislosti s náročností přípravy tří zájezdů.

Pokračovali jsme ve vydávání našeho klubovního zpravodaje Genealogické a heraldické informace. Šestičlenná redakční rada za pomocí našich členů připravila čtyři čísla v rozsahu 383 stran dobré odborné úrovni a rejstřík GHI za léta 1981 a 1982.

Pro genealogiy bylo uspořádáno další pokračování genealogických pondělíků. Do tohoto kurzu se zapsalo 27 osob. Součástí kurzu byly přednášky, značný ohlas měla přednáška Dr. Vrbny Spolupráce genealoga a genetika a exkurse, např. exkurze historickým jádrem starého Brna, prohlídka areálu na Petrově a významných hrobů na brněnském Ústředním hřbitově.

Nás klub nadále aktivně spolupracoval s obdobnými organizacemi a odbornými institucemi. Vyslal své zástupce na kongresační schůzky genealogických a heraldických klubů v Olomouci. Členové našeho klubu se v rámci této schůzek podíleli na práci heraldické terminologické komise (8.6.1985 jsme zvláště schůzku připravili v Brně) a též byli iniciátory soupisu genealogů a jejich badatelských objektů na Moravě. Naši zástupci se také zúčastnili 10. konference vlastivědných kroužků v Adamově dne 6.12.1985. Úspěšně se rozvíjí spolupráce s Muzeem města Brna a Státním oblastním archivem v Brně.

Knihovna našeho klubu zaznamenala cenné přírůstky. Je zvláště potěšitelné, že se nám podařilo zorganisovat mezinárodní výměnu publikací s odbornými organizacemi a jednotlivci. S umístěním knihovny, zpřístupněním a výpůjční agentou ještě spokojení být nemůžeme. Také dokumentační archiv zaznamenal přírůstky, avšak z důvodu malého počtu spolupracovníků jen pomalu pokračuje evidence a odborné zpracování.

V závěru zprávy s.Špírk konstatoval, že i v roce 1985 byla činnost našeho klubu úspěšná, o čemž svědčí udělení diplomů členům výboru za aktivní činnost na výroční konferenci ZK ROH KSB. Dále uvedl, že činnost klubu bude dále pokračovat v naznačených směrech a bude se rozšiřovat a zkvalitňovat.

Dále pokračovala schůze přednesením zprávy o hospodaření klubu, kterou přednesla Dr. Novobilská, v jejímž závěru bylo konstatováno, že hospodaření probíhalo v souladu s finančním plánem. Dále byl přednesen návrh finančního plánu. V revizní zprávě bylo konstatováno, že činnost klubu byla v souladu se stanovami, specifikačním doplňkem a dalšími interními předpisy a navrhla odstupujícímu výboru absolutorium.

Poté následovala volba nového výboru. Za členy výboru byli zvoleni následující členové, kteří si na první schůzi rozdělili funkce takto: František Špírk (předseda), PhDr Tomáš Krejčík (I.místopředseda), JUDr Jiří L.Bílý (II. místo-předseda, referent pro dokumentační archiv), ing.Vladimír Svoboda (hospodář), Vilém Walter (jednatel), JUDr Mojmír Procházka (referent pro genealogické pondělky), MUDr Zdena Novobilská (zájezdový referent), RNDr František Pícha (zapisovatel), Milada Klementová (knihovnice), ing. Karel Dvořák (revisor), ing.arch. Josef Křížan (revisor). Aktivisty výboru byli jmenováni dr. Jan Kober (pro genealogickou práci) a Jiří Kronowetter (pro dokumentační práci).

Schůze byla ukončena usnesením, kde byly shrnuty schválené zprávy a výsledky jednání.

red.

Součástí výroční členské schůze byla přednáška ředitele archivu Národního muzea dr. Vladimíra Růžka, nazvaná Dvořané císaře Karla IV.

Dr.Růžek se věnuje heraldické galerii na Laufu již řadu let; souvisí to s jeho zájmem o erbovní soubory v širším evropském záběru.

Soubor na Laufu byl objeven až v době 2.světové války,

byl již různými autory publikován, přesto v jeho interpretaci je řada nejasností. Zájem badatelů se zaměřil na otázku, kdy soubor vznikl a jakému účelu sloužil. Vycházeli přitom z různých dílčích sond, kterými určili některé z osob, jejichž erby byly v sále zastoupeny. Závěry, vyslovené na takto jen částečně rozluštěných erbech byly ovšem rozdílné.

Dr. Růžek provedl detailní rozbor všech erbů a podařilo se mu identifikovat většinu osob, které v Laufu byly prostřednictvím svých erbů zastoupeny. Většina osob byla příslušníky dvora Karla IV. v různých hodnostech, ale jsou zde zastoupeny i šlechtičtí služebníci některých magnátů. Zařazením erbů církevních hodnostářů, ale i tří měst, dostal soubor státoprávní charakter. Na základě nových poznatků, které se podařilo dr. Růžkovi zjistit, mohl vznik souboru datovat těsně po roce 1350.

Důležitou částí přednášky bylo promítání barevných dia-positivů, které umožnily přítomným detailně se seznámit s krásou této jedinečné heraldické památky. Přednáška byla vysechnuta s velkým zájmem a po ní se rozpravidla čilá diskuse.

red.

ČLÁNKY A STUDIE

Lokalizace Věže u Tišnova a přehled jejich držitelů.

Miloslav Trmač

Odedávna se vědělo, že někde u Tišnova bylo samostatné stavení Věž. Potíže činilo její umístění a určení charakteru stavby, zda se jednalo o vladickou tvrz či měšťanský dům s přilehlým dvorem. Tak se stalo, že Věž se nedostala do základní historicko-topografické a vlastivědné literatury, ač o ní informovaní historikové měli značné vědomosti.¹⁾

Zaniklé stavení a dvůr Věž u Tišnova stála na okraji středověké zástavby města Tišnova v prostoru, v němž se dosud zachovala budova hostince Humpolka.²⁾ Vše ostatní kolem padlo za oběť bourání a výstavbě nového sídliště. Na místě prastarého "Věžího dvora" je dnes skupina panelových domů a vede se tudy podivuhodně přeložená silnice k Deblínu, která byla přeložena z historické ulice Cáhlovské východnějším směrem.³⁾

Stavení zvané Věž stálo na okraji svahu, který sem zahoval z výše položené části města mezi Květnicí a Klucaninou. Stálo však na téžem okraji inundačního pásma, které takřka každoročně svými vodami zaplavovala řeka Svratka. To je již minulost, neboť dokončení přehrady u Víru na horním toku řeky zabránilo povodním. Za velkých povodní se voda Svratky rozlévala po ulici Cáhlovské až k vjezdu do bývalého dvora. Areál věže sám byl mezi zmíněnou svažující se částí katastru a řekou Svratkou. Jednalo se o severní a jižní část uvedeného prostoru. Východní část byla zavlažována předpolíkládaným potůčkem v místě dnešní ulice Antonína Dvořáka, západní část pak byla ostře ohrazena potůčkem, který tekla od severu ze zmíněného táhlého návrší mezi Květnicí a Klucaninou.

ninou úžlabinou kolem dnešního hřbitova a volně stružkou v Cáhlovské ulici než byla vybudována mohutná betonová stoka o značném profilu a potůček zmizel v ní a nakonec byl kanalizován i jeho výše položený tok u hřbitova i za tišnovskými humny, za zahradami na Kukýrně.

Z uvedeného situačního přehledu plyne, že Věž stála mimo katastr středověkého Tišnova a tvořila původně samostatnou územní a majetkovou jednotku. Po zrušení kláštera Porta coeli za reforem Josefa II. byl rozparcelován přilehlý dvůr a budovy areálu Věže byly teprve roku 1770 pojaty do číslovacího koloběhu. Domek za potůčkem, který tekla od hřbitova, byl zvolen za začátek číslování, po rozmanitých oklikách se číslování vrátilo do těchto míst od jihu, tedy od řeky. Číslování končilo Humpolkou, která dostala číslo popisné 184.

Věž stála na okraji mokřin u řeky Svatky, přítom na suchém konci svahu, což jistě přispívalo k jejímu přirozenému opevnění. Vše bylo možno sledovat na počátku sedmdesátých let při bourání bývalého rozparcelovaného dvora v Cáhlovské ulici i při bourání rozlehlého dvora u zájezdního hostince Humpolky. Žel, vše zůstalo neprozakoumáno, nezpracováno a dnes je příkryto asfalem a betonem. Podle očitých svědectví byly při stavbě sídliště odkryty mohutné základy budovy o šířce snad přes dva metry.⁴⁾ Co z komplexu budov zbylo? Po zboření barokních částí dvora v Cáhlovské ulici i s ústřední vstupní budovou, možno říci, že takřka nic.⁵⁾ Jen prastarý hostinec Humpolka se kupodivu udržel obklopen modernními stavbami.⁶⁾

O staré podobě těchto míst jsme informováni poměrně chudě. Staré mapy Moravy a mapa povodí Svatky z počátku 18. století hledané informace neposkytuje. Zatím jediné kreslené vyobrazení je z prvej poloviny 18. století. Jedná se o vedutu města Tišnova, kterou na pokyn městské rady nakreslil syndikus Vokoun a je uložena ve sbírce Hoferiana Archivu města Brna. Na vedutě je vidět Humpolka, hlavní

budova dvora v Cáhlovské ulici, která je jen naznačena. U Humpolky lze rozpoznat, že má ještě vysokou střechu a okna jsou ještě malá, byť zhruba v místech dnešních oken. Podle kresby můžeme soudit, že šlo vskutku o "věž", obytné stave-

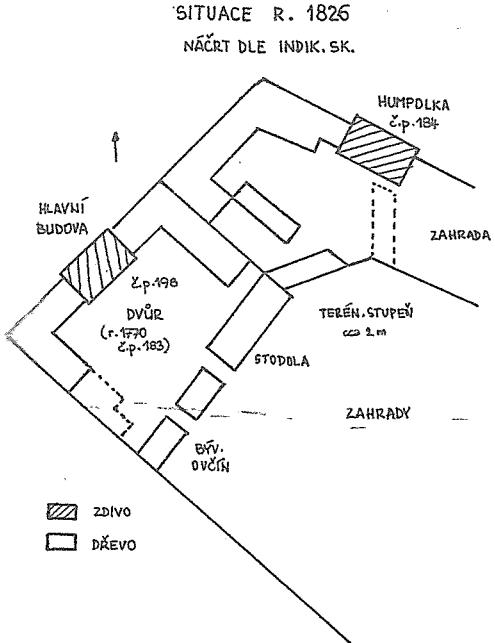
ní věžového charakteru. Takové pozdně románské věžové domy máme doloženy ve městech, např. Alramův dům v Brně a stejný vzhled mají i tvrzi, jak ji máme dochovánu v Pyšelu, částečně v Náramči (okr. Třebíč) a jinde.⁷⁾

Věžové stavby jsou časté v Čechách, ale nacházely se i v blízkém okolí.⁸⁾

Téměř o sto let mladší svědectví podává indikační skica (vedl. obr.) ze sbírek Státního oblastního archivu v Brně.

Jako domicil či predikát "z Věže" užívalo více rodů. Na přelomu 13. a 14. století v první polovině 14. století v prameňích vystupují tři Mikulášové, kteří nesou označení z Věže. Je nesnadné z nich určit, zda ve všech případech se psali po Věži u Tišnova, a v jakém byli vztahu.

V letech 1281-1291 je připomínán Mikuláš z Věže, který měl důchod v Pozořicích. K nejblížšímu genealogickému zařazení může pomoci jeho pečeť, která se zachovala na



listině z roku 1291. Na pečeti má znak v podobě polceného
vpravo damaskovaného štítu s krovkí. 9)

Jiný Mikuláš z Věže je uváděný na listině z roku 1328,
který byl bratrem Jaroše z Tišnova, který se psal také po
Věži a měl syna. 10)

Mikuláš z Věže, uváděný v listině z 8.9.1328, kterým
abatyše Anežka tišnovského kláštera inkorpovala jisté domy
u Tišnova, nebyl šlechticem, neboť je výslově označen jako
tišnovský měšťan, což koresponduje s opisem na jeho pečeti.
Jedná se o dobré zachovalou pečeť, která je kulatá z přiroze-
ného vosku o průměru mm. V pečetním poli ohraničeném mezi-
kružím s opisem: S NICOLAI DE TUSnWIZ se nachází gotický štit
s věží. Uvedená pečeť je pozoruhodná tím, že je jedním z mála
dokladů o užívání znaků měšťany z menších moravských měst.
Znamení ve štítu naznačuje, že Mikuláš z Věže měl v držení
Věž. 11) K tomuto Mikuláši se pravděpodobně vztahuje zpráva
z roku 1346 o Mikuláši z Věže, který je uváděn jako mrtvý.
Zanechal po sobě dceru Markétu provdanou za mlynáře Martina
de Struma a syna Heicmana z Tišnova. Jeho syn je připomínán
k roku 1352. 12)

Ve 14. století je uváděna řada šlechtických i měšťan-
ských rodů nesoucích predikát či domicil z Věže (de Turri),
které často nekriticky byly spojovány do genealogické sou-
vislosti. 13) Věžovité stavby pozdně románského charakteru
stály na více místech a po nich se psaly rody, které je měly
v držení. V Brně měl věž dům rychtáře Alrama na Rybném trhu
(dne náměstí Družby národů). Mezi brněnskými měšťany je také
uváděn Konrád od Věže, který byl otcem Margarety provdané za
Michala od Věže z Gothy, Kateřiny jeptišky v Pustoměři, Vá-
clave mnicha v dominikánském klášteře, Anny provdané za Hen-
slína Vöttauera a jménem neuvedené dcery provdané za Štěpá-
na zlatníka. 14)

Také v Praze se nacházel dům s věží, který dal pojmeno-
vání Matěji od Věže, staroměstskému měšťanu. Zmíněný byl za-
kladatelem pozdější vladycké rodiny Dubéckých z Dubče. Rod

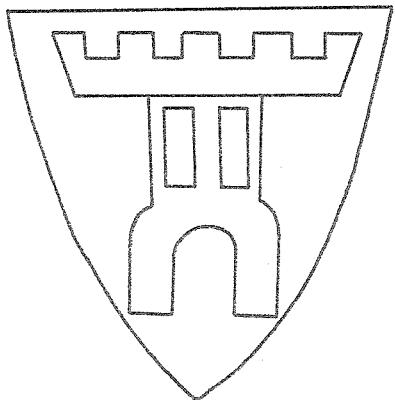
užíval ve štitu břevno a Matěj měl na pečeti z roku 1370 znamení, které také můžeme vidět na Staroměstské radnici - věž po stranách doprovázenou dvěma štítky s břevny.¹⁵⁾ Rody z Věže můžeme nalézt i jinde, např. v Řezně.

Označení věž bylo přiléhavé i pro některé tvrze věžovitého charakteru, jak je máme doloženy v Pyšelu, částečně v Náramči na dnešním okrese Třebíč. Obdobné objekty jsou časté i v Čechách, ale vyskytují se i v blízkém okolí.¹⁶⁾

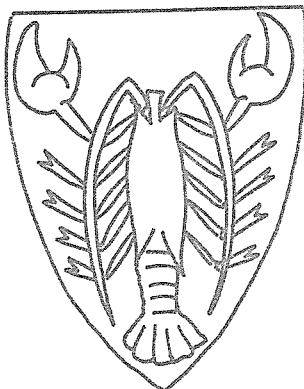
Na Věži u Tišnova se na sklonku 14. století usadila jedna větev rodu vladků z Lažan. Dne 23.1.1380 je držitelem Věže uváděn Jan Ralda, který se píše Ralda de Turri in Tu-snawicz a na pečeti je v opisu uveden ještě s predikátem z Lažan (u Černé Hory). Rod z Věže a Lažan byl zřejmě příbuzný s dalšími rody a to vlady z Vohančic, z Heroltic, smadí z Železné a Vanče, kteří měli ve znaku raka či račí klepeta. Rod z Věže užíval ve štitě vzhůru postaveného raka.

Z jeho členů známe již vzpomenutého Jana Raldu z Věže, který byl ženat s Markétou neznámého příjmení (1406) a měl dceru Uršulu z Lažan. V polovině 15. století se setkáváme s dalšími vladkými z Věže, kteří patří se vší pravděpodobností do tohoto rodu. Jedná se o Jindřicha z Věže uvedeného jako svědka na listině z 27.9.1454, týkající se dvora v Tvrdonicích.. Další člen rodu Ondřej z Věže pohání roku 1464 Čieče z Lípy ohledně zboží v Tvrdonicích. Dále je uváděna Eliška z Věže, která se provdala za Haška z Vohančic.¹⁷⁾ Zdá se, že rod již v této době Věž nedržel.

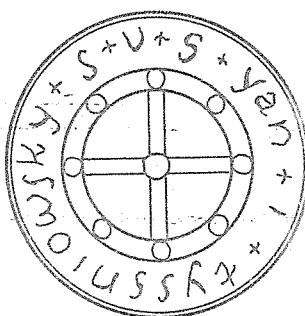
K Věži patřila i krčma, která sloužila pocestným a teprve mnohem později dostala nynější název Humpolka. V pramenech z 15. století se o ní dvakrát objevují zprávy, které svědčí o tom, že neměla nejlepší pověst. Roku 1413 vyznal dle hrdelních spisů města Jihlavy Jančův syn: "... nocleh jsme měli v Tišnově u Ondřeje z Věže..." Jmenovaný zřejmě patřil k výše uvedenému rodu. V době Jiřího z Kunštátu a Poděbrad byla místa kolem Věže neblaze pověstná: "Nazejtří jsme jeli čtyři míle do městečka Tišnova a tu jsme zavinuli



znak Mikuláše z Věže



znak rodu z Věže a Lažan



pečeť Jana Tišnovského z Věže z r. 1483

(t.j. odbočili), neboť jsme se olúpení báli..."¹⁸⁾

Na konci 15. století byl v držení Věže jiný rod, který se jmenoval Tišnovský z Věže. Ve znaku měl kolo o čtyřech loukotích pobité hřeby, jak to vidíme na pečeti Jana Tišnovského z Věže ze dne 6.3.1483.¹⁹⁾ Konec majetkovápní samostatnosti statku Věž započal v pondělí na den sv. Jakuba a poštola (25. července) 1491, kdy byla sepsána česká listina o smlouvě mezi Janem z Věže, který jednal jménem svých neuváděných dědiců a tišnovským klášterem Porta coeli, zastoupeným abatyší Johankou s panoši Štěpánem z Mukoděla a na Vědrovicích a Jiříkem z Mukoděla a na Bohuticích, v níž Jan z Věže prodal tišnovskému klášteru své zboží Věž v městečku Tišnově za částku 319 zlatých uherských; ke statku přináleželo dvořisko, dále sad, lán pozemků, louky, pastviny a pastviště, les zvaný Horka, dvapadesátky a krčma se všemi užitky. Uvedená listina byla zpečetěna panem Benešem z Boskovic a na Černé Hoře a panem Štěpánem z Lomnice a na Náměsti. Dále následovaly pečetě drobné okolní šlechty: panoši Jan z Nové Vsi a na Rodkově (štít šíkmo dělený), Gedeon z Olešničky a na Moravci, Václav z Olešničky a na Kotvrdovicích (otec a syn mají ve znaku parohy), Matěj z Boru a na Žerůtkách (u Kunštátu, ve štitu sekera širočina).²⁰⁾ Tyto svědky můžeme číst častěji v jiných listinách, tak např. roku 1494 kupoval jistý mlýnář Matěj Nedoma s ženou Dorotou pozemek od vlastky Čenka ze Zvole, tu můžeme mezi svědky opět číst Gedeona z Olešničky a na Moravci, šlo o tzv. Moučkův mlýn u Zvole na Novoměstsku.²¹⁾

Po půl roce zanikla památka na statek v písemných pramenech úplně. V pondělí po sv. Martinu (14. listopadu) 1491 vydal král Vladislav listinu, kterou dovoluje abatyši Johance, aby přičlenila různé drobné statky, které klášter koupil v markrabství moravském, ke klášternímu majetku. Šlo o "Věží dvůr" se dvěma podsedky a krčmou v Tišnově, dále horu Hájek a tři poddané, jednoho v Uníně a dva v Hájku, dále od Aleše z Heroltic louky u Tišnova, od Filipa Buly z Bořitova

tři poddané v Rysovské Nové Vsí a tři poddané v Jílmoví.
Král dal současně výslovný souhlas k zápisu do zemských desek.

V této listině je zajímavá, častěji již citovaná pasáž o tamní krčmě u Věžího dvora: "Což pak se svrchupsané krčmy dotýče, k tomu také povolení dáváme, aby vína, piva nebo kteréhožkolivék pití v ní šenkovati mohli... avšak bez obtěžování a útisků obyvatel téhož městečka Tišnova..." (22)

Listina sama je svědectvím o úpadku a ztrátě majetku drobné šlechty, která sice přečkala všechny bouře 15. století, dostala se však na okraj svých majetkových možností. Občas nám tu pronikají do textu jména poddaných. V Hájku se poddaní jmenují Řehoř a Martin, v Uníně Jan Ježův. V listině je výslovná řeč o dvoru ("Věží dvůr"), ten existoval do roku 1784, pak byl parcelován a budovy stály v podstatě až do počátku výstavby tišnovského sídliště u Humpolky.

Závěrem jest se ještě nutno zabývat spornou otázkou, zda byla či nebyla Věž tvrzí. Byť se v listině, kterou se statek likviduje, nemluví výslovně o obydli šlechtice - ze všech souvislostí, jež čteme z listiny o prodeji majetku kláštera Porta coeli, je nutno považovat Jana z Věže za osobu šlechtického stavu - nelze jednoznačně se vyjádřit, zda Věž byla tvrzí. Jako o samotě za tehdy ještě neopevněným městečkem Tišnovem stojící budova pravděpodobně nějak opevněna byla, viz k tomu poznámky o terénu kolem této lokality před osudným bouráním před stavbou sídliště. Tišnov sám jako celek nebyl zřejmě opevněn systémem středověkých hradeb, zdá se, že jen Hrádek, to jest areál kostela, měl středověké opevnění, jehož svědectvím je ostatně dosud stojící část zdi před věží kostela, kdysi městskou hláskou. Přirozenými prvky, které Tišnov chránily, byly mokré jižní končiny kolem levého břehu řeky Svatky, na severozápadě skalnaté svahy Květnice, na východě potůček zaříznutý do terénu a tekoucí ve výrazné sníženině právě až k prostoru Humpolky a dvora na Cáhlovské ulici, kde se pak již - jak jsme všechny ty okolnosti osobně dobře znali - ploužil silničním příkopem v

úpravě po stavbě silnice do Deblína na počátku našeho století. Ani veduta Tišnova z prve poloviny 18. století nám nedokládá ohrazení Tišnova souvislým pásem městských hradeb, zato pěkně zachycuje dvě pozoruhodné předměstské lokality, jak byly budovy Humpolky a sousedního dvora na východě a jako byl v roce 1940 zbořený prastarý Špitálek na straně západní, také doslova samota mezi Tišnovem a Předklášteřím. Je pravda, že se při prodeji celku o tvrzi nemluví. Ale nutno vzít v úvahu, o čem se vlastně jedná. Je to jen dvořiště bývalého Věžího dvora s příslušenstvím až i za řekou Svatkou (les Horka)! Celý zápis napovídá, že jde o torzo většího celku. Není zde již řeč o panském obydlí, zato krčmě, jistě výnosném zdroji příjmů majitele celé jednotky zvané Věž.

Je možné, že v době prodeje už Věž jako výrazné dvoupatriové stavení byla v troskách i se sousedním "Věžím dvorem", což by bylo snadno příčist na vrub rušným událostem v okolí Tišnova, jednak za válek husitských, jednak za bojů s Uhry v průběhu 15. století. I to by bylo vysvětlením, proč se už jmenovitě nemluví o Věži, ať už byla tvrzí či jen ústřední budovou samostatného dvorce. A ještě jedna zajímavost, kde byly zmíněné podsedky? Mohly docela dobře být jižně od Věže, od dvora, ještě roku 1770 bylo v prostoru mezi dvorem a řekou východně od potůčku a cesty jen pět domků, u řeky jistě byla původně louka.

Můžeme tedy Věž považovat za sídlo drobného šlechtice na okraji (či lépe řečeno před okrajem) městečka Tišnova ve zvláště výhodné poloze poblíž mokrých příbřežních území řeky Svatky. Byla-li Věž snad tvrzí, nelze již rozhodnout, možnost ověřovacího výkopu se neověřila dostatečně při celkové demolici areálu a výstavbě sídliště v prostoru kolem Humpolky.

(Práci po historicko-topografické a archeologické stránce posoudil PhDr. Ludvík Belcredi, Podhorácké muzeum, Tišnov 2- Předklášteří).

Poznámky:

- 1) Názor, že Humpolka je v těsné souvislosti s Věží, vyslovil již L.Hosák v práci Příspěvky k počátkům moravských měst, Vlastivědný věstník moravský 1961-1964, s.47. Objekt Věž do prostoru bývalého dvora v Cáhlovské ulici lokalizoval i tišnovský rodák a výborný znalec celého prostředí archivář Jan Hájek v příspěvku Zaniklý památník minulosti, Naše Tišnovsko, 1970, č.9. Ztotožnil hlavní budovu bývalého dvora, mimo ohromně neobvyčejně důkladně stavěnou na neurčených základech a zbořenou počátkem 70. let (čp.198), se sídlem rodu z Věže. Viz též pozn. 3)
- 2) Název Humpolka souvisí s dočasným vlastnictvím objektu rodem Humpoleckých z Rybenska, jež zatlačilo vzpomínku na starší rod z Věže. Podle písemného sdělení KSPPOP ze dne 10. listopadu 1972 je dnešní Humpolka vedena v evidenci nemovitých památek jako barokní budova na starších základech.
- 3) Zdálo se, že se podaří zachránit alespoň budovu čp.198 před demolicí, což by bylo pochopitelné. O této, žel zbořené, prastaré budově uvádí vzpomenutý Jan Hájek, že roku 1707 vyhořela a při adaptaci roku 1711 byla s nížena o své druhé poschodi! Byla tedy v tišnovských poměrech nejvyšší obydlená budova vůbec! Představime-li si k této budově vysokou středověkou střechu, mohla být snadno označena Věž. Zdá se mi, že budova vyhořela již za požáru 1668, ty byly v Tišnově velmi časté. Od 60. let 17. století měl klášter Porta coeli svůj majetek v těchto končinách již ucelen. K tomu je doklad v lánovém rejstříku pro Tišnov (SOAB, D 1, č.471, folio 6 v). Tam čteme, že s rozmanitými jinými pozemky je nutno započítat i humpolecký dvůr, který vrchnost držela roku 1662. V tomto roce došlo k velkým majetkovým přesunům v rodě Humpoleckých z Rybenska. Tak byl ucelen majetek velkostatku na Cáhlovské ulici.

- 4) Podle laskavé informace očitých svědků z Tišnova, zmíněného archiváře Jana Hájka a paní Anny Křenkové.
- 5) Nepodařilo se zachránit výbec nic. Snad ani nebyly sledovány důkladně početné výkopy pro kanalizaci a vodovod, které přetínaly v nejrůznějších směrech staveniště sídliště. Tyto výkopy jistě mohly vydat pozoruhodná svědectví o původním terénu a též o základech staveb.
- 6) Je záslužné, že byla uchována alespoň Humpolka, která je pěkně zobrazena na vedutě z prvej poloviny 18. století (AMB, Hoferiana, sbírka vedut).
- 7) Srovnej zprávy porůznu v příslušných svazcích Vlastivědy moravské i novějších dílech o moravských hrádcích a tvrzích (V.Nekuda, M.Zemek a další). Sluší se jen poznamenat, jak malá je stavba dochovaná v Pyšelu, je to doslova patrový domeček, měřeno dnešním pohledem. Rozlehlejší byla tvrz věžovitého typu v nedaleké Náramči, dvoupatrová, téměř čtvercová. Ať už byla Věží dnešní Humpolka, jak se někdy soudilo, nebo zbořená budova na Cáhlovské ulici, což je pravděpodobnější a logičtější. Humpolka podle zpráv vždy sloužila jako krčma.
- 8) Srovnej D.Menclová, České hrady I., 1971, s.427. Za pozornost stojí, že R.Vermouzek uvádí stavbu v podobě Věže, žel již zaniklé, z nedalekého Drásova.
- 9) CDM, VI., s.284, označen: "... fidelis nostri Nicoley de Turri". Znak z pečeti uvádí J.Pilnáček ve Staromoravských rodech, Brno 1972, s.15,415.
- 10) CDM, VI.,215,257; V., 61 aj.
- 11) Regest listiny v práci Jindřicha Šebánka, Archivy zrušených klášterů moravských a slezských (l.inventář pergamenů z let 1078-1471), Brno 1932, s.109. Odlitek pečeti ve sbírce odlitků (SOAB, G 125, sign. S 70)
- 12) Josef Pilnáček, Staromoravští rodové, Brno 1972, s.416. Zde citována další literatura a prameny.
- 13) Adolf Raab, Die bürgerlichen Familien von Turm in Böhmen und Mähren, Zeitschrift des Deutschen Vereines für

Geschichte Mährens und Schlesiens, roč.8, Brno 1904,
s.447-467.

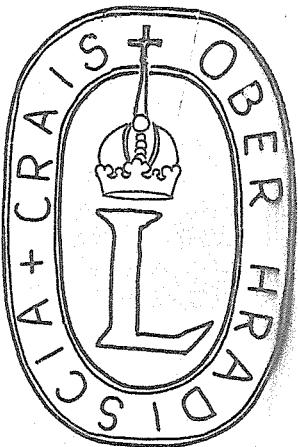
- 14) Jaroslav Mezník, Členové brněnských rad z let 1343-1473,
Přílohy k práci Brněnský patriciat a boje o vládu města
ve 14. a 15. století (Brno v minulosti a dnes, roč.IV, 1962)
strojopis práce uložen v Universitní knihovně v Brně.
Kromě nich Šebánek op.c. práci uvádí s.209 listinu z
14.11.1401, kde je uveden brněnský měšťan Václav od Věže.
Jeho znak na pečeti se neshoduje s žádným znakem zde uvá-
děných rodů z Věže.
- 15) Matěj od Věže pocházel z pražské patricijské rodiny Je-
třichoviců. Jeho pečeti uvádí August Sedláček, Českomo-
ravská heraldika, Praha 1924, s.118,260. Též užíval ští-
tu s břevnem a věž měl jako klenot.
- 16) viz pozn. 7 (8).
- 17) O rodech znaku raka obsáhle a zasvěceně August Sedláček
v Časopisu Matice moravské, roč.XIX, s.445n. Dále J.Pil-
náček op.c., s.15,414-416. Zde citována další literatura
a prameny.
- 18) P.Augustin Neumann, Nové prameny k dějinám...1930, s.250
(první citace). Václav Šašek z Biřkova, Ve službách Ji-
říka krále. Ličení poselství A.Kostky.ELK, 1940, s.30.
- 19) Státní oblastní archiv v Brně, fond E 10 - Cisterciačky
Tišnov, Y I 22. V listině z 20.9.1482 Viléma z Pernštejn-
a (Archiv český,XVI,1897,š.272,s.252) je mezi svědky u-
veden Jan Tišnovský z Věže společně s Alešem Herultem.
Projevují se zde zřejmě genealogické vztahy mezi uvede-
nými rodinami.
- 20) viz pozn. 19
- 21) SOAB, E 10 - Cisterciačky Tišnov. Opis listiny o Moučko-
vé mlýně je dochován v soukromé sbírce v Praze.
- 22) Cituje již V.Gharek, Vlastivěda moravská II, Tišnovský
okres, Brno 1923, s.105.

Zajímavá pečeť krajského úřadu.

Edmund Knesl

Při čtení Podivuhodných příběhů od Miroslava Ivanova¹⁾ jsem se k velkému svému překvapení doveděl, že rádce Chodů v jejich povstání proti jejich pobělohorské vrchnosti, Lemingerovi z Albenreutu, byl baron Blažej Tunkl z Brníčka, narozený v Jemnici na jihozápadní Moravě. Protože pocházím z tohoto kraje, zaujal mne jeho původ a i další osud. Tunekl při vyšetřování svého rádcovství Chodům v roce 1693 uadal, že jeho příbuzným byl i vysoký důstojník císařské armády Jiří Adam z Říčan. Podařilo se mi m.j. najít i spis o stížnosti strážnických poddaných na tehdejšího dragounského hejtmana Jiřího Adama z Říčan, který se svými vojáky v roce 1705 vyraboval jejich usedlostí a také jim ukradl 5 páru volů.²⁾ Poddání ze Strážnice, Jura Sochor, Stanislav Habáč (Kakáč?), Martin Bednařík a vdova Pytlíčková žádali zemské právo, aby zakročilo nejen proti drancování Říčanského, ale aby jim nahradil ze svých peněz i škodu 146 zl. 10 kr. Stížnost měla jen zčásti kladný výsledek, protože dostali ze zemských peněz náhradu jen 80 zl. Hejtmanovi Říčanskému se nic nestalo a nakonec to dotáhl až na pana generála.

Ko spisu o stížnosti strážnických poddaných byly připojeny dvě malé cedulky, potvrzující, že Jura a Stanislav Habáč(?) původně voly, které jim Říčanský uloupil, kupili. Na obou atestacích vystavených dvěma různými osobami (asi rychtáři), je otištěna v levém horním rohu stejná malá pečeť v černé barvě, v jejímž opise, odděleném linkou, je v majuskule text CRAIS OBER HRADISCHIA (HRADISCH?). Pečeť je ve tvaru zploštělého oválu o výšce 25 a šířce 20 mm. Ve vlastním pečetním poli je velké písmeno L v latince a nad ním knížecí korunka, svým vrcholem přesahující do opisu. Domnívám se, že potvrzení o způsobu nabytí taž-



skému hejtmanovi Mikuláši Leopoldovi Otislavovi z Kopenic.

Obrátil jsem se s dotazem na jednoho z našich nejvýznačnějších znalců moravských správních dějin dr. Mojmíra Švábenského, který byl touto pečetí velmi překvapen a prohlásil, že v tomto případě je to vůbec teď první známá pečeť krajského úřadu uherskohradišťského. V literatuře je zpráva pouze u brněnského kraje, že byl rozdělen na horní a dolní část. Dr. Švábenský soudí, že analogicky byl i hradiský kraj rozdělen na dvě části. Tato okolnost nebyla dosud nikde uváděna. I dr. Švábenský považuje tuto pečeť za velmi zajímavou. Písmeno L s knížecí korunkou zůstává nadále záhadou a snad se ji podaří někdy v budoucnu blíže objasnit.

Poznámky:

- 1) Miroslav Ivanov, Podivuhodné příběhy, Praha 1979, s. 214.
- 2) Státní oblastní archiv Brno, fond C 8 Zemské právo, inv. č. 468, karton 487, sign. 226 c.

ných volů poddanými byla vydána nějakým rychtářem a pečeť krajského úřadu mu měla dodat hodnověrnosti.

Tato pečeť mě zaujala z několika důvodů. V prvé řadě to byl text opisu, protože jsem se nikde před tím nesetkal s údajem, že hradiský kraj byl rozdělen na horní a dolní část. Podivné je písmeno L s knížecí korunkou v pečetním poli, které nemá vůbec žádný vztah k tehdejšímu i ve spise uváděnému kraj-

Rod Ciple z Kravská a osudy jeho známých členů v Čechách.

Miloslav Trmač

Kravsko leží severozápadně od Znojma nedaleko pražské silnice a je proslaveno místní keramickou továrnou, která pracuje od počátku dvacátých let minulého století jako nejstarší průmyslový závod v okolí.¹⁾ První zmínka o vesnici je již z roku 1092,²⁾ další z roku 1190.³⁾ Ještě ve čtrnáctém století měl zde jistý majetek drobný zemanský rod.⁴⁾ Později jsou veškeré zprávy o Kravsku spojeny s osudy louckého kláštera, respektive s osudy příměstského statku.⁵⁾

Po Kravsku je však uváděn rod Ciple (Cípla, Číple) z Kravská a to vesměs v Čechách, z Moravy snad zůstalo jen to jméno Kravsko, neboť jiné Kravsko v Čechách a na Moravě neznáme. Zpráv o tomto rodu, velmi roztroušených a nesouvislých, ojedinělých, je sice více, ale sotva lze z nich sestavit celkový genealogický přehled rodu. Pokusím se proto nejdříve podat základní informaci a pak postupně uvést známé údaje o jednotlivých výskytech členů tohoto rodu v různých místech a v různých rodech v Čechách.

Základní informace poskytuje již A. Sedláček stručným příspěvkem v Ottově slovníku naučném.⁶⁾ V erbu měla tato rodina dvě kladiva křížem na štíť a nad přilbicí peří, z něhož vyniká kladivo. Původ znaku se zatím nepodařilo vysvětlit.⁷⁾ Dále se rod vyskytuje v Čechách. Nejvýznamnějším členem byl Jan, který se uvádí roku 1509 ve Vysočém Mýtě, kdež byl i zavražděn roku 1513. Jeho syn Albrecht koupil hrad Šelmberk u Vožice a další zboží šebířovské roku 1523. Dědičkou byla dcera Kateřina, s níž se dostal týž hrad rodu Mračských z Dubé.

Hrad Šelmberk stojí na skále, která se příkře svažuje k východu a k severu. Dnešní vchod do pozůstatlé věže z hradu je až z 19. století, okolí bylo v dřívějších dobách upraveno pro oddych příchozích turistů. Dochovaná věž měla původně

pět patér, je dochována do výše zhruba 26 metrů, dolní část zdiva je v šíři až přes tři metry. V prvním patře je původní kamenná branka do věže. Hrad sám měl trojúhelníkový půdorys. Zajímavý popis je dochován z doby před 125 lety, kdy byly ještě užívány i sklepy; o tehdejší úpravu zříceniny se zasloužil Leopold hr. z Khünenburgu. Zajímavé je i to, že hrad stál na rozhraní čtyř historických českých krajů. Původní majitelé vymřeli, na počátku 16. století vlastnili hrad bratři Václav a Adam rytíři Předborové z Radešina. Syn uvedeného Václava prodal hrad Šelmberk výše již zmíněnému Albrechtovi z Kravská a služil o tom prodeji svědectví ve prospěch dozvy kupujícího Kateřiny z Kravská v obnovených deskách zemských (DZ, kvat. 46 E 26). Toto období, kdy rod Ciple z Kravská držel hrad a statek Šelmberk, můžeme považovat za vrcholná léta existence rodu, pokud jsme alespoň prameny zpraveni. Léč vrahme se nyní k nejstarším zprávám o tomto rodu.⁸⁾

Jan Ciple z Kravská se vyskytuje v Čechách již roku 1486 a 1505⁹⁾ a pak častěji ve Vysokém Mýtě. V tamních městských knihách se uvádí roku 1509 při koupi domu (A 2/408), roku 1512 opět při koupi domu (A 3 f 1) a konečně je uvedena tragická událost z roku 1513 (A 3 f 16) o jeho násilné smrti, kdy byl údajně zabit na rynku od Landšterského (asi řečtíce).¹⁰⁾ Jeho manželkou byla sice uváděná Anna Ciplová z Hermsdorfu, v městských knihách mýtských je zase o ní zmínka u citovaleného kupu domu roku 1513 z později roku 1519 při prodeji zahrady (A 3 f 91).¹¹⁾ Je tu ještě syn Albrecht Cipla z Kravská, který dal pro kostel dar 100 kop roku 1513 (cit. zápis A 3 f 16). I po smrti Jana Cipla z Kravská 16. září 1513 se tedy vy-



skytuje rodina ve Vysokém Mýtě dále, poslední zápis je z roku 1519, nutno poznamenat, že Albrecht Cipla z Kravská se uvádí i roku 1514 při prodeji dvora (A 3 f 21). ¹²⁾

Syn Albrecht Cipla z Kravská se vyskytuje v pramenech od roku 1513 až do smrti roku 1542. Z významných dat v jeho životě je výše již zmíněná koupě hradu a statku Šelmberka před rokem 1514, roku 1517 rozepře s Matyášem z Vimperka,¹³⁾ v dopisech pana Lva z Rožmitálu je jmenován 14. března 1526,¹⁴⁾ mezitím získal k Šelmberku roku 1523 statek Šebířov.¹⁵⁾ Panu Vilémovi z Fernštejna prodal své dědictví ve Vacmanicích.¹⁶⁾ V tituláři z roku 1534 se uvádí ze Šelmberka.¹⁷⁾

Albrechtova manželka Voršila byla rodem Chrtovna ze Rtína.¹⁸⁾ Roku 1557 se připomíná v odhadu stavů království českého.

Jedinou dcerou těchto manželů byla Kateřina Ciplová z Kravská, která zemřela v letech 1553 až 1554. Byla provdána za Petra Mračského, jemu také po otcově smrti zapsala roku 1547 hrad Šelmberk.¹⁹⁾ Petr Mračský z Dubé ml. byl synem Petra st., zemřelého 1523 a jeho manželky Ludmily z Nové Vsi, ta se po manželově smrti podruhé provdala za Jindřicha Kulu z Věřic. Petr ml. měl sourozence Jana, zemř. 1540, sestry Janu a Kateřinu a snad i další. Byla tu i druhá větev po bratu Petra st., Vilémovi, zemř. 1532, další potomstvo končí údajně posledním členem rodu, který měl padnout ve třicetileté válce roku 1645 v bitvě u Jankova.

Z manželství Kateřiny Ciplové z Kravská a Petra ml. Mračského z Dubé byl syn Vilém, ten zemřel někdy po roce 1555 a dědil jeho příbuzný Karel Mračský z Dubé, jenž prodal Šelmberk roku 1586 Mikuláši Španovskému z Lisova a od té doby patřil hrad Šelmberk k vožickému panství. Roku 1629 byl prý hrad ještě v dobrém stavu.²⁰⁾

Ještě jednou se musíme vrátit k rodu ze Rtína a zdržet se zde u potomstva Magdaleny z Kravská. Údajně byla snachou Bohuslava Chrta ze Rtína, který se uvádí v letech 1497-1534 na Malovarech; byl královský hejtman v Kolíně a vicepurkrabí pražského hradu. Manžel Magdaleny z Kravská Zikmund měl sourozence Annu, provdanou za Kuneše Dvořeckého z Olbramovic, a Martina, jenž měl za manželku Elišku z Jelenova. Zikmund se uvádí při dělení majetku s bratrem Martinem roku 1534 a roku 1546 byl již asi mrtev. Z manželství Zikmunda a Apoleny byl syn Jan, dále Adam a třetí Josef, ten byl roku 1546 ještě nedospělý. Jan měl manželku Markétu ze Šénsfeldu a z tohoto manželství byl Magdalenin vnuk Zikmund Chrt ze Rtína na Opařanech, ženatý s Annou Častoralkou z Dlouhé Vsi (ta byla sestrou Veroniky Častoralky).²¹⁾ Rod pokračoval po přeslici Zikmundovou vnučkou Ludmilou, provdanou za Kryštofa Přehořov-

ského z Masejovic na Šebířově, Ludmila zemřela 1662, její vnuk František Josef zemřel pak jako poslední rodu na cestě na svou svatbu v Táboře 24. prosince 1723.²²⁾ To byl vlastně poslední nám známý potomek, který pocházel nejen od Magdaleny z Kravské, ale i poslední vůbec známý potomek, který měl předky z tohoto rodu, další pátrání po potomcích z jiných výše jmenovaných osob rodu Ciple z Kravské by bylo mimo možnosti tohoto příspěvku.²³⁾

Nicméně se nabízí ještě jedna možnost. Do rodu Vidlákových Radimských ze Slavkova u Sedlčan byla přivydána též jedna členka rodu Ciple z Kravské. Jan Vidlák, zmínovaný v letech 1415-1458, nabyl tvrze Slavkova u Sedlčan. Měl syna Kuneše, který se připomíná roku 1460-1476, roku 1475 na Neustupově, dále syna Odolena, uváděného v letech 1462-1471. Potomky Kuneše byli bratři Jan st. známý z let 1520-1538, který koupil roku 1538 statek Háj, dále koupil též Zvěstov, zemřel 23. 12. 1545, po otci měl statek Neustupov; dále to byl bratr Václav (mladší syn), spolu s Janem držel Radim, zemřel roku 1520. Kolem roku 1520 drželi oba bratři Radim společně, odtud Radimský. Syn Václavův Jan (ml.) měl Radim, leč tuto brzy prodal Janovi z Doubraván, potomstvo neznáme. Ke všemu tomu je třeba ještě dodat, že již Kuneš a Odolen drželi různé zástavy od Rožmberků.

Vrátme se nyní k Janovi, staršímu synovi Kunešovi. Za manželku měl Kateřinu Ciplovnu z Kravské. Ta přikoupila roku 1549 různá drobná zboží. Z manželství známe děti Albrechta a Adama, ti zemřeli ale záhy, ještě před smrtí prodali s nejstarším bratrem Kunešem roku 1554 Újezd. Pokračovatelem této větve byl tedy Kuneš, který měl za manželku Elišku z Malovic a zemřel 29. dubna 1563. Ti měli více dětí, vnučku Kateřinu Ciplovnu z Kravské. Eva zemřela 1554, druhá byla Anna, třetí Eliška, pak Jan, který zemřel 1559 a konečně též ještě v mládí zemřel roku 1562 Zdeněk. Pozůstalá vdova rodem Eliška z Malovic i její dcery se provdaly všechny do rodu Kaplířů. Tady zase bylo pokračování potomků této Kateřiny Ciplov-

ny z Kravská, 24)

Známe tedy několik jmen z rodu Ciple z Kravská, která tvoří rodinu, známe i členky rodu, které k nim nedovedeme do příbuzenského vztahu přiřadit. Blížší souvislosti neznáme - naše krátké putování po stopách tohoto moravského rodu, který se rozvinul v 16. století v Čechách, tu končí.

Poznámky:

- 1) Jubilejní publikace 150 let keramiky v Kravsku, díl I a II, 1973, M.Trmač a K.Jelínek, vydal závod v Kravsku.
- 2) Kravsko se uvádí roku 1092 jako majetek ostrovského kláštera u Davle, viz Památky archeologické a místopisné, díl IV, 1860, s.172: "Kravsko...na Znojemsku, kde dal kníže Konrád roku 1092 do 40 lánů země s lesem. Všechny tyto statky vyšly z ruky a držení kláštera v neznámém čase." (Článek K.Vl.Zapa, Benedikt. klášterové sv.Jana Křtitelé na Ostrově a v Skalách). Listina je uložena v Třeboni.
- 3) Od roku 1190 bylo Kravsko majetkem louckého kláštera u Znojma, ale zřejmě zase ještě ne celé.
- 4) Dne 14. října 1360 potvrzuje louckému opatu Otovi Milota, syn Milota z Kravská, že obdržel od opata 14 hřiven za pronájem dvůr v Kravsku. Viz F.V.Peřinka, VM, Znojemský okres, s.279.
- 5) M.Trmač, Příměstský velkostatek 1789 až 1948, in: Jižní Morava, 1983, s.205-216.
- 6) Ottův slovník naučný, svazek V, s.386, Šćk.
- 7) A.Sedláček, Českomoravská heraldika II., Praha 1925, s.298: Ciplové měli na červeném stítě dvě zlatá kladiva křížem přeložená, nad helmem perí (červené), z něhož kladivo vzhůru vyniká. (Frank. sb.v Roudnicki). Pak i na pečetích 1508 Janově, 1519 Albrechtově. V cit. Sedláčkově statí dle pozn.6) je i vyobrazení znaku.
- 8) Památky. Čas. Muzea král. Čes. pro dějepis hlavně český. Roč. VIII, 1860, s.66 n.: Mladá Vožice a její okolí v kraji Táborském. Od Antonína N. Vlasáka. Tam na s.70: Zříce-

- niny hradu Šellenberka. Ottův slovník naučný, svazek XXIV, s.579, heslo Šelmberk. Oblastní průvodce II. Voticke, vyd.1957, s.106.
- 9) Viz pozn.7). Pozůstatky desk zem.král. českého r.1541 pohořelých, s.178.
- 10) Děkuji za obětavou pomoc OA v Ústí nad Orlicí, měst. knihy Vysokého Mýta, sign. A2 a 23. Zároveň děkuji SOA Zámrsk za podnětnou pomoc a upozornění na cit. městské knihy.-August Sedláček, Hrady, zámky a tvrze král. českého, II. díl, Hradecko, 1883, s.94: Landšperk. - Památky. Listy pro archeol. a histor. Nové řady r.1871-1873, v Praze 1874. S.382 n.Šlechtické rodiny usedlé ve Vysokém Mýtě; na s.387 Cipla z Kravská. Z obsahu textu: Cipla z Kravská koupil zde dům od Jana Dietleba, již roku 1509. Byl zavražděn na rynku od Lanšperského, občané pochováli jeho tělo slavně v hlavním kostele a proto dal jeho syn Albrecht 100 kop na opravení klenutí téhož kostela. Rodina pak postupně odchází z Vysokého Mýta. Roku 1534 koupila hrad Šelmberk.
- 11) Viz v poznámce 10)
- 12) Viz v poznámce 10)
- 13) Pozůstatky desk zemských. I.díl, s.241.(Červení páhonové 1505-1520).-Archiv Český, XI, s.300n. Sněmy mor.1517.
- 14) Archiv Český, IX, 1889. A-XXVII. Dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitálu z let 1508-1535. Vydává Fr.Dvorský, s.26, č. 462. Na hradě pražském 14. března 1526.
- 15) Viz poznámka 6)
- 16) Archiv Český, XVII, 1898, s.561. Dodatek k listináři pana Viléma z Pernštejna. Č.1114:"Albrecht Ciple z Kravská prodal Vilémovi z Pernštejna a na Helfštějně za 75 kop gr.česk. dědictví své ve Valcmanicích (Vacmanicích), dvory kmecí atd."
- 17) Památky. Listy pro archeol. a historii. 1871-1873. Praha 1874. S.387, cit. text v pozn.10), zde k tam uvedené pozn.

- o tituláři z r. 1534: Cipla z Kravská a na Šellenberce.
- 18) Ottův slovník naučný, svazek XII, s.417-418, heslo Chrt ze Rtína.
- 19) K.Vl.Zap, Poříčí nad Sázavou a nejbližší okolí, s.18n.
Tam na s.22: Mrač Dolní. - Též viz pozn.8), Památky archeol.
- 20) Viz pozn.8) Prodej roku 1586 v pondělí po neděli Reminiscere... rytíři Michalu Španovskému z Lisova a na Vožici.
- 21) Viz též R.Frhr. v.Procházka, Geneal.Handbuch...heslo: Przehorzowsky v.Kwasejowitz, s.235, zvl. pozn. 1)
- 22) Tamtéž, s.234.
- 23) Sledovat další a další potomstvo po přeslici by nepřineslo již nic podstatného.
- 24) Ottův slovník naučný, svazek XXII, s.668-669, heslo Vidlák Radimský ze Slavkova, Sčk. - Dle některých náznaků se zdá, že potomstvo Vidláků by ještě žilo na moravské straně Českomoravské vrchoviny.

Tab.1.

J a n Cíple z Kravská
1486, 1505-1515, + 16.9.1513
pohřeb ve Vysokém Mýtě
manž. Anna z Hermsdorfu
1513, 1519 |

A l b r e c h t Cíple z Kravská
1513-1542, majitel Šelmberka
manž. Voršila Chrtovna ze Rtína
1557

Katerina Cíplovna z Kravská
+ 1553-1554
manž. Patr Mračský z Dubé

Tab.2.

Petr st. Mračský z Dubé
+ 1523
manž. Ludmila z Nové Vsi

Jan
+ 1540

Petr ml.
1547, + 1555
manž. Kateřina Cíplovna
z Kravská
1547

Anna
1540

Kateřina

V i l é m

+ brzy po otci
(1534: na Mrači a Poříčí)
bez potomstva

Tab.3.

Bohuslav Chrt ze Rtína
1497 - | 1534
manž. ... p.

Zikmund

+ 1546

1534 s bratrem Martinem

manž. Magdalena
z Kravská

Anna

manž. Kuneš

Dvořecký

z Olbramovic

Martin

manž. Eliška

z Jelenova

Jan

manž. Markéta ze
Šánsfeldu

Adam

Josef

1547 ještě
nedospělý

Zikmund

+ 1620

na Opařanech

mž. Anna Častolářka z Dlouhé Vsi

Tab.4.

Jan Vidlák Radimský ze Slavkova
1414 - | 1458

Kuneš

1460-1476

manž.

Odolen

1462-1471

Jan (st.)

1520, 1538, + 23.12.1545

manž. Kateřina Cíplovna z Kravská

Václav (ml. syn)

s Janem Radim, +1520

1549, 1554

Kuneš

+29.4.1563

mž. Eliška z Malovic

Albrecht

+ záhy

Adam

+ záhy

Jan (ml.)

Radim

Eva +1554

Eliška

Anna

Jan +1559

Zdeněk +1562

oba zemřeli v mládí

Matka Eliška vdova a její dcery se provdaly do rodu Kaplířů

HOVORY G + H

Ing. Zdenko Alexy se narodil 9.9.1922 v Bratislavě. Vysokoškolská studia absolvoval na Slovenské vysoké škole obchodní, dále na Vysoké škole v St. Gallen, na universitách v Neuchatel a v Praze (1941-1948). V letech 1944-1945 se Ing. Alexy zúčastnil zahraničního odboje. Po ukončení studia pracoval ve státní správě (MZV, FMF), později v průmyslu (náměstek podnikového ředitele) a v zahraničním obchodě (obchodní ředitel). Od roku 1982 se Ing. Alexy věnuje plně heraldické výtvarné tvorbě.

1. Jak jste se dostal k heraldice a kdo byl Vaším vzorem při začátcích heraldické tvorby?

Za záujem o erby vŕacím nebohému otcovi. Prvý hĺbší pohľad dostal som v Galbreathovej knižke Handbüchlein der Heraldik, ktorú som si kúpil roku 1942 vo Švajčiarsku. Tamojší kontakt so živou heraldikou (erby a najmä vlajky) vo mne zanechal trvalé stopy. Hned po vojne dostal som sa v Prahe k Štormovým prácam; zoznámil som sa s ním a s K. Schwarzenbergom. Štorm ma uviedol nielen do moderného výtvarného štýlu, ale aj do problematiky cirkevnnej heraldiky. V tejto oblasti mi systematické doplnenie poskytla v roku 1947 vydaná prvá kniha B.B. Heima.

2. Jaké jsou problémy při vytvoření a poté realizaci heraldických exlibris?

Vytvoriť heraldické exlibris je predovšetkým potešením z tvorby samej ako aj z vedomia, že poskytne potešenie užívateľovi a ďalším. Tam problémy nevidím, leda v tom, nachádzat stále nové varianty grafických riešení. Predpokladom je

dôkladné štúdium heraldiky všetkých tých územných oblastí, do ktorých sú exlibrisy určené. Problémy sú skor pri "vstupe" a pri "výstupe". Väčšinou nie je jednoduché nájsť záujemcu o heraldické exlibris. Ak ponecháme stranou tuzemsko, je zapotreby rozvinutých osobných stykov k tomu, aby sa vybudovala klientela pre artefakty tohto typu. Keďže erb je vlastne len vtedy plnokrvný, keď je prezentovaný vo farbe, robím, až na zanedbateľné výnimky, viacfarebné exlibrisy. Donedávna sa tlačili v Prahe, neskôr v Bratislave knihtlačou. Na oboch miestach boli nespojahlivé eko kvalita tlače tak terminy. Prešiel som na offset, kde sa ukazujú lepšie perspektívy. Je neuveriteľné, koľko času spotrebuje zabezpečovanie tlače, vhodného papiera, ba svojho času aj niektorých farieb.

3. Kolik jste do současné doby vytvořil heraldických exlibris?

Dodnes 119, až na výnimky viacfarebných.

4. Při tvorbě exlibris navrhujete nové znaky. Jakými zásadami při návrzích znaků se řídíte?

Pri tvorbе exlibrisov navrhujem erby len výnimočne. Mal som však vzácnu príležitosť navrhnúť v roku 1958 erby pre 35 lokalít vo Vysokých Tatrách. Asi u polovice z nich nadvázuje ich obsah na pečate alebo pečiatky obcí, na chotároch ktorých tieto lokality pôvodne ležali. U ostatných prišli k slovu najmä typickí zástupcovia tatranskej flóry alebo fauny. Pre knižnicu Vášho Klubu zasielam separát zo zborníka medzinárodného heraldického kongresu v Madride (1982), kde na túto tému odznela moja prednáška. Vytvoril som tiež rad erbov pre cirkevné ustanovizne resp. jednotky územnej správy všetkých stupňov, kde zohrávajú dominantnú úlohu atribúty svätcov ale tiež územné symboly a uplatnili sa aj dôležité postavy našich cirkevných dejín (napr. Bruno zo Schaumburgu). S tým súvisí aj tvorba osobných erbov pre nositeľov cirkev-

ných úradov rôznych stupňov.

Pri aplikácii všetkých heraldických prvkov snažím sa o také uplatnenie, ku ktorému by bol siahol herold vrcholného obdobia živej heraldiky. Považujem rozhodnutie o obsahu erbu za veľmi závažné a zodpovedné, niekedy se k veci mnohokrát vraciam, čo skončí buď potvrdením, že prvý návrh bol najlepší alebo, extrémne, aj odročením na neurčito. Takto sa už niekoľko rokov trápim s erbom jednej diecézy. Rozlišujem medzi blazonom erbu a jeho výtvarným vykonaním. U novotvarov sa preveruje heraldická kvalita erbu stupňom zložitosti jednoznačného heraldického popisu. Je užitočné formuľovať blazon v niekoľkých jazykoch, čo je skúšobným kameňom úrovne erbu. Výtvarné stvárnenie patrí do inej kategórie.

5. Na Slovensku jsme zaznamenali rozvoj heraldického bádania. Jaké jsou zde podmínky pro rozvoj heraldiky a dalších pomocných věd historických?

Oproti vojnovým rokom, kedy univ. prof. Húščava bol jediným heraldicky aktívnym dejateľom na Slovensku, je situácia podstatne zmenená. Záujem o komunálnu heraldiku je živý a okrem fundaméntálnych diel Novákových je to niekoľko ďalších samostatných titulov a rad príspevkov vo viacerých periodikách. No v porovnaní s už desaťročia pretrvávajúcim ruchom v českých krajinách, je na Slovensku neporovnatne užšia základňa genealogicko-heraldická. Niest ani jedného klubu alebo iného typu záujmového združenia, ktoré by zoskupovalo interesentov-amatérov spravidla bez vysokoškolského vzdelania týchto smerov. Je možné, že tento nedostatok bude prekonaný miestnými pobočkami Slovenskej historickej spoločnosti sekcie archívnicstva a pomocných vied historických.

6. Na čom v současné době pracujete a kdy vyjde pokračování Vaši knihy?

Z knihy Ex Libris Armales vyšli zatiaľ dva zväzky - každý z nich má 72 heraldických exlibrisov patriacich heraldicky aktívnym súčasníkom z velkého počtu krajín. Tieto sú doplnené životopismy zameranými na heraldickú aktivitu majitelov exlibrisov. Pripravujem teraz tretí a asi aj záverečný zväzok. Následovať bude možno obdobná zbierka exlibrisov a biografických dát ich majitelov, kde okruh účastníkov nebude obmezený na súčasníkov aktívnych heraldikov, bude mať všeobecný medzinárodný ráz.

Pred viacerými rokmi vyšiel pod záštitou medzinárodnej heraldickej akadémie zväzok pod titulom *Atlas-Dictionnaire héraldique*. Šlo o ilustrovaný heraldický terminologický slovník v šiestich západoeurópskych jazykoch. Nedávno vyšlo podobné dielo pre škandinávske jazyky. Teraz sa pripravuje niečo podobné v nemčine, latinčine a všetkých stredo- a východoeurópskych rečiach. Požiadali ma o prevzatie šéfredaktorstva nad týmto pôdujatím. Ak sa podarí prekonáť zatiaľ otvorené otázky vydavateľské a zabezpečiť národné redakčné týmy, bude môcť vzniknúť pozoruhodné dielo, ktoré v nejednej krajinе napomôže ku kodifikácii súčasného heraldického názvoslovia a neopomene ani heraldické termíny užívané v minulosťi a dnes už archaické.

Z domáčich otázok stala sa aktuálnou kodifikácia slovenských mestských vlajok resp. zástav. Pracuje se na tom, aby ilustrovaný súpis mestských erbov na Slovensku, ktorý vyjde v budúcej päťročnici, obsahoval aj vyobrazenia a popisy vlajok pre všetky slovenské mestá, vrátane popisu ich vzniku. Vexilológiu považujem za integrálnu súčasť heraldiky, bola preto vždy predmetom môjho záujmu; tu sa otvára jedinečná príležitosť spolupracovať na závažnom diele.

HERALDICKÝ EX LIBRIS LEXIKON

Pro heraldiku 20. století je charakteristické, že se zmenšuje společenská funkce znaku. Kromě státních a městských znaků byla heraldika vytlačena z architektury, seriová výroba omezila nejčastější užití znaku ve významu označení vlastnictví. Snad jedinou výjimkou jsou heraldická ex libris a další knižní značky, které jsou používány nadále v neztenčené míře. Stanou se tak příznačným pramenem naší doby.

Na heraldických ex libris se můžeme setkat se znaky různých korporací - měst, spolků. Nejčastěji však nesou osobní znaky, které si osoba pro svoji potřebu zvolila. Tuto skupinu tvoří z velké části znaky duchovních. Dále jsou rodinné znaky - jedná se o občanské znaky, které užívají členové rodiny. Rodovými znaky na ex libris nutno chápát znaky přijaté na rodových setkáních, které vyjadřují jak rod jako korporaci, tak jsou občanským znakem jejich příslušníků. Často se stává ex libris jediným pramenem poznání znaku a nelze přehlédnout skutečnost, že autory jsou nezřídka renomovaní heraldičtí výtvarníci. Pokud se nebude snažit tyto heraldické artefakty podchytit, mohou se ztratit po splnění své funkce, v lepším případě ztratí svoji vypovídací schopnost - kdo ex libris si nechal pořídit, kdy a kdo byl autorem. Na rozdíl od pramenů staré heraldiky nebudou heraldické knižní značky tvořit ucelené soubory, ocž bude značně stěžovat badatelškou práci. Dokumentace heraldických ex libris je aktuálním úkolem pro nás i povinností vůči dalším generacím heraldiků.

Z těchto důvodů redakce GHI zavedla novou rubriku, která bude sumarizovat poznatky o heraldických ex libris 20. století až do doby současné se zaměřením zejména na Moravu. Uváděné údaje nebude možno čerpat z archivů či museí, ale spíše ze soukromých sbírek. Proto předpokládáme, že se do přípravy hesel zapojí i naši čtenáři.

Heraldická ex libris by měla být zpracována podle stejného schematu: 1) biografické údaje o pořizovateli ex libris, 2) popis ex libris (oba vzniku, technika provedení, rozměry, obsah), 3) popis znaku, 4) data vzniku znaku (případně jeho navrhovatele), 5) symbolika znaku, 6) další doklady užití znaku, 7) údaje o autoru ex libris. Údaje by podle technických možností měla doprovázet reprodukce ex libris. Jednotlivé knižní značky budeme průběžně číslovat s uvedením roku uveřejnění údajů, což jistě ulehčí vyhledávání a zkrácenou citaci. Doufáme, že značka HEZ pro tuto rubriku se brzy vžije.

Za předpokladu, že všichni budeme této rubrice věnovat soustavně pozornost, vznikne sbírka, která dnes i v budoucnosti může mít značnou badatelskou cenu.

HEZ 1/1986

František Hejl Mračovský narodil se 23.1.1909 ve Vídni, kde navštěvoval německou obecnou školu, poté vychodil českou měšťanskou školu v Moravském Krumlově. Tamtéž se vyučil natěračem a malířem písma. Po dobu základní vojenské služby absolvoval fotografický kurs. Po ukončení vojenské služby vystudoval školu státní policie v Moravské Ostravě. Téměř 30 let sloužil jako příslušník Sboru Národní bezpečnosti. Před důchodem pracoval u ČSD jako pomocník strojvedoucího parní lokomotivy. Jako důchodce byl zaměstnaný v Museu J. A. Komenského v Přerově. Měl na starosti Moravskou ornitologickou stanici v Přerově.

Hlavním odborným zájmem Františka Hejla Mračovského je ornitologie a sokolnictví. Vedle toho se věnuje genea-

logii, filatelii a numismatice. 1)

Jeho rod pochází z Blatenska v jižních Čechách. Doložen je v Metlí 1622, v Mračově 1632, ve Škvorecích 1749, v Tchořovicích 1772, v Záhorcích 1786, v Blatenci 1790, v Kladubcích 1817.²⁾ Otec F. Hejla Mračovského František Hejl narozený 1885 v Blatné z mračovské linie rodu se usadil na Moravě.

Ex libris vzniklo v roce 1950. Jedná se o perokresbu o rozměrech 60 x 90 mm (Obrazová část 35 x 55 mm) s hejlovským znakem a heslem, pod ním je v černém obdélníku světlý nápis: EX LIBRIS / FRANTIŠEK HEJL / MRAČOVSKÝ. ³⁾



Rodinný znak uvedený na ex libris se skládá ze stříbrno-červeně polceného štítu, kde na větvíče s plodem jeřabiny sedí hýl, vše opačných tinctur. Nutno říci, že znak na ex libris neodpovídá přesně znaku, který užíval jeho nositel. Autor ex libris Břetislav Storm neznal symboliku znaku a podle běžného heraldického úzu hýla obrátil upravo a s ním i tinctury znaku.⁴⁾ Správný znak se skládá z červeno-stříbrně polceného štítu, kde na větvíče s plodem jeřabiny sedí vlevo otoče-

ný hýl opačných tinctur. Pod znakem je heslo nositele: OMNIA DISCENDO ET LABORE (vše učením a prací).

Znak si navrhl jeho nositel v roce 1940. V tomto roce užil rodinné znamení bez štítu na ex libris, které si nechal vyřít olomouckým grafikem Valihrachem. Hýl byl znaku vybrán jako mluvící znamení (hýl lidově hejl). Taktéž symbolisuje vztah nositele k ornitologii. Větvíčka s plodem jeřabiny je zde připojena jako charakteristický atrí-

but tohoto ptáka, jehož hlavní potravou jsou v zimě plody jeřabin. Štit je polcen v českých zemských barvách a tinctury ukazují na český původ rodu. Vlevo otočený hýl (symbolicky k východu, z Čech na Moravu) vyjadřuje přechod rodu na Moravu.

Z dřívějších dokladů znaku je to již vzpomínané Valihra-chovo ex libris. Dále je to kovové pečetidlo o průměru 25 mm, kde v pečetním poli ohrazeném silnější linkou se nachází (bez polcení a štítu) vpravo obrácený hýl sedící na větvíce s plodem jeřabiny. Vpravo od hrudi hýla jsou písmena FH a pod nimi písmeno M.

František Hejl Mračovský používal a používá znak na gumových razítkách. K označování rodinných archiválií používá dvou dosti podobných typářů. První je o průměru 16 mm, v mezikruží tvoreném linkou je opis: ARCHIV (nahore 10-1 h) HEJLOVSKÝ (dole 3-8 h). V pečetním poli je vpravo obrácený hýl na jeřabině (bez polcení a štítu). Druhý typář je také o průměru 16 mm, v mezikruží obdobný opis ARCHIV HJ-LOVSKÝ. Pečetní pole je červeno-stříbrně polcenno se správně otočeným znamením.

Další razítka jsou vyhražena pro jeho osobu. Nejmenší o rozměrech 9 x 10 mm se správným hejlovským znakem slouží k označování knih. Potom jsou to dva typáře o průměru 30 mm. První obsahuje uprostřed tyglíkový štit se správně provedeným znamením (barvy jsou naznačeny šrafuváním). Opis je umístěn volně kolem štítu: *VŠE UČENÍM A PRACÍ *(7 - 5h). Dole jsou umístěny iniciály FHM. Druhý typář má uprostřed hrotitý štit se správným znakem (opět barvy naznačeny šrafuváním). Opis: *VŠE UČENÍM A PRACÍ *(7h - 5h), dole iniciály FHM.

Za služby u bezpečnosti F. Hejl Mračovský užíval v duchu zásad vytvořených Břetislavem Štormem 5) razítko o rozměrech 33 x 45 mm, kde je ve španělském štítu správné znamení se šrafuváním vyznačenými barvami. Nad štítem se vznáší moderní vojenská přilba s podbradníkem, na jejíž čelní

stěně je tehdejší státní znak. Další razítka o průměru 35 mm je zajímavé tím, že nese úplný znak Hejlů. Štit tyglíkového tvaru se správným znamením, které je vyznačeno šrafováním. Ve funkci přikryvadel obklopují větve jeřabiny a na štitě na plodu jeřabiny sedí vlevo otočený hýl stříbrno-červené polcený. Vpravo je písmeno F vlevo písmeno H. Pod štítem se vine páška se známým heslem v češtině.

Poslední velké razítka o průměru 48 mm je užíváno k reprezentačním účelům. Uprostřed je správný znak, a to s klenotem (bez přilby). Funkci přikryvadel plní lipové ratolesti. Pod štítem je heslo (česky) a na téže pásece je letopočet 1632 (první zmínka o Hejlech v Mračově) a 1949 (doba vzniku razítka). I když se jedná o razítka, nese volně kolmém znaku opis * PEČEŘ HEJLŮ MRAČOVSKÝCH *(8 h-4 h), dole VĚTEV BLATENSKÁ.

Rodinný znak je užíván i na dopisním papíře. První již neužívaný dopisní papír nese mírně vlevo nakloněný gotický štit se správným znamením, vpravo za štítem vyniká lipová větev. Nahoře a po levé straně se vine páška s heslem (česky) a letopočtem 1632-1949. Novější dopisní papír, zavedený v 70. letech, má v záhlaví správně řešený štit, na štitě stojí sokol a po stranách jsou přikryvadla. Na pásece a pod štítem je nápis: F. HEJL MRAČOVSKÝ.

Hejlovským znakem byla obhacena i numismatika, a to v podobě pamětní rodové medaile, kterou navrhl F. Hejl Mračovský a modeloval přerovský sochař Uhlíř. Medaili razila Štátní mincovna v Kremnici v roce 1949.⁶⁾

Nositeli znaku byly navrženy a realizovány pamětní desky, umístěné ve Velké Bystřici čp. 142 (o ní podrobněji viz HEx 2/1986) a na domě čp. 144 v Moravském Krumlově. Ta-to pískovcová deska obdélníkového tvaru nese uprostřed hejlovský znak s klenotem (bez přilby) a po stranách s lipovými ratolestmi. Heslo v latině a letopočty 1632-1909. Na obvodu desky je opis: POSTAVILI FRANTIŠEK HEJL / Z BLATNÉ A MATYLDÁ MAŠTALÍŘ / OVÁ Z DUKOVAN R. 1926-7.

Autorem zmíněného ex libris je nejvýznamnější meziválečný heraldický výtvarník Břetislav Štorm (1907-1960).⁷⁾ Je charakteristickým dokladem jeho zralého heraldického stylu kresby.

Jiří L. Bílý

Poznámky:

- 1) Biografické údaje jsou čerpány z listu autorovi článku z 10.2.1986 zn. 16/86 He, archiv autora.
- 2) Jan Hille, Starousedlé rodiny selské na Blatensku, Jubilejní účetní zpráva Okresní záložny hospodářské v Blatné, Blatná 1934, s.18.
- 3) Originál Štormovy kresby je ve vlastnictví F. Hejla Mračovského.
- 4) Sdělení F. Hejla Mračovského.
- 5) Břetislav Štorm, Heraldika a naše doba, Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze, roč. XVII-XVIII, 1945-1946, s.79-85.
- 6) Medaile byla publikována v Numismatických listech, roč.5, 1950, s.53 a ve Sběratelských zprávách československé společnosti přátel drobné plastiky, roč.5, 1950, s.73.
- 7) Zdeněk M. Zenger, Břetislav Štorm a jeho heraldické kresby, Documenta heraldica, řada I, sv.4, Praha 1978, 15 s. Zdeněk M. Zenger-Ivo Prokop, O heraldickém ex libris a tворbě Břetislava Štorma a Zdeňka Zengera, Praha 1981. Další práce o jeho osobě a díle uvádí Bibliografie české práce heraldické I.

HEX 2/1986

Štěpánka Hejlová Lipnerová se narodila 30.5.1918 v Horní Suché. Navštěvovala měšťanskou školu v Karviné. Vyučila se vazačkou květin. Dne 30.5.1940 se provdala za Františka Hejla Mračovského.

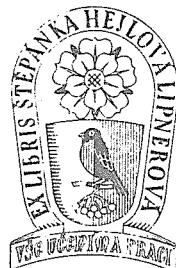
Její rod - Lipnerové - pochází z Tršic (okr. Olomouc), kde její praděd, děd, otec a strýc se zabývali zahradnickým řemeslem.¹⁾

Ex libris vzniklo v roce 1950.
Jedná se o perokresbu o rozměrech
51 x 70 mm (obrazová část 39x50mm)
uprostřed s hejlovským znakem, nad
nímž je plná (dvojitá) pětilistá
růže. Kolem tohoto obrazu se vine
páska po bocích a nahore v podobě
podkovy s opisem: EX LIBRIS ŠTĚPÁN-
KA HEJLOVÁ LIPNEROVÁ, dole páska
nese heslo: VŠE UČENÍM A PRACÍ.

Zde užitý znák patří rodu
Hejlů (viz HEX I/1986). Autor ex
libris, Břetislav Štorm, se dopustil stejné chyby jako u
ex libris Františká Hejla Mračovského, co se týká obrácení
hýla a tinktur ve štitu. Připomínkou rodového znaku pořizova-
telky je růže, která však měla být správně šestilistá.

Praděd a děd Štěpánky Hejlové Lipnerové užívali podle
ústního sdělení otce dnes nezachované pečetidlo se znamením
(znakem?) zahradnických nůžek a monogramem. Tím se při se-
stavování znaku řídil v roce 1940 jeho navrhovatel Franti-
šek Hejl Mračovský. Jeho první manželka užívala zelený
štít se stříbrnými zahradnickými nůžkami (nůžky starého
typu) mezi jejimiž vzhůru postavenými konci je stříbrná
šestilistá růže. Zahradnické nůžky a růže symbolisují jak
tradiční znamení rodu, tak i povolání nositelky.

Znak i znamení na ex libris je dále doloženo na obdélníkové pískovcové desce pro dům ve Velké Bystřici čp. 142
(okr. Olomouc), která nese alienační znak v pojetí Štormovy
občanské heraldiky. Tinktury znaků jsou naznačeny šrafová-
ním. V pravém červeno-stříbrně polceném štitu sedí na vět-
vičce s plodem jeřabiny vlevo otočený hýl opačných tinktur,
nad šitem je moderní přílba s tehdejším státním znakem na
čelní stěně a s viditelným červeným podbradníkem. V levém
zeleném (autor omylem vytessel šikmé šrafování) štitu jsou
stříbrné konci vzhůru postavené nůžky se stříbrnou šesti-



listou růží mezi ostřím, nad štítem je věnec z lipových listů s červenými růžemi (označení vdané ženy). Pod štíty se vine páška s nápisem: 30.5. FHM (pod znakem Hejlů) ŠHL 1940 (pod znakem Lipnerů).²⁾

Autorem ex libris je opět význačný heraldický kreslíř Břetislav Štorm.³⁾

Jiří L. Bílý

Poznámky:

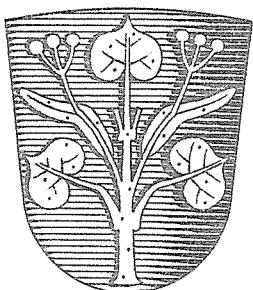
- 1) Biografické a heraldické údaje čerpané z listů Františka Hejla Mračovského ze dne 11.6.1980 (zn. 98/80 He) a ze dne 10.2.1986 (16/86 He). Archiv autora článku.
- 2) Fotografie desky (foto F. Hejla) se nachází v Dokumentačním archivu ČHK v Brně pod evidenčním číslem 5.
- 3) Srovnej HEx 1/1986 pozn. 7)

[HEx 3/1986]

Ladislav Šebestík narodil se 1.3.1922 v Modřicích. Po maturování na obchodní akademii prošel za okupace totálním nasazením. Po válce byl jako 23 letý členem revolučního místního národního výboru v Modřicích. Potom pracoval na odboru ministerstva ochrany práce a sociální péče. Po zániku zemského zřízení přešel do konzervárenského podniku Fruta, kde zastával různé technicko-hospodářské funkce až do svého odchodu do důchodu.¹⁾

HLavním odborným zájmem jsou pro Ladislava Šebestíka regionální dějiny Modřicka, které ho vedly k mimořádnému studiu archivnictví na universitě v Brně. V této oblasti publikoval v tisku řadu článků a připravuje práci o dějinách Modřic. Vedle toho se zabývá studiem esperanta a pěstováním květin.

Rolnický rod Šebestíků pochází z Kroměřížska (Kvasice, Trávník aj.). Nejstarším zjištěným předkem je Matěj Šebestík narozený v roce 1648. Otec Ladislava Šebestíka se přestěhoval do Modřic, kde se svými třemi syny a jednou dcerou



EX LIBRIS
LADISLAI
ŠEBESTÍK

založil novou rodovou větev.²⁾

Ex libris vzniklo v roce 1950.³⁾ Jedná se o perokresbu o rozměrech 70x100mm (obrazová část 20x34 mm). Uprostřed listu je rodinný znak skládající se pouze ze štitu španělského tvaru. Pole štitu i znamení mají vyznačeny tinctury. Pod štítem je černý obdélník se světlým

nápisem: EX LIBRIS/ LADI-
SLAI ŠEBESTÍK.

Znak Šebestíků se podle ex libris skládá z modrého štitu se zlatou lipovou ratolesťí o třech listech a dvou květech. Znak si navrhl v roce 1945 Ladislav Šebestík a umělecky ho ztvárnil Břetislav Štorm. Tehdy byl znak užíván podle zásad Štormovy občanské heraldiky. (pozn. 4).



Štorm však na přání objednавatele nakreslil úplný znak, který nás informuje o dalších částech. Na modrém štítě se zlatou lipovou ratolestí o třech listech a dvou květech je postavena kolčí přilba s modro-zlatou točenicí a přikryvadly. Za klenot je stříbrné křídlo se třemi zvýšenými modrými břevny. Pod štítem je na modré páse, která je na vnitřní straně zlatá, černými písmeny napsáno heslo: FORTITER IN RE, SUAVITER IN MODO (Rázně ve věci, jemně v způsobu). Zlatá lipová ratolest symbolisuje novou větev rodu Šebestíků v Modřicích, jejíž jméno vyjadřuje modrá barva štítu. Současně i slovenský původ rodu a počet listů tří sytý zakladatele větve. Babička z matčiny strany Ladislava Šebestíka byla rozená Poděbradská a stejnojmenný rod připomíná heroltská figura v klenotu znaku.

Nyní se vráťme k dalším dokladům užití rodinného znaku. Listem ze dne 28.7.1945 si Ladislav Šebestík objednal u Břetislava Štorma již vzpomenutý úplný barevný znak, dále znak pro muže a ženu podle zásada Štormovy občanské heraldiky.



ky hodící se na ex libris, dopisní papír a užitkové předměty. Dne 9.8.1945 zaslal Štorm tři náčrtky a dne 24.9.1945 hotové barevné kresby. Jednalo se o úplný znak, z kterého si nositel nechal udělat perokresbu. Občanský znak pro muže nevojáka měl nad štítem postavenou modro-zlatou točenici po stranách se stuhami. Rodinný znak pro neprovdanou ženu (byl určen pro sestru Ladislava Šebestiáka) byl odlišen nad štítem věncem z lipových listů s větknutými stříbrnými růžemi převázaným modro-zlatými stuhami. Druhou kresbu užíval nositel znaku při různých příležitostech. Známe ji v černobílém provedení z novoročního blahopřání (list o rozměrech 115 x 70 mm) s vytištěným textem: Radostné prožití svátků vánočních/ a hojnost štěstí v novém roce přeje/ ŠEBESTÍK LADISLAV / Modřice u Brna. Taktéž se s ní setkáváme na dopisním papíru, kde je kresba znaku modrá na žlutém listě.

Podle této kresby si L. Šebestík nechal zhotovit gumové razítko, které bylo dílem firmy Mikulášek v Brně. Dále motivy znaku můžeme najít na obřích číslicích a jiných užitkových předmětech.

Ještě v roce 1945 Štorm provedl nákres návrhu pečetidla, a to jak pečetního pole, tak i jeho průřezu. Na doporučení Štorma se L. Šebestík obrátil na rytce Františka Sigmunda z Dvora Králové. Dne 11.3.1946 byla vyrytá pečeť společně s listem odeslána objednateli. Pečetní plocha je o průměru 21 mm. V pečetním poli je občanský znak pro muže nevojáka, po bocích štítu je vpravo písmeno L, vlevo Š. Na okraji pečetní desky je pečetidlo signováno ŠF. Dřevěné vysoustruované držadlo je vysoké 10 cm.⁶⁾

Dne 19.9.1946 byl také dokončen malovaný znak na dřevě, který provedl Břetislav Schuster z Prahy, který kromě toho, že se živnostensky zabýval malováním znaků, byl také soudním tajemníkem.⁷⁾ Poslední Štormovou kresbou znaku Šebestíků bylo zde uvedené ex libris nakreslené v rozmezí 10.8. až 20.8.1950. Charakteristické je pro ni, že Štorm zde již ustoupil od programových zásad občanské heraldiky.

O heraldiku Břetislavu Štormovi viz HEx 1/1986.

Poznámky:

- 1) Vilém Walter, Modřický historik, GHI č.4/1982, s.108-111.
- 2) Genealogické údaje sdělil Ladislav Šebestík.
- 3) Archiv Ladislava Šebestíka, list Šebestík-Štorm z 10.8.
r.1950; list Štorm-Šebestík z 20.8.1950; zde též originální kresba.
- 4) viz HEx 1/1986 pozn.5)
- 5) Archiv Ladislava Šebestíka, Štorm (v zastoupení Z.M.Zenger)- Šebestík z 4.2.1945; Štorm-Šebestík z 29.6.1945;
Šebestík-Štorm z 28.7.1945; Štorm-Šebestík z 9.8.1945,
připojeny byly náčrtky; Šebestík-Štorm z 24.9.1945; zde též originální barevné kresby znaku.
- 6) Tamtéž, nákres tužkou signován Arch Štorm 45, list Sigmund-Šebestík z 6.10.1945; Sigmund-Šebestík z 11.3.1946;
zde též originál pečetidla.
- 7) Tamtéž, korespondenční lístek Schuster-Šebestík z 19.9.
r.1946, na lístku uvedena adresa: Břetislav Schuster,
soud. akt. tajemník Praha II, Na Poříčí č.7, lexekuční
soud.

Jiří L.Bílý

HLÍDKA HISTORICKÉ FALERISTIKY

Barokní řády Františka Antonína hraběte Sporcka.

Václav Měřička

Na frýdlantském zámku v severních Čechách je chován překrásný barokní portrét vynikajícího malíře 17. století Petra Brandla (naroden říjnu 1668 v Praze - zemřel 24. září r. 1735 v Kutné Hoře), který představuje významného českého šlechtice doby baroka, Františka Antonína hraběte Sporcka. Olej na plátně o rozměru 89 x 75,5 cm, byl namalován pravděpodobně v roce 1731, i když někteří znáлci tvrdí, že obraz byl namalován dříve, snad již v roce 1725 a zpodobňuje hraběte v jeho asi 69 letech. Hrabě má na hlavě slonžovou paruku, zvlněný plášt, levou rukou se vztyčenými prsty ukazuje kupředu. V pozadí je vidět závěs a v jeho poodhalení sochu "Miles christianus" - bojovníka se štítem a mečem, stojícího na podstavci.

František Antonín hrabě Sporck se zapsal nesmazatelným písmem do kulturně-umělecké historie Čech, jako zakladatel barokního rodového památníku a hospitálu v Kuksu poblíž Dvora Králové. Zde, nad labským údolím, na dvou protilehlých návrších, dal zbudovat koncem 17. a počátkem 18. století lázeňské středisko pro tehdejší šlechtickou společnost. Nádherná barokní architektura kostela Nanebevzetí Panny Marie (vystavěn v letech 1696-1697), zámek vybudovaný do roku 1710 a hlavní špitální budova s rodinnou hrobkou a špitálním kostelem Nejsvětější Trojice (trakt vystavěn v letech 1707-1717), jsou dodnes svědky uměleckého vkusu tonoto kulтивovaného šlechtice. Na stavby v Kuksu povolal význačné stavitele a sochaře. Stavitel italského původu Giovanni Battista Alliprandi (zemřel roku 1720 v Litomyšli) se svými

pomočníky, kameníky Pietrem Netolou a Pietrem de la Torre, se podíleli na architektonickém ztvárnění tohoto podivuhodného stavebního klenotu. Největší tendy v Čechách žijící barokní sochař Matyáš Bernard Braun (narozen 25. února 1684 v Oetzu v Tyrolsku - zemřel 15. února 1738 v Praze) vytvořil v tomto půvabném koutku sochařskou výzdobu, která představuje barokní glyptotéku.

Toto nakupené bohatství soch a budov je jen torzem toho, co zamýšlel stavebník postavit. Dobově osvícený šlechtic, majetkově usedlý ve východních Čechách, snil o vybudování rodového sídla s lazarem a pozdějším špitálem, který svěřil péči řádu Milosrdných bratří. Kuks se měl stát jakýmsi rodovým sporckovským Escorialem, obrovitou klášterní rezidencí pod patronací mecenáše.

Sporckové nebyli starou rodovou šlechtou. Otec František Antonína, Johann Sporck se narodil 1595 (uvádí se ale i pozdější datum narození v roce 1601) jako syn poddaným na statku Sporckhofu ve Westerloh, poblíže městečka Delbrücku ve Vestfálsku. Bylo zde totiž malé biskupské knížectví padberorské, takové, jakých v tehdejším Německu byla celá řada. Tvrdí se, že ve svém mládí pásával ve Westerloh vepře. Od této práce však jednoho dne utekl a nechal se naverbovat do vojska bavorského kurfiřta Maximiliána II. Emmanuela. Sporck byl vynikajícím jezdcem a tak trochu dítětem Štěstěny. V té době začala třicetiletá válka a tak se tento voják brzy vyšvihl z bubenického tambora na schopného vojáka, který to postupem let dotáhl až na generála jízdy. Dovedl prý jedinečně ovládat jezdectvo a již tím na sebe upozornil své nadřízené. Sporck brzy přešel do císařských služeb a poprvé na sebe upozornil 6. března roku 1645 v bitvě u Jankova, svedené mezi císařskými pod generálem Janem hrabětem Götzem a Švédy, vedenými generálem Lennartem Torstensonem hrebětem z Ortaly (1603-1651). Tehdy byl Sporck povyšen na generál-majora, zatímco Götz v bitvě padl. (1599-1645). Po uzavření ulmského míru v březnu roku 1647 vstoupil Johann Sporck s

Johannem Werthem (1592-1652) definitivně do císařských služeb Leopolda I. Stal se podmaršálkem a byl dne 12. října 1647 za svoje vojenské zásluhy povyšen císařem do stavu svobodných pánů. V též roce získal jako svobodné vlastnictví panství Lysou nad Labem a o tři roky později přikoupil statek Konojedy na Litoměřicku.

Tento pologramotný, drsný, ale ctižádostivý voják a novopečený šlechtic, byl nesmírně chtivý peněz a majetku. Bez jakýchkoliv zábran a skrupulí šel za získáním majetku a to bez ohledu, byly-li přitom ruce čisté. Již v roce 1664 získal Choustníkovo Hradiště, o dva roky později Malešov u Kutné Hory, pak Střezetice, Hořiněves, Neděliště a Štětí na královéhradecku a v roce 1675 panství Velký Vřešťov.

V důsledku získání hmotných statků v Čechách, získal Johann Sporck dne 21. ledna roku 1648 český inkolát. V pozdějších letech sloužil ve vojsku knížete Raimunda Montecuccoliho (1609-1680) proti Švédům v Polsku. V letech 1657 až 1660 spolu se spojeneckými vojsky zahnal Švédy ze Šlesvicka-Holštýnska a Dánska. S Montecuccolim se zúčastnil bojů proti Turkům v Uhrách a se svými jezdeckými pluky měl lví podíl na velkém vítězství císařských v bitvě u Svatého Gottharda dne 1. srpna roku 1664 na řece Rábě. Dne 23. srpna 1664 byl Sporck za svoje zásluhy povyšen do stavu říšských hrabat a byl jmenován nejvyšším generálem císařského jezdectva. Měl ještě značný podíl na potlačení šlechtické vzpoury Františka Kryštofa Frangipaniho v Uhrách v roce 1670 (1), ale ještě na sklonku svého života bojoval opět pod Montecuccolim v letech 1674 a 1675 proti Francouzům v Nizozemí a na Rýně. Johann Sporck zemřel dne 6. srpna roku 1679 na svém českém zámku Heřmanově Městci. Johann Sporck byl dvakrát ženat. První manželství bylo sice bezdětné, ale měl v roce 1622 nemanželského syna Jana Jiřího (1622-1683), kterého legitimoval a pomohl mu získat v roce 1658 přijetí do českého rytířského stavu. V druhém manželství s Eleanorou Marií Mecklenburskou měl dva syny. Staršího Františka Antonína a Ferdinanda Leo-

polda.

František Antonín hrabě Sporck se narodil 9. března 1662 snad na zámku v Lysé nad Labem nebo v Heřmanově Městci. V jeho hraběcím znaku se ve čtvrceném štíť střídal císařský orel s českým lvem, zatímco hrudní štítek nesl hlavu Turka a upomíнал tak na slávu jeho otce, slavného Turkobijce. V Heřmanově Městci, kde strávil svoje dětství, vychodil i městskou školu a potom navštěvoval latinskou jezuitskou Kolej v Kutné Hoře. Odtud přešel se svým bratrem na filozofická a právnická studia na pražskou Karlo-Ferdinandovu univerzitu v Clementinu.

Po smrti svého otce v roce 1679 se František Antonín, jak tomu bylo tehdy zvykem ve šlechtických rodinách, rozhodl podniknout kavalírskou cestu do zahraničí. Nejprve zajel do Itálie a pobyl delší čas v Římě. Odtud se vypravil zpět do Turina, kde navštívil tamní šlechtickou akademii. Přes jižní Francii se dostal do Španělska, pobyl v Madridu a vrátil se k delšímu pobytu do Paříže Ludvíka XIV. Zde na něj jistě silně zapůsobil život u dvora "krále Slunce", se vsím leskem, nádherou, ale i intrikami. Z Francie se plavil do Anglie, navštívil Londýn a vrátil se přes holandský Haag a belgický Brusel zpět domů. Znovu však v roce 1682 se vrátil do Paříže, aby zde dohlédl na svého mladšího bratra Ferdinanda Leopolda. Během své dvouleté zahraniční cesty si vnímavý mladý hrabě všímal nejen velkolepých stavebních památníků v různých městech, ale nechal se silně ovlivňovat celou barokní kulturou oné doby. František Antonín jako syn velkého vojáka, který se proslavil v hrdinských bojích proti Turkům, měl v sobě dostatek sympatií pro toto vojenské dědictví a snad již tehdy uvažoval o zřízení řádových organizací, které by pod šlechtickým, tedy světským vedením či velmistrovstvím, ale vždy ve spolupráci s církví a pod jejím dohledem, se věnovaly charitativní a milosrdné činnosti. Již v Římě poznal takové ústavy a seznámil se i s pařížskou Invalidovnou. Vzorem mu byla také stavba pražské Invalidovny, budovaná v



Erb Františka Antonína hraběte Šporka na podstavci sochy
Malého křesťanského bojovníka v Kuksu

letech 1731-1737. Rodila se myšlenka postavit Kuks, který se měl stát hospitálem a soustředit invalidy, z nichž mnozí tehdy putovali z válek do Čech, které byly císařskou okrajovou zemí tureckého bojiště.

V cizině se Sporck seznámil s filozofií Leibnitzovou a Güntherovou a svým barokním působením myšlení si vykládal středověkou ideu hospitality. Zamýšlel založit podobné rytířské špitální zařízení a zde sehrát úlohu nejen mecenáše, ale i úlohu velmistra. Vzorem mu určitě byl i špitální rád Sv. Lazara, s jehož působením se snad seznámil v době svého pařížského pobytu. Tento rád, jehož kořeny sahaly hluboko do středověku, právě ve Francii nalezl výbornou půdu pro své působení. Sporck zamýšlel dokonce kostel v Kuksu zasvětit sv. Lazarovi a dodnes obraz na hlavním oltáři kostela představuje Vzkříšení svatého Lazara. Od myšlenky založit podobný špitální rád, nebo snad přímo odnož svatolazarského rádu, časem upustil a zabýval se myšlenkou povolat k sobě do Čech rád Trinitářů. Ti tak nějak patřili k soudobým tureckým vojánským a svědčil o tom i jejich oficiální název: Ordo Sanctae Trinitatis de Redemptione Captivorum.(2) (Rád Trinitářů vznikl v roce 1198 a za hlavní úkol své činnosti si určil vykupování zajatců, tehdy převážně ze saracénského zajetí).

Kostel na rodovou hrobkou v Kuksu a při zřízeném špitálu obdržel zasvěcení ke Svaté Trojici. V srpnu roku 1717 byl kostel vysvěcen a protože krátce před tímto aktem došla zpráva o velkém vítězství prince Evžena Savojského u Bělehradu, stala se tato akce současně velkou oslavou evropského vojenského spojenectví nad Turky.

Konečné řešení špitálu však přesto bylo jiné. Do Kuksu byli povoláni Milosrdní Bratři, rád založený svatým Janem z Boha (San Juan de Dios). Zakladatel rádu, který byl španělským vojákem, bojoval v roce 1529 za Mikuláše Salma před Vídni proti prvnímu tureckému obléžení města.

Ale vraťme se znova ke Sporckově kavalírské cestě. Seznamoval se v cizině nejen s rádovými organizacemi a invali-

dovnami, ale studoval zde i malířství, sochařství, architekturu, rytectví a hudbu a po svém návratu do Čech se stal nejen ctitelem a milovníkem Máz, ale dokonce i jejich dobrým znalcem. Po svém definitivním návratu v roce 1684 převzal správu zděděných panství a započal svou stavební činnost. Nejprve uvažoval o postavení kaple ve stylu italské Lorety. Tehdy to byla hotová móda stavět takové nazaretské chýše jako svatyně. Sporck ji postavil v letech 1700-1704 v Lysé nad Labem, kde podle původních plánů měla stát i rodinná hrobka. Sporckové, kteří nebyli původní starou českou šlechtou, se vždy jevili ostatní zde usedlé šlechtě jen jako přistěhovalci a zbohatlíci. A tak se vlastně rodí u Františka Antonína myšlenka si postavit, i když v daleko skromnějších poměrech, jakýsi rodinný Escorial. Jeho hospitál v Kuksu spojený s rodinnou hrobkou měl být současně poutním místem, postaveným v duchu baroka. Sporck se začal zabývat i myšlenkou zřídit v samé blízkosti svého hospitálu biblický Betlém, zaplněný plastickou výzdobou soch.

Sporckova stavební činnost v Kuksu nezůstala bez následků. V sousedství jeho panství měli svou rezidenci Jezuité v Žirči u Dvora Králové a ti hleděli nevraživě na vznik honosného poutního sídla spojeného s lázněmi a šlechtickým sídlem. Dostali se do soudního konfliktu s hrabětem, který byl jimi navíc obviňován z náboženských úchytek, šíření jansenismu a kaciřství. Spory hraběte Sporcka s Jezuity stály mnoho peněz a energie, ale na druhé straně podněcovaly Sporcka k nové činnosti a novým rozletům. Sporck se snažil vytvořit z Kuksu velkolepé sídlo barokního velmože. Kuks se alespoň na krátký čas stal módním lázeňským střediskem a dokonce věžně konkuroval i Karlštejn. Minerální voda v Kuksu však nepatřila k dobré léčivé vodě a tak lze o celém tomto období hovořit jen jako o epizodě. Do Kuksu přicházeli umělci, stavitelé, malíři, sochaři, rytci, hudebníci, učenci, filozofové, kavalíři, ale i různí světoběžníci. Ti všichni užívali hraběcího pohostinství a dávali Kuksu jeho zcela osobitý ráz.

František Antonín hrabě Sporck se zřejmě za svého pařížského pobytu seznámil s hrou na lesní roh (le cor de la chasse) a byl to zřejmě on, kdo uvedl do Čech jeho používání. On sám byl i náruživým lovčem a oblíbil si zvláště štvanice na jeleny (la chasse par force), které také k nám zaváděl. Výpravuje se, že arcikníže Karel, potomní císař Karel VI., dal ke Sporckovi své dva osobní myslivce do učení.

Otižádostivý jako jeho otec, usiloval pro sebe získat vysoké úřady u vídeňského dvora. Je známo, že si jako dvacetiletý koupil za značnou částku peněz titul královského místodržícího a tajného rady v Čechách. Na obdiv budoval nejen svoje zámky, ale zřizoval na nich i nákladné knihovny a dokonce otevřel ve svém pražském paláci soukromé divadlo, kam zvával kočovné herce z Itálie, Anglie a Německa. Původní zámek v Labském nebo Choustníkově Hradišti změnil na klášter Celestýnek, ve kterém se jeho nejstarší dcera Marie Eleonora stala první abatyší. Ona to byla, která pro svého otce překládala četná dobová náboženská díla z francouzštiny, které pak Sporck nechal tisknout ve své tiskárně v Lysé nad Labem. Zde vydával hrabě i četné svoje pamflety, kterými napadal jezuitský řád a které mu vysloužily tolik nevole a připravily mnoho nepříjemností.

Na sklonku svého života, znechucen stálými spory, které pro něho často končily neblaze a na které byl nucen vynakládat obrovské sumy peněz, se věnoval studiu náboženské literatury. Zemřel dne 30. března 1738 a jeho tělo bylo pohřbeno v rodinné hrobce v Kuksu, jejíž světlo mělo stále svítit zamřížovanými dveřmi přes labské údolí do jeho zámeckého sídla a jeho ložnice. Sem také nechal uložit lebku své matky Eleonory Maria von Finekeové, kterou dal převézt z původního hrobu ve francouzském Valenciennes.

Vedle myšlenky založit v Kuksu hospitál po vzoru duchovně-rytířského řádu a do něhož umisťoval tělesně postižené osoby, zvláště vojenského stavu, zaměřil se i na založení dvou soukromých šlechtických řádů. Je jím jednak lovecký ŘÁD SVA-

TÉHO HUBERTA a ŘÁD ORLA S KŘÍŽEM.

Myšlenka zřízení loveckého řádu sv. Huberta souvisí zcela jistě s jeho kavalírskou cestou na západ Evropy, kde se s podobným zařízením jistě setkal a seznámil. Vždyť zakládání řádů k poctě patrona loveců svatého Huberta patřilo k určité módě šlechtických kavalírů baroka.

Podle pověsti byl svatý Hubert v letech 709 až 728 biskupem v Lutychu. Byl ženat a jeho syn Floribert se stal nástupcem na otcově biskupském stolci. Podle pozdější legendy byl Hubert synem vévody Bertranda z Guyenne a žil na královském dvoře francouzského krále Theodoricha III. a Pipina Heristalského, kde se zcela oddával světským radovánkám a lovecké vášni. Když prý jednou ve sváteční den lovил, zjevil se mu jelен se zlatým křížem mezi parohy. Hubert se prý po tomto zjevení oddal pokání a odebral se nejprve k biskupu Lambertovi, poté pak k papeži Sergiovi I., který ho posvětil za Lambertova nástupce. V Lutychu vybudoval Hubert kostel Sv. Lamberta. Udnívě zemřel v roce 728 a byl pohřben ve svatopetrském kostele v Lutychu. V roce 744 byly jeho ostatky přeneseny do jím zbudovaného kostela Sv. Lamberta a v roce 825 byly znovu přeneseny do kláštera Andain v Ardenách. Svátek svatého Huberta připadá na 3. listopad a ten den jsou k jeho poctě pořádány hony a tak zvané hubertovské honební jízdy. V Belgii a na dolním Rýně je svatý Hubert také označován za patrona proti vzteklině.

Podle jiných pramenů jelen se zlatým křížem mezi parohy vytýkal Hubertovi jeho loveckou náruživost a tento v důsledku pokání pak odešel do kláštera.

Obdobný příběh je spojen se jménem římského vojevůdce Flacida, který prý velmi pronásledoval křesťany. Když se ale seznámil s jejich vírou a učením, přestoupil k nim pod novým jménem Eustach. Za císaře Hadriána byl pak Placidus-Eustach umučen. I svatý Eustach se stal patronem loveců, ale nikdy nezískal takové popularity jako svatý Hubert. Eustach udánlivě zemřel v roce 118 a jeho ostatky byly pohřbeny v opatství

St. Denis a později v chrámu Sv. Eustacha v Paříži.

K poctě Sv. Huberta byl v roce 1444 založen vévodou Gerhardem v Jülichu a Bergu rytířský řád Sv. Huberta, nazývaný také někdy řádem Loveckého rohu. Označení se mu dostalo proto, že řádový odznak byl nošen na zletém řetěze tvořeném loveckými trubkami. Řád upadl v zapomenutí, byl však v roce 1709 obnoven kurfiřtem falckým Janem Vilémem, který se sám jmenoval jeho velmistrem. Odznakem řádu byl zlatý, bíle smaltovaný osmihradový kříž s kuličkami na konci hrotů. Ve středu tohoto kříže byl umístěn kruhový medailon, na kterém bylo možno spatřit zeleně smaltované křoví, ze kterého vycházel jelen zpodobený v přirozené barvě a z polovice těla zakrytý. Jelen nesl mezi parohy červený kříž. Před jelenem klečel svatý Hubert se zlatou svatozáří kolem hlavy. Na červeném mezikruží byla umístěna ve zlatě řádová deviza "IN TRA VAST" (In Treue fest - tedy :Pevně ve věrnosti). Mezi rameny kříže pak byly umístěny zlaté paprsky. Odznak tohoto řádu se nosil na širší červené stuze se zlatými nebo žlutými okrajovými pruhými levými rameny k pravému boku. K tomuto odznaku si pak rytíři přidávali ještě na levou stranu hrudi osmicípou paprscitou stříbrnou hvězdu se čtyřmi delšími a čtyřmi kratšími svazky paprsků. Na středu této hvězdy byl umístěn tlapatý stříbrný, zlatě rámovaný kříž s kruhovým, červeným středním medailónem, do něhož bylo vloženo zmíněné řádové heslo.(3)

Obdobný řád Sv. Huberta založil v roce 1416 také Ludvík I., vévoda barský pro členy svého rytířstva. V roce 1605 byl řád potvrzen vévodou Karlem III., v roce 1661 vévodou Karlem IV., a v roce 1718 Leopoldem vévodou lotrinským a barským. V roce 1786 byl řád převzat francouzským králem Ludvíkem XVI. V době Velké revoluce zanikl, ale byl v roce 1815 znova obnoven. Odznak tohoto francouzského řádu byl bíle smaltovaný tlapatý kříž, do jehož středu byl posazen kruhový medailón se znakem vévodství barského. Ten tvořili dva kolmo postavení lososi doplnění čtyřmi řeckými křížky. Kolem na mezikruží opis: Ordo Nob. Sancti Huberti. Na rubní straně v kruhovém medailónu byl umístěn znak francouzského krále.

lónu byla popsaná scéna svatohubertská s heslem VIRTUS ET HONOS (Ctnost|a čest). Řádový odznak se doplňoval osmicípou stříbrnou hvězdou, na kterou byl položen svatohubertský kříž. Řád se nosil na zelené stuze s karmazínovým okrajovým pruhem.

Lovecké řády však vznikaly i na jiných místech. Tak v roce 1702 Eberhard Ludvík vévoda württemberský založil Lovecký řád Sv. Huberta, který byl určen pro šlechtice-lovce. Řád obnovil vévoda Karel Alexandr a v roce 1807 byl převzat württemberským králem Bedřichem I. a přeměněn na řád Zlatého orla. Odznakem tohoto loveckého řádu byl zlatý, červeně smaltovaný osmihradový kříž, mezi jehož ramena byly umístěny zlaté rozkřídlené orlice. Do rozeklání hrotů kříže nechal zakladatel vložit zlaté lovecké trubky. Do středního kruhového medailonu byly na jedné straně vloženy tři vzájemně proložené lovecké trubky a na opačnou stranu rozkřídlená zlatá orlice. Řádový odznak se nosil na řetěze, který byl původně tvořen zlatými orlicemi a kruhovými štítky se třemi trubkami, později za království pak byl řetěz ještě doplněn dalším kruhovým štítkem s korunovaným monogramem krále "F".

Řád Zlatého orla, kde řádový kříž zůstal prakticky shodný s loveckým svatohubertským řádem, se do lícového středního medailonu místo tří trubek dostala korunovaná královská šifra. Jinak ale mezi rameny kříže zůstali zlatí orli a v rozeklání ramen lovecké trubky. V roce 1818 byl řád zrušen a začleněn do nového Domácího řádu württemberské koruny.

Daleko zajímavějším a pro historii a vznik Sporckova loveckého řádu Sv. Huberta významnějším, byl slezský lovecký řád Zlatého jelena, který založil dne 23. srpna roku 1672 Jiří Vilém, kníže lehnicko-břežskovolovský. Jiří Vilém (1660 až 1675) byl synem knížete Kristiána, kandidáta polského trůnu a posledním členem kdysi vládnoucí dynastie Piastovců. Po svém otci zdědil nejen obrovské panství Lehnici, Břeh a Volovec, ale i nesmírnou zálibu v honech. V roce 1672 po náhlé smrti svého otce byl jako dvanáctiletý poslán na studia do Frankfurtu nad Odrrou, ale již za několik měsíců se obje-

vil v Břehu s cílem převzít správu panství. Při této příležitosti uspořádal velký hon v břežských lesích, kam pozval okolní šlechtu a sousední knížecí dvory. Po skončení honu vyhlásil slavnostně založení "Shromáždění rytířů loveckého řádu Zlatého jelena".

Byly vydány i stanovy tohoto řádu, přičemž bylo určeno, že počet přijatých členů-šlechticů nesmí překročit sedm až osm osob, ale nejvíce pak dvacet čtyři.

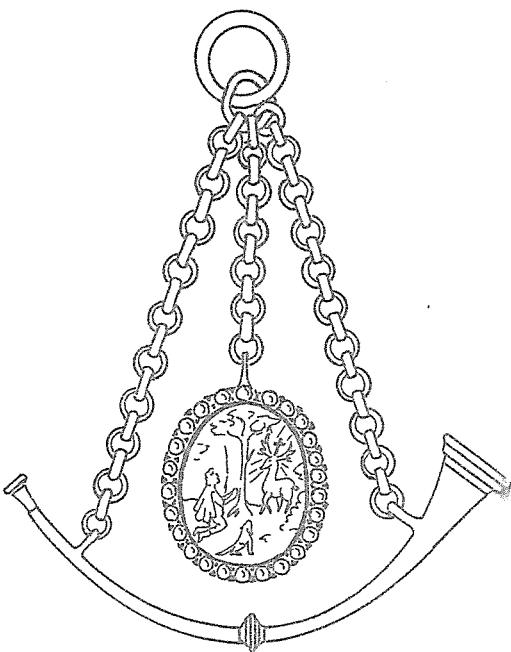
Označkem členů Shromáždění řádu Zlatého jelena, byl zlatý dubový list na jehož lícové straně byl vyobrazen jelen, na rubu pak červené srdce s bílým křížem. Řádový odznak se nosil na prsou na zelené stuze protkané zlatými nitkami. Současně jmenoval Jiří Vilém svého strýce Augusta hraběte lehnického, velmistrem řádu. Členové řádové organizace byli povinni jednou ročně uspořádat, kromě slavnostních honů, také střelecké závody. O tři léta později, se patnáctiletý kníže nachladil na jednom honě a dne 21. listopadu 1675 zemřel. Jím vymřela dynastie polských Piastovců a císař, který převzal správu panství, řád zrušil.

Je zajímavé, že tradice tohoto slezského řádu ožila ještě jednou v roce 1859, kdy pruský princ Bedřich Karel (1828 až 1885), založil "Nejšlechetnější svatohubertský řád Bílého jelena". Tento řád měl vyloženě soukromý charakter a jeho určením bylo povznést myslivost. V roce 1889 převzal řád tehdejší německý císař Vilém II. a uděloval jej až do roku 1930. Označkem tohoto řádu byl stříbrný jelen ve skoku, převýšený jelením zubem (grundlí) a zlatou pruskou korunou. Nadní v převýšení lze vidět tři zlaté dubové listy se dvěma žaludy. Celý odznak je zavěšen na náhrdelní, tmavě zelené stuze se zlatým vyšitým heslem: VIVE LE ROY / ET SES CHASSEURS (Ať žije král a jeho lovci). Tento hohenzollernský řád navazoval jasně na tradici starého slezského řádu.

Tyto příklady byly zřejmě i pro Františka Antonína hraběte Sporcka impulsem pro založení obdobného loveckého řádu. Podle jeho vlastních slov byl lovecký řád Sv. Huberta založen

již v roce 1695 a jeho stanovy přizpůsobeny oněm, které vyhlásil kníže Jiří Vilém. Řád byl výlučně určen pro šlechtiče a členové řádu byli povinni uctívat v něm patrona lovce, který je měl na oplátku chránit před úrazem nebo kousnutím vzteklého psa. Povinností členů řádu bylo se modlit za zesnulé myslivce a lovce.

Vlastním odznakem řádu byl oválný zlatý medailón s výjevem svatohubertským při okraji ozdobený drahokamy (snad brilianty). Tento medailón byl při horním okraji opatřen kolmo postaveným úzkým ouškem, do kterého byl napojen zlatý řetízek, upevněný nahore do dalšího kroužku a ten pak spojen



s větším závěsným kruhem. Do tohoto většího kruhu byly po stranách řetízku držícího medailón zapojeny ještě další dva o něco delší zlaté řetízky, které byly na dolním konci spojeny se zlatou loveckou trubkou, která pak byla oválnému medailónu podvěšena. Odznak se nosil na jasně červené stužce složené do mašlové hvězdice.

Odznaček Sporckova loveckého řádu se nám, alespoň na našem území, nezachoval. Známe jej pouze z vyobrazení na známém portrétu hraběte od Josefa Ignáce Kapouna (1687 - po roce 1748). Tato podobizna se v replice nachází v Kuksu a je datována dnem 25. listopadu 1734. Hrabě spolu s řádem se objevuje i na řadě rytin, ale vždy vzniklých až po roce 1723. Známou je například rytina Antonína Birckharta (1677-1748), kde řádový odznak je položen na kulatý stolek před rozevřenou knihu.

V roce 1975 poprvé a opakováně v roce 1979 vydal v mnišovském nakladatelství Graf Klenau Roman svob. pán Procházka knihu "Österreichisches Ordenshandbuch", kde pod číslem 971 uveřejnil vyobrazení Sporckova loveckého řádu Sv. Huberta. Podle informace se originál zachovaného řádového odznaku nachází v jedné rakouské sbírce, bez bližšího určení původu.

Od roku 1695, kdy byl udánlivě podle Sporckova vlastního tvrzení řád založen, není o jeho existenci nikde sebemenší zmínka. Teprve v roce 1723 se objevuje první konkrétní zpráva o udělení tohoto řádu. Tehdy byl totiž v Praze korunován na českého krále císař Karel VI. Ten se svým dvorem velmi často zajížděl na svůj zámek v Brandýse nad Labem, kde byly pořádány hony za velké účasti šlechty. Také Sporck se tohoto honu zúčastnil a tady se mu konečně podařilo získat samotného císaře pro členství ve svém loveckém řádu. Dne 3. listopadu roku 1723 předal hrabě Sporck císaři svůj lovecký řád na hostině, která byla po skončení lovu usporádána u lesa poblíž Hlavence. Historik města Brandýsa nad Labem, Dr. Justin Prášek zaznamenal tuto událost ve své knížce "Brandejs nad

1.

Labem, město, panství, okres" - II. díl, strana 261: "Nej-slavnější byl hon korunovační, pořádaný po slavnostech pražských pro veškeré účastníky, z nichž bylo na tisíc střelců. Po honu uspořádána hostina u lesa blíže Hlavence, při níž císař přijal od hraběte Sporcka odznak loveckého řádu Sv. Huberta a to na místě nyní označeném".

Hrabě Sporck ve své ctižadosti a ve snaze získat co nejvíce poct, usiloval i o nejvyšší možnou poctu, kterou bylo rytířství řádu Zlatého rouna. Ovšem on se nemohl s ohledem na velmi přísné podmínky stanov této pocty dočkat. Přesto se snažil až s devotností se císaři zalíbit a v okamžiku, kdy mu u Hlavence odznak svatohubertského řádu předával, tento zcela zřejmě přivěsil k císařovu odznaku řádu Zlatého rouna. Snad to měla být pro císaře připomínka, že by se snad přece jen slušelo tímto vysokým řádem hraběte Sporcka na oplátku vyznamenat. Žel nestalo se tak a císař dokonce ani nesouhlasil s tím, aby Sporck svoje sdružení nazýval "řádem". Doporučil mu aby použil označení "společnost". Protože ani nevíme, zda císař udělený exemplář byl shodný s oněmi, které obdrželi další nositelé, nemůžeme předpokládat, že tento odznak byl nějak více přizdobený nebo upravený. Císař Karel VI. a o několik dní později i císařovna Alžběta Kristýna, se zapsali do řádové knihy.

To, že se stal členem Sporckova loveckého řádu i sám císař, považoval hrabě za nesmírně významné a čestné a rozhodl, aby na místě kde se s císařem setkal a předal mu řád, byl zřízen památník. V květnu roku 1724 požádal hrabě Sporck o svolení ke stavbě tohoto památníku a tehdy císař Karel VI. rozhodl, že na soklu nesmí svatohubertské sdružení být označeno jako "řád" nýbrž jen jako "lovecké bratrstvo". Pomník, na jehož realisaci se podílel jak Matyáš Bernard Braun, tak také stavitele František Maximilián Kaňka, je tvořen baldachýnem neseným na sloupech. Na vrcholu je umístěn svatohubertský jelen s křížem mezi parohy. Před jelenem klečí svatý Hubert doprovázený psi, kteří na jelena dorážejí. Uprostřed pod

kamenným baldachýnem stojí císař Karel VI. Podstavec pomníku nese reliéf znázorňující setkání hraběte Sporcka s císařem. Na dvou barokních kartuších je jednak zobrazen odznak loveckého řádu Sv. Huberta a jednak sporckové znak. Dva andílci odhrnují ze stran záclonky, které zčásti obě kartuše zakrývají. Vlastní trojboký pomník je dílem významného rakouského stavitele Fischera z Erlachu, sochařská výzdoba je dílem Matyáše Berndarda Brauna. Pomník byl odhalen dne 4. listopadu 1725.

Rekl jsem již, že od roku 1695, který je hrabětem uváděn jako rok založení řádu, není po řadu let známo nic bližšího o jeho existenci. Víme však, že v roce 1726 byl pražským klenotníkem Ondřejem Dahnem vyhotoven pro hraběte účet za zhotovení 24 kusů zlatých řádových odznaků. Podle kvitance ze dne 2. října stál jeden exemplář 25 zlatých. To ovšem neznamená, že první řádové odznaky byly zhotoveny až v roce 1726. Víme zcela bezpečně, že hrabě musel mít odznaky k dispozici již v roce 1723 a možná i před tímto rokem. Nevíme žel, zda před dekorováním císaře Karla VI. hrabě někoho jiného odznakem řádu nepočtil. Bylo-li tomu tak, pak by císařova osoba nebyla samozřejmě první, která se stala nositelem řádu.

Otázkou zůstává, kolika osobnostem se dostalo řádového odznaku. Existuje soupis 49 jmen, ke kterým je nutno samozřejmě připočít i jméno samotného zakladatele, který také jako jediný se nechal portrétovat s loveckým řádem Sv. Huberta.

V knize Dr. Jindřicha Benedikta "Franz Anton Graf von Sporck (1662-1738) - zur Kultur der Barockzeit in Böhmen", z roku 1923 jsou uvedena následující jména nositelů Sporckova loveckého řádu Svatého Huberta:

- 1) Císař Karel VI.
- 2) Císařovna Alžběta Kristýna
- 3) August I. Saský (jako August II., Polský)
- 4) August II. Saský (jako August III. Polský)
- 5) Marie Josefa (dcera císaře Josefa I.), manželka Augusta III.
- 6) Vévoda Mečic Adolf Karel Saský, biskup královéhradecký
- 7) Saský princ

- 8) Další saský princ |
- 9) Arcivévodkyně Marie Alžběta, regentka v Nizozemí (sestra císaře Karla VI.)
- 10) František Štěpán Lotrinský (císař František I.)
- 11) Karel Alexandr Lotrinský
- 12) Alžběta Terezie Lotrinská
- 13) Anna Charlotta Lotrinská
- 14) Anna Marie Františka velkovévodkyně Toskánská
- 15) Karel Albrecht vévoda bavorský (potomní císař Karel VII.)
- 16) Marie Amálie vévodkyně bavorská (dcera císaře Josefa I.)
- 17) Princ Evžen Savojský
- 18) Prince Emanuel Savojský
- 19) Marie Terezie Savojská
- 20) Ludvík vévoda brunšvicko-blankenburský (otec císařovny Alžběty Kristýny)
- 21) Antonín Oldřich vévoda sasko-meiningenský
- 22) Kristián Oldřich vévoda würtembersko - oelský
- 23) Charlotta Filipína z Würtemberg- Oelsu (rozená hraběnka z Redern)
- 24) Vévoda Karel würtembersko-bernstattský
- 25) Vilemína Luisa (rozená princezna ze Sachsen-Meiningenu)
- 26) Kníže a kněžna Craonská
- 27) Falckrabě František Ludvík, arcibiskup trevírský
- 28) Jakub Maximilián hrabě Thun-Hohenstein, biskup v Gurku
- 29) Adam František Karel kníže ze Schwarzenbergu
- 30) Eleonora Amálie princezna ze Schwarzenbergu, rozená princezna Lobkowiczká
- 31) Jan Adam kníže z Liechtensteigu
- 32) Emanuel Infant portugalský
- 33) Kněžna Anna Amálie Piccolomini
- 34) Prince modenský
- 35) Hrabě Theobald Václav Buttler
- 36) Hrabě František Josef Czernin
- 37) Isabella, hraběnka Czerninová, rozená markýza Merode-Westerloo

- 38) Hrabě František Karel Clary a jeho manželka
 39) Hrabě František Karel a hraběnka Jana z Kolowrat, rozená
 kněžna ze Schwarzenbergu
 40) Hrabě František Ferdinand Kinský a jeho manželka Marie
 Terezie, rozená svobodná paní z Fünfkirchenu, ovdovělá
 hraběnka Althanová
 41) Jan Antonín Gotthard hrabě Schaffgotsch
 42) Hrabě Leopold Sternberg
 43) Hrabě František Karel Rudolf Sweerts - Sporck
 44) Hrabě Jan Josef a hraběnka Eleanora Waldsteinová
 45) Kněžna z Beaumontu, rozená Cusani
 46) Anna Marie hraběnka Uhlefeldová, rozená hraběnka Sinzen-
 dorfová
 47) Hrabě Hatzfeld
 48) Hrabě Sulkowski
 49) Prince Jeroným Radziwill

Odpovídá-li tento seznam skutečnosti, pak Sporck podělil svým loveckým řádem nejvýznačnější osoby tehdejší šlechty. Na prvním místě je sám císař Karel VI. a jeho manželka císařovna Alžběta Kristýna, ale i oba saští kurfiřti a polští králové Augustové, další členové saské kurfiřtské rodiny, oba lotrinští princové, ze kterých František Štěpán se stal jako manžel Marie Terezie později římským císařem. Jsou zde jmenováni i členové bavorské kurfiřtské rodiny a mezi nimi Karel Albrecht, potomní římský císař Karel VII. Je zde uveden i slavný vojevůdce princ Evžen Savojský a mnoho dalších osobností, mezi nimi i čelní představitelé tehdejší šlechty usedlé v Čechách. Tak jsou jmenováni duchcovští Waldsteinové, tepličtí Claryové, Kolowratové a Kinští, Sternbergové i náchodští Piccolominiové. Je až s podivem, že se v těchto rodinách nebo v zámeckých depozitářích nezachoval ani jediný z exemplářů tohoto řádu. Jím byly zřejmě dekorovány i tehdejší šlechtické dámy, které se také parforzních honů zúčastňovaly.

Víme ale, že v roce 1730 navštívil hrabě Sporck tábor

v Mühlberku u Míšně a udělil svůj řád polskému králi a saskému kurfiřtovi Augustovi III., saskému a polskému korunnímu princovi - pozdějšímu polskému králi Augustovi III., dále pruskému korunnímu princovi Bedřichovi, potomníku pruskému králi Bedřichovi II. a tehdy vládnoucímu vévodovi holštýnskému.

Císař Karel VI. jezdil na hony do Brandýsa nad Labem i později. A tak se stalo, že dne 10. června roku 1732 se opět takový hon pořádal. Lov probíhal v Zadním Hluchově a zde se nešťastnou náhodou připletl císaři do rány Adam František kníže Schwarzenberg (1703-1732). Kníže byl těžce raněn a odvezen do bytu tamníjšího purkrabího, kde následujícího dne skonal. Jeho tělo bylo nejprve odvezeno do Prahy a potom k pohřbení do Vídni. Purkrabí byl za tuto službu obdarován 25 dukátů. Je samozřejmé, že na tak vysoce postavenou osobnost, jakou byl císař, se celá tato trapná událost co nejvíce utajovala. (Zlé jazyky ale tehdy tvrdily, že to tak docela nešťastná náhoda nebyla, a že císař velmi blízce znal kněžnu, mänzelku zastřeleného). Jisté ale je, že císaře tato příhoda velmi mrzela a tak krátce po nešťastné události, dne 24. června roku 1732 udělil malému synkovi zastřeleného knížete, Josefu Adamovi, řád Zlatého rouna. V seznamu rytířů (liste nominale) figuruje v roce 1732 Josef Adam kníže Schwarzenberg, jako jediný pod číslem 680, který se stal v době panování císaře Karla a za jeho řádové suverenity, sedmdesátýmčtvrtým rytířem tohoto vysokého řádu. To, že se jednalo o malého a nezletilého chlapce jen dosvědčuje, že císař zde učinil skutečně mimorádnou výjimku. (Josef Adam kníže Schwarzenberg, 1722-1782, byl tehdy desetiletý). Zastřelený Adam František byl také rytířem řádu Zlatého rouna od roku 1712 (pořadí 630).

Jména osob, které byly Sporckem pocteny, dosvědčují, že se hrabě snažil větrít nejen v přízeň císaře, ale získat i přátelství celé řady vysoce společensky postavených osob. Pro členy staré rodové šlechty byl Sporck jen přivandrovalem a zbohatlíkem, jehož otec s nepříliš čistýma rukama se domohl tak velkého bohatství. Sporck sám byl nejen vysoce ctižádoso-

tivý, ale i samolibý a vyhledával každou příležitost k tomu, aby si pojistil pomoc a přízeň. Je dobré známo, že usiloval již v roce 1720 o postavení pomníku k oslavě císaře Karla VI. na kamenném mostě v Praze. V celé navrhované skupině tohoto sousoší, který si objednal u sochaře Matyáše Bernarda Brauna, měl být zpodoben nejen František Antonín, ale i jeho otec Jan. Tehdejší pražské gubernium však tento návrh zamítlo.

Sporckova servilnost vůči císaři a dalším osobám byla jistě záměrná, neboť s ní doufal v pomoc a příznivé ovlivnění svého dlouholetého sporu s žireckými Jezuity. Tento spor dokonce vyústil ve vyšetřování jeho náboženské pravověrnosti a zřejmě jen jeho bohatství a společenské postavení ho uchránilo toho nejhoršího. To nakonec potvrzuje i skutečnost, že v závěru svého života založil svůj druhý řád a to ŘÁD ORLA S KŘÍŽEM. O tom však později.

V roce 1723 měl císař Karel VI. jen dvě dcery. Starší Marie Terezie, pozdější císařovna, narozená v roce 1717 se provdala za Františka Štěpána Lotrinského, potomního císaře Františka I. a mladší Marie Anna, narozená v roce 1718 si vzala za manžela bratra svého Švakra vévodu Karla Lotrinského. Císaři se sice narodil syn Leopold, ale ten již v roce 1716 zemřel. Císař však stále doufal, že se mu dědic trůnu narodí a taková situace právě nastala v roce 1723, kdy po pražské korunovaci bylo očekáváno narození dědice trůnu. Hrabě František Antonín Sporck jednak v souvislosti s touto nadějí, ale především s ohledem na památnou událost převzetí loveckého řádu císařem u Hlavence, se rozhodl dát razit 3000 pamětních medailí. Je známo, že v prosinci (24.) 1723 zahájil jednání stran ražby medailí s věvodou z Wolfenbüttelu a téhož dne s baronem Haxhausenem. Nakonec ale svěřil celou záležitost ražby dráždanskému dvornímu medailérovi Pavlu Jindřichovi Grosskurtovi (1694-1734). Získal tehdy povolení ke směně zlata za stříbro a ražbu medailí zadal smlouvou tak, že mu bude dodáno celkem 500 zlatých a 1000 stříbrných medailí ve dvou variantách. Cena zlaté medaile činila 6 zlatých a 30

krejcarů, cena stříbrné medaille 42 krejcarů. Zlatá medaile tedy odpovídala hodnotě půldruhého dukátu.

První varianta, tedy emise měla nést nápis: CHARMANT SOUVENIR, t.j. Milá vzpomínka a druhá emise nápis: CAESARE SUBSCRIBENTE/ DIE III. NOV. MDCCXXIII. t.j. s císařovou podporou 3. listopadu 1723. Nápis na medailích měl být velmi výmluvný a výrazný a hrabě jeho vytvoření věnoval mnoho času a úsilí. Je zřejmé, že medaile, která měla nést označení "Charmant souvenir" byla určena pro ty, kteří byli dekorováni loveckým řádem Sv. Huberta, nebo byli účastní na slavných parforzních honech, hrabětem pořádaných. Na druhé straně medaile s nápisem "Caesare subscridente..." měla být vydána k oslavě tehdy očekávaného narození dědice císařského trůnu a zdůrazňuje přijetí císaře Karla VI. mezi nositele loveckého řádu Sv. Huberta a jeho zápis do řádové knihy. Zajímavé je ale, že na medaili není nikterak označeno jméno jejich navrhovače a zakladatele.

Přesto však je jméno zakladatele medailí obsaženo v začátečních písmenech hesel. Písmena C a S lze totiž vyložit buď jako COMES SPORCK (hrabě Sporck) nebo CAROLUS SEXTUS, t.j. Karel Šestý. Podle svědectví, které se nám dochovala, se hrabě radil o znění hesla se svou dcerou a byla navrhována řada možností. Tak byl zamítnut Grosskurtův návrh CORNETTE SALUTAIRE, t.j. Spásonosná nebo blahodárná trubka, či návrh CAESAR SIGNAVIT, t.j. Císař potvrdil nebo GLORIEUSSE SATISFACTION, t.j. Slavné zadostiučinění. Tento poslední námět by byl asi Sporckovi nejlépe vyhovoval, protože nejlépe vystihoval Sporckovo úsilí o získání řádu Zlatého rouna. Byly však ještě další náměty, jako: CHASSE SATISFAISANTE, t.j. Úspěšný lov nebo CHASSE SALUTAIRE, t.j. Spásonosný lov, CONQUÉTE SIGNALÉE, t.j. Zvěstované vítězství nebo dobytí, či COEUR SINCÈRE, t.j. Věrné srdce, CHRÉTIEN SOLIDE, t.j. Pevný křesťan nebo CONTENTEMENT SOUVERAIN, t.j. Nejvyšší spokojenost. Ale byla navrhována i německá znění hesla jako GRAF SPORCK, teay GS a hesla GROSSMÜTHIGE SEELE (Velkodušnost),

či GLORIEUX SORT, tedy Slavný úděl či GLORIEUSSE SOCIÉTÉ, t.j. Slavná společnost. Nakonec po všem uvažování byla schválena ona zde již jmenovaná hesla, která připomínají jak vydavatele medailí, tak i císaře Karla VI., jemuž se Sporck chtěl za každou cenu zavděčit.

Český numismatik Karel Chaura otiskl v Numismatických zprávách č. 4 ročníku VII v roce 1942 článek "Hraběte Sporcka řád sv. Huberta a Orla s křížem". Zde uvedl správně i skutečného autora medailí, saského medailéra Pavla Jindřicha Grosskurta a celkovou cenu za zhotovení razidel a vlastní ražbu, která činila 3 950 zlatých. Tím definitivně označil jméno skutečného tvůrce a opravil tak starší tvrzení, že navrhovatelem ražby byl vídeňský rytec František Altomonte.

Karel Chaura uvedl, že tyto medaille, resp. žetony nesly na lící obraz sv. Huberta, který klečí v lese před jelenem, mezi jehož parohy je umístěn kříž s Ukřižovaným. Na rubní straně žetonu je umístěna lovecká trubka, která visí na řetízích, mezi kterými pak visí - a to nad trubkou - svatohubertský medailón. Tedy správné vyobrazení loveckého Sporckova řádu Sv. Huberta. Opis medaile pak: CAESARE SUBSCRIBENTE/ DIE III. NOV. MDCCXXIII. Druhá varianta má rubní stranu rozdělenou příčnou čarou, nad kterou je umístěna menší, ale jinak stejná lovecká trubka a pod čarou stejný nápis, jako tomu bylo u prvního žetonu. Další je shodný s předchozí licenční stranou, kdežto na rubu je umístěn orel s rozepjatými křídly, který sedí na lovecké trubce. Zde je pak opis: CHARMANT SOUVENIR. a dole letopočet 1723. Karel Chaura uvádí, že tento žeton je znám ve dvou variantách to jednak s větším orlem a dále s menším orlem a drobnějším písmem. Uvádí i rozdíl mezi žetonu 27 mm v průměru. Podle další informace obdržel každý přijatý člen loveckého řádu jeden zlatý žeton a dva stříbrné, zatímco princové obdrželi dvojnásobek a panující kníže ta "dle proporce". Karel Chaura dále uvádí, že žetony byly vyhotoveny až v roce 1724, tedy v době, kdy již bylo jasné, že se císaři následník trůnu již nenarodí a tedy nemají tyto

žetony nic společného se zrozením císařského prince.

MEDAILE (ŽETONY) S HESLEM : CAESARE SUBSCRIBENTE:

- 1) Líc: V opise: CAESARE SUBSCRIBENTE

V celém poli medailónu je umístěna lovecká trubka, která visí na dvou šňůrkách, které jsou napojeny na větší kroužek, který je po stranách ozdoben stužkami. Z tohoto kroužku visí další kratší šňůrka, na které je zavěšen oválný medailón se svatohubertskou scénou. Pod trubkou je umístěna další část hesla: DIE III. NOV. MDCCXXIII.

Rub: Uprostřed medaile dva stromy, z nichž větší má po straně ještě odnož. Před stromy na pravé straně (heraldicky) klečí se sepjatýma rukama Sv. Hubert se svatozářem kolem hlavy. Po jeho boku u pravé nohy leží lovecké kopí, či spíše meč a asi uprostřed ratiště je položen lovecký klobouk. Za světcovou postavou stojí kůň přivázáný otěžemi k menšímu ze stromků. Při levé straně stojí jelen vycházející z lesa. Mezi jeho parožím je umístěn kříž. Celé parceří a kolem hlav se líme svatozář z dlouhých paprsků, které pronikají skrze stromoví až ke klečícímu lovci. Uprostřed dole sedí lovecký pes a druhý se k němu přibližuje z levé strany.

Průměr: 27 mm

Zlato v hmotnosti 5,15 g, stříbro v hmotnosti 4,2 g.

Existuje ještě silnější medaile v hmotnosti stříbra 8,75 g.

- 2) Líc: Lovecká trubka jako u předešlého žetonu, avšak menší, která je zavěšena na řetízích. Pod ní, oddělen čarou, je nápis: CAESARE SUBSCRI - / BENTE.DIE III. NOV. MDCCXXIII.

Rub: Jako u předešlého žetonu, ale uprostřed jsou umístěny tři stromy, od kterých je sv. Hubert více vzdálen. Také kopí jest poněkud dále od ratiště a nohy lovce a lovecký klobouk leží níže. Sedící pes jest umístěn bliže k levému okraji.

Průměr: 27 mm. Stříbro 4,3 g.

MEDAILE (ŽETONY) S HESLEM: CHARMANT SOUVENIR

- 3) Líc: V celé ploše žetonu je umístěna rozkřídlená orlice, která sedí na lovecké trubce. Ta je zavěšena orlicí na krku, na kterém visí medailón se svatohubertskou scénou. Dole pod trubkou je umístěn letopočet: 1723.

Rub: Obdobný jako u prvně popsaných žetonů s tím rozdílem, že svatozář vycházející z paroží má kratší paprsky, které nepronikají stromovím.

Průměr: 27 mm, hmotnost ve stříbře 4,5 g.

- 4) Líc: V opise opět heslo: CHARMANT SOUVENIR, v poli žetonu rozkřídlená orlice, přičemž kresby jsou subtilnější.

Rub: Shodný s předchozím.

Průměr: 27 mm, hmotnost ve stříbře 4,2 g.

Je jisté, že ražba žetonů se neomezila jen na léta 1723 a 1724, a že tyto byly raženy i později. Pražský falerista a numismatik Miroslav Michálek se zabýval problematikou Sporckových žetonů a ve svém článku "K problematice Sporckových loveckých medailí", který uveřejnil v Numismatických listech ročníku XVI v roce 1961 na stranách 97–104, uvádí řadu zajímavých podrobností, které se týkají vzniku žetonů. Tak například informuje, že rub : medaile, který zobrazuje svatohubertskou scénu, autor medaile zpracoval podle neznámé mědirytiny. Pravděpodobně to byla rytina, kterou hrabě nechal vyhotovit k oslavě svátku patrona lovčů dne 3. listopadu 1723 u augsburského rytce Jiřího Filipa Rugendase. Dále byla tato scéna v poněkud odchylném provedení zobrazena na rytině Michaela Jindřicha Renze, který pocházel z Norimberka, ale žil v Kuksu. Miroslav Michálek ještě uvádí, že žetony byly velmi oblíbené a tak byly i padělány. Piše, že jedno takové falso sum popsal již Donebauer ve své sbírce. Uvádí dále, že většina fals je jen otrockou kopíí starých originálů. V jeho sbírce je varianta, která se podstatně liší od všech sporckovských žetonů i jejich fals. Má i větší průměr, a to 30,3 mm, přičemž

ve sbírce Donebaurové byly žetony o průměru 26,5 mm. Hovoří také o cínovém odražku o průměru 27 mm. Uvádí ještě, že vlastní další medaili o průměru 28,5 mm a dosvědčuje, že medaili muselo být postupně objednáno daleko více, než uvedl známý Sporckův monografista Heinrich Benedikt, který v roce 1923 vydal knihu "Franz Anton Graf von Sporck (1662-1738) Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen". Kniha byla vydána ve Vídni v nakladu 1000 číslovaných výtisků. Michálek vychází z předpokladu, že Sporck uděloval medaile nejen členům svého loveckého rádu, ale že je věnoval i svým častým hostům nebo při jiných než loveckých příležitostech. Uvádí dále, že Sporck byl velkým milovníkem medailí a je známo, že nechal razit asi 15 druhů, které s oblibou a v hojném počtu dával svým přátelům a návštěvníkům. Michálek se v tomto případě odvolává na vzpomínky Sporckova přítele Ferdinanda Rakovského. (Rakovský Ferdinand: Kurze Erzählung aus der Lebensbeschreibung Ihro: Excellence Herrn Franz Antoni Grafen von Sporck, verfaszt von seinem Pagen... zu Kukus am 1. Septembris 1778.)

Závěrem této části bych chtěl uvést, že odznak loveckého rádu sv. Huberta se nosil jako náprsní dekorace na červené stužce složené do mašlové hvězdy. Je překvapující, že hrabě nevolil stužku zelenou, která by lépe loveckému rádu slušela. Zřejmě ale záměrně volil červenou barvu, která symbolizuje barvu krve, lásky a královského majestátu a navíc stejnou červenou stuhu měl i rád Zlatého rouna, který právě císař Karel VI. převedl rokem 1711-1712 ze Španělska do Rakouska a stal se tak v mladší větvi Rakouského Domu dalším pokračovatelem tradice rádu, vzniklého ve středověku v Burgundsku. Podle původní objednávky zasláné pražskému novoměstskému klenotníkovi Ondřeji Dahnovi, bylo jen 25 exemplářů. To by dosvědčovalo, že původně Sporck uvažoval limitovat počet členů rádu na 24 osob a sebe jako velmistra. Odpovídalo by to i původnímu počtu členů-rytířů jiných světských rádů, jako byl například anglický Podvazek, nebo původně i Zlaté rouno. Teprve později zřejmě hrabě rozšířil počet členů, což asi vy-

plynulo z potřeby dalšího rozdělování. O tom se sice nezachovaly nějaké doklady, ale počet jmen, které známe, to dosvědčuje.

Lovecký řád Sv. Huberta nebyl však posledním řádem, který František Antonín hrabě Sporck založil. Je jím ještě na sklonku života hraběte ŘÁD ORLA S KŘÍŽEM, který by správně měl být nazván ŘÁD ORLA S UKŘIŽOVANÝM, protože v srdecovém křišťálovém středu je umístěn krucifix.

Zmínil jsem se již o tom, že hrabě Sporck vedl dlouhá léta vážné spory se žíreckými Jezuity. V letech 1732-1733 tyto vleké spory vyvrcholily, přičemž přinesly hraběti značné rozčarování, protože hrabě byl nucen se svými sousedy se smířit. Hrabě byl obviňován z kaciřství a šíření náboženských bludů a jen jeho postavení venkovského feudála, blízkého osobě samotného císaře, ho uchránilo před horšími následky, které by jinak v tehdejší době postihly každého běžného smrtelenika. Hrabě, aby se zřejmě ospravedlnil v očích duchovenstva, které si ve svých pamfletech dovedl dobírat, se rozhodl zřídit řádovou organizaci, která by byla výslovně určena pro duchovní a která by symbolizovala jeho dobrý poměr k církvi. Musíme uvážit, že život hraběte probíhal v době, kdy protireformace dosahovala v Čechách po bělohorské porážce v roce 1620 a retribučním dekrétu císaře Ferdinanda II. v roce 1623 svého vrcholu. Na rok 1729 připadlo svatořečení typického českého protireformátního světce Jana Nepomuckého, přičemž úsilí církve o rekatolizaci bylo prováděno s nesmírnou systematicností a přesným plánem. Ne nadarmo je celá tato náboženský exaltovaná doba zvána v našich zemích "obdobím temna". Církevní řády vykonávaly tehdy obrovský vliv na duchovenstvo, ale působily i na světský život obyvatelstva. V této době byly po celé zemi stavěny nádherné barokní chrámy a náboženský mysticismus se vybjel tím nejsytějším životem. Císařská Víděň byla oporou a slouolem církve i vysokého klérulu a svému politiku s církví spojevala.

Protože se nezachovaly stanovy řádu a stejně tak neexistují

tuji bližší informace o vzniku Řádu orla s křížem, můžeme se jen domnívat, že tento řád vznikl kolem roku 1731 nebo krátce kolem tohoto data. Určitým vodičkem může být pro nás barokní socha křesťanského bojovníka označená jako "Miles Christianus", která existuje ve dvou vyhotoveních a to jako velká socha, původně určená pro panství hraběte v Choustníkově Hradišti a později přenesená do Kuksu a to snad do Bettléma a dnes umístěná v zahradě hospitálu v Kuksu. Stávala prý na hranicích Sporckova vlastnictví a stojící vojín v nadživotní velikosti hrozil směrem k žíreckému panství Jezuitů. Na velké, ale i malé soše je totiž řádový odznak zobrazen a protože víme o tom, že malý vojín již v roce 1731 existoval, lze takto předpokládat i vznik řádu.

Vlastní řádový odznak se nám zachoval pouze v jediném exempláři, který se původně nacházel v jedné soukromé pražské sbírce a dnes je snad v jedné soukromé sbírce na Moravě. Podařilo se mně tedy prostřednictvím dnes již zemřelého muismatika Dr. Karla Castelina získat fotografii tohoto řádového odznaku, která byla publikována v mé studii v berlínské Ordenskunde č. 18 v roce 1960 na straně 171 a znova v článku Dr. Pavla Preisse "Idee und Gestalt des Sporckschen "Kreuz-adlerordens" na straně 269 (Festschrift Kurt Rossacher: Imagination und Imago, Salzburg 1983).

Samotný řádový odznak je zhotoven ze stříbra, které je pozlacen v ohni. Symbol řádu tvoří rozkřídlený dvouhlavý orel o rozměru 40 mm na výšku a 43 mm na šířku. Orel je převýšen velkou, tzv. obloukovou korunou, jejíž čelenku tvoří 5 stylizovaných lilií a která je zakončena na vrcholu jablkem s křížem. Výška orla od konce ocasních per až k vrcholu kříže na koruně je 58 mm. Hlavy orla jsou korunovány. Na hrud orla je položen prsní štítek z křištálu ve tvaru srdce. Ve středu křížku se nalézá ze zlata litý Ukřižovaný s nápisem INRI na vrcholku kříže. Z vrcholku prsního srdcovitého štítku vychází plamen. Orel drží ve svém pařátu na závěsném očku upevněný křížek symbolizující Víru a v levém pařátu

(viděno heraldicky) kotvu, symbolizující Naději. Na rubní straně jsou na perutích orla a na perech ocasu umístěna písmena F A G V S, tedy FAGUS, což v překladu značí BUK, s čímž se sám Sporck ztotožňoval. Písmeno F spočívá heraldicky na dolní části pravého křídla, písmeno A na stehně nohy, písmeno G na středu ocasu, písmeno V na stehně druhé nohy a poslední písmeno S opět na dolní části levého orliho křídla. Na této rubní straně je pak umístěna pánská, která se v obloučku rozvíjí od konce pravého pařátu přes zakončení ocasu na druhou stranu a nese heslo rádu: OMNIA PROPTER ISTUM (Vše pro Něho). Slovo FAGUS je ve své podstatě kryptogram a lze jej vyjádřit jako jméno samotného hraběte. F ranz A nton G raf V on S porck. Na oba konce obloukové koruny jsou napojeny řetízky, stejně jako kratší řetízek ve středu na vrcholek křížku v koruně. Ty se pak vzájemně nahoru spojují v jediném kroužku, který je napojen do vlastního kroužku závěsného. Celková výška odznaku od konce ocasních per až k závěsu činí 84 mm.

Se vší pravděpodobností se rádový odznak nosil jako náhrdelní dekorace buď na prostém řetěze (obdobně jako vysocí církevní hodnostáři nosí pectorale) nebo snad na černé stuze, která by nejlépe rádovému charakteru odpovídala. Ukřižovaný v křišťálovém srdeci je bezesporu symbolem Lásky, tedy nejvyšší křesťanské ctnosti.

Protože o rádu orla s křížem psal podrobně Dr. Pavel Preiss jednak ve své obsárné sporckovské monografii "Boje s dvouhlavou saní" (Nakladatelství Vyšehrad 1981), dále pak v citovaném článku "Idee..." ze Sborníku Imagination und Imago Salzburg 1983 a konečně i v 1. čísle časopisu Genealogické a heraldické informace v roce 1985, strana 61-73, není zapotřebí podrobněji rozvádět další problémy. Tento můj článek je jen překladem původní práce, která v roce 1960 byla publikována v Ordenskunde Berlin. Omezím se proto ještě na tu část své studie, která se s článkem Dr. P. Preisse nekryje.

Prvním nositelem řádu Orla s křížem byl synovec hraběte, pražský světící biskup Jan Rudolf hrabě Sporck. O tomto biskupovi publikoval podrobnou zprávu pražský světící biskup Dr. Antonín Podlaha v časopise "Památky archeologické" v letech 1904 a 1916. Podlaha psal o Sporckovi jako o umělcích a o jeho kresebných sbornících, které jsou chovány ve strahovské knihovně v Praze. Tyto sborníky se nazývají *Delinationes Sporckianae* a obsahují množství kreseb medailí a mincí. Ve svazku D.E. III 22 je na stránce 151 kresba odznaku řádu Orla s křížem, k níž je připojena latinská poznámka: SIGNUM PENDULLUM INSERTUM AB EXCELLenti/issimo CO:/ mite/FRANC:/iscc/ DE SPORCK QUOD PRIMUM DONO DATUM AB EO IPSO MIHI FUIT BUON REPOS ALIISQUE PRAEPARATUM. (Závěsný odznak, založený Jeho Excelencí hrabětem Františkem Šporckem, který byl od něho samého dán darem nejprve mně na Buon Repos - Buon Repos je letohrádek u Malešic -- a také pro jiné připraven). Odznak řádu obdržel ještě kardinál Leopold Kolonič, kníže Radziwill a královéhradecký biskup Mořic, vévoda saský. Jisté je, že řád udělil ještě další řadě osob z řad vysokého klérku a některým osobám z řad šlechty.

Sporck sám byl velmistrem tohoto řádu a za svého nástupce v této funkci velmistra loveckého řádu Sv. Huberta jménoval Františka Josefa hraběte Czernína z Chudenic, kterému v roce 1722 prodal svoje panství v Lysé nad Labem. Protože de-signovaný velmistr zemřel dříve než zakladatel řádu a panství se dostalo zpět do sporckovského majetku (roku 1733), nedošlo již k určení dalšího nástupce. Smrtí Františka Antonína dne 30. března 1738 zaniká jak lovecký řád, tak i řád Orla s křížem.

Oba řády Františka Antonína hraběte Sporcka představují velmi zajímavou barokní dekoraci, navíc vzniklou u nás v Čechách. Vývojově navazují oba na starší tradici řádových organizací a mají i svou funkci společenskou. Na jedné straně to byla světská šlechta, kterou se Sporckem spojovala lovecká vášeň, v druhém případě to byla církevní hierarchie o je-

jíž přízeň se hrabě ucházel v době, kdy jeho pověst byla dosle pošramocena sporem s vlivným řádem Tovaryšstva Ježíšova. Jsou ale věrným obrazem samotného zakladatele, tohoto podivinského barokního velmože českého severovýchodu, jehož jméno se nesmrtevně zapsalo do uměleckých análů první poloviny 18. století a jehož stavební díla v Kuksu se stala úchvatným památníkem barokní kultury v Čechách.

Literatura:

- 1) Benedikt, Heinrich: Franz Anton Graf von Sporck (1662-až 1738) Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen. Wien 1923.
- 2) Chaura, Karel: Hraběte Sporcka řád "Sv. Huberta" a "Orla s křížem". Numismatické zprávy č. 4(33). Ročník VII. 1942.
- 3) Měřička, Václav: Die Barockorden des Grafen Franz Anton Sporck. Ordenskunde (Beiträge zur Geschichte der Auszeichnungen). - Berlin 1960, Nr. 18.
- 4) Michálek, Miroslav: K problematice Sporckových loveckých medailí. Numismatické listy 1961 - roč. XVI.
- 5) Preiss, Pavel Dr.: Boje s dvouhlavou saní. Vyšehrad, Praha 1981.
- 6) Preiss, Pavel Dr.: Idee und Gestalt des Sporckschen Kreuzadlerordens. (Sborník Imagination und Imago, Salzburg 1983).
- 7) Preiss, Pavel Dr.: Idea a forma Šporckova "Řádu orla s křížem". Genealogické a heraldické informace. Brno 1985, č. 1, s. 61-73.

HERALDIKA BRUNENSIS I.

Znaky významných brněnských osobností (14).

František Ignác Sinapius (doplněk).

Další výzkum dějin rodu Sinapiů (Hořčičků) založený na studiu rukopisů v Archivu města Brna s konečnou platností potvrdil, že děd známého brněnského tiskaře Františka Ignáce Sinapia - Václav - přišel do Brna z nedalekého Tišnova a přinesl o něm další poznatky, týkající se zejména jeho majetkového postavení.

Václav Sinapius (Senfenperger) se dostal do Brna ještě jako mladý hoch. Zřejmě ho sem otec, jak to bylo zvykem, poslal na vychování k příbuznému nebo známému, aby mohl navštěvovat městskou školu. Lze na to usuzovat z latinského vyšvěčení zachovalosti, které mu někdy v srpnu až září 1602 vydala brněnská městská rada.¹⁾ Z něho je patrné, že delší čas žil v Brně. Jestliže se Václav narodil, jak usuzujeme, někdy v 80. letech 16. století, mohl být v době vydání vyšvěčení tak dvacetiletý. V opisu vyšvěčení je výslově uveden "Wenceslaus Synapius Tisnoviensis", což dokazuje jeho původ a lze oprávněně předpokládat, že jeho otcem byl tišnovský měšťan Jan Hořčička.²⁾

Z formulace vyšvěčení není zřejmé k jakému účelu bylo vydáno. Nejspíše Václav odešel studovat na některou universitu nebo akademii. Pátrání v universitních matrikách však zatím bylo bezvýsledné. Již před 29.7.1604, kdy získal měšťanské právo, se s ním opět setkáváme v Brně. Dále je doložen dne 23.8.1604, kdy zastupuje vdovu Martu Miglovou (ze Vztuh), která chce vstoupit do kláštera a proto darovala svůj dům na ulici Kobližné (dnes Gagarinova) Tobiáši Hyblovi z Trutnova, jehož matkou byla Margareta Duchová z Lübeku. Ještě

před svým oficiálním jmenováním je v zápisu označen jako městský podpísař.³⁾

V roce 1605 se Václav Sinapius oženil se Salomenou, dcerou kdysi nejbohatšího brněnského měšťana Kryštofa Švance z Retzu. Měl však značné potíže s vymáháním manželčina dědického podílu. Již 7.11.1605 se hlásí o některé věci z pozůstalosti⁴⁾, které zůstaly manželčiny matky znova provdané za Valentina Ducha z Lübeku, výběrčího mýta. Po její smrti dědické podíly zadržoval její poslední manžel. Dne 3.12.1605 se museli domáhat jménem dědiček jejich manželé Martin Senat (či Denat) a Václav Sinapius, aby Valentin Duch z Lübeku jim vydal dědictví, mezi nímž byl i výstavný dům na Dolním rynku (dnes nám. Svobody č.17, tzv. Schwartzův dům).⁵⁾ Dne 3.12.1605 se znepokojení dědici obrátili se suplikou k panovníkovi. Odpověď dostávali 12.2.1607, kdy o dědictví se již vede soudní proces.⁶⁾

Václav Sinapius od roku 1605⁷⁾ držel dům Pod bohatými krámy, který Gödl správně ztotožňuje s domem na ulici Radnické č.4.⁸⁾ Václav ho koupil na splátky, ještě dne 27.11.1612 položil na tento dům tři splátky po 150 zl.⁹⁾ Od roku 1612¹⁰⁾ držel dům na dnešním Kepucínském nám. č.5, který je v berní knize k roku 1634 uváděn jako pustý.¹¹⁾ Na předměstí na ulici Koželužské zakoupil domek se zahradou od Jana Prema. Zbytek kupní ceny zaplatil dne 27.11.1612.¹²⁾ Svůj majetek rozšířil o dům se zahradou před Židovskou branou, který se nazýval Fischhof, a vinice v Hustopečích. Tento nemovitý majetek odkázal Václavu Sinapiovi a Burianu Švábenskému Mates Umblauf. Dne 12.7.1614 Václav Sinapius vyplatal částkou 500 zl. svého spoluřeče a stal se jediným vlastníkem.¹³⁾

Největší zisky Sinapiovy plynuly z vlastnictví vinic a zřejmě z prodeje vína. Dne 1.9.1614 koupil další vinice v Hustopečích od Kašpara Khellawa, včetně vinařského zařízení za úctyhodnou částku 2 100 zl.¹⁴⁾, kterou splácel 10.2.1616¹⁵⁾ a 7.4.1617.¹⁶⁾ Ještě dne 16.9.1617 se k jeho pozůstalosti hlásí dědici Kašpara Khellawa o zaplacení zbytku

kupní ceny. ¹⁷⁾ Z jeho finančních transakcí jsme našli po-
stoupení pohledávky, kterou měl MUDr et PhDr Jan Kopřivonský
z Tornperku jménem své manželky Judy na statku zemřelého
tchána Umblaufa Václavu Sinapiovi jako kompenzaci za půjčky,
které mu poskytl. ¹⁸⁾

Václav Sinapius zemřel mezi 7.4. - 16.9.1617. Zřejmě mu
nebylo ani čtyřicet let. Jeho předčasná smrt znamenala pro
jeho rodinu finanční úpadek zvýrazněný pozdějším znehodnocen-
ním měny. A tak vnuček nejbohatšího měšťana v Brně Jan Ludvík
Sinapius zastával málo významné místo písáře v Židovské brá-
ně a ve městě nevlastnil žádné nemovitosti.

Ludmila Sulitková - Jiří L.Bílý

Poznámky:

- 1) Archiv města Brna (dále AMB), Sbírka rukopisů (dále SR),
rkp.86 (kopiář), f.333v - 334v. U opisu vysvědčení je uve-
deno chybné datování "12 Idibus Septembbris 1602". Podle
římského kalendáře 12 Idy neexistují. Písář mohl mínit
Kalendy, pak by datum vycházelo na srpen.
- 2) Jiří L.Bílý, František Ignác Sinapius, GHI č.4/1984, s.331.
- 3) AMB, SR, rkp.1795 (Rychtářská kniha z let 1604-1605),
f.100r - 101r.
- 4) AMB, SR, rkp.7330 (Paměti všelijaké), f.44 rv.
- 5) AMB, SR, rkp.1796 (Rychtářská kniha z let 1605-1606),
f.20 rv. Uvedeným domem respektive renesančním palácem
se zabýval Petr Kroupa, Stavebně historický průzkum domu
na nám. Svobody č.17 (rozmnoženo) a předtím Jaroslav Dří-
mal, Družstevní dům v Brně, Brno 1939.
- 6) AMB, SR, rkp.74 (Kniha soudních jednání z let 1571-1613)
f.129r.
- 7) AMB, Gödlova sbírka k historické topografii brněnských do-
mů, 12/11, Radnická 4.
- 8) AMB, SR, rkp. 1801 (Rychtářská kniha z let 1610-1611) ,
f.142r. Dům je lokalisován vedle domu Gregora Kunicka,
který sousedil z druhé strany s dnešní Starou radnicí.
Stejným způsobem je lokalisován v AMB,SR, rkp.1805 (Rych-

tářská kniha z let 1614-1615), f.99v a to ke dni 26.2.
r.1614.

- 9) AMB, SR, rkp.1803 (Rychtářská kniha z let 1612-1613),
f.134v.
- 10) AMB, Gödlova sbírka k historické topografii brněnských
domů, 8/1, Kapucínské nám.č.5.
- 11) AMB, SR, rkp.12 (Berní kniha k roku 1583), f.28v; rkp.13
(Berní kniha k roku 1634), f.28r.
- 12) AMB, SR, rkp.1803 (Rychtářská kniha z let 1612-1613),
f.135r.
- 13) AMB, SR, rkp. 1805 (Rychtářská kniha z let 1614-1615),
f.127r.
- 14) AMB, SR, rkp. 1805, f.133v.
- 15) AMB, SR, rkp. 1808 (Rychtářská kniha leden-květen 1616),
f.117r.
- 16) AMB, SR, rkp. 1807 (Rychtářská kniha z let 1616-1617),
f.144r.
- 17) AMB, SR, rkp. 1809 (Rychtářská kniha z let 1617-1618),
f.45v.
- 18) AMB, SR, rkp. 1806 (Rychtářská kniha z let 1615-1616),
f.110v.

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Nad poslední knihou Jiřího Čarka.

Dne 23. prosince 1985 zemřel v bohnické nemocnici v Praze někdejší archivář hlavního města Prahy a do poslední doby předseda komise pro otázky znaků měst při Archivní správě ministerstva vnitra ČSR, dr. Jiří Čarek. Čarek byl pražským rodákem (nar. 23. října 1908) a svému rodnému městu zůstal věrný celý život. Od roku 1934 pracoval v Archivu hlavního města Prahy, v roce 1960 stanul v čele tohoto ústavu. S jeho prací v archivu souvisí řada studií ke stavebnímu vývoji a místopisu Prahy, kde ho zvláště zaujala doba románská. Zabýval se i problematikou městských knih a otiskl řadu příspěvků k dějinám a činnosti Archivu hlavního města Prahy. Z nich zde uvedme alespoň statě Rodopisné prameny Archivu hlavního města Prahy (Časopis Rodopisné společnosti 1942), pravděpodobně známou alespoň některým našim čtenářům. Již od svých studií se soustavně zabýval sfragistikou, později i heraldikou.

Už v době vysokoškolských studií publikoval Čarek první dvě práce se sfragistickou tematikou. Byla to studie Příspěvky k cechovní sfragistice v časopise společnosti přátel starozitnosti v r. 1930 a O husitské pečeti města Chocně v Husitském archivu v r. 1931. Svou dizertační práci, O pečetech českých knížat a králů z rodu Přemyslova, publikoval v 8. svazku Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy. S touto problematikou souvisí i příspěvek Poznámky k soupisu typářů (Archivní časopis 1973), na nějž navazují první studie z městské heraldiky, jejichž vyvrcholením byla nedávno vydaná kniha o městských znacích v českých zemích. Přípravné studie k této knize publikoval Čarek vesměs v Archivním časopi-

se. V roce 1968 to byl článek K soupisu znakových privilegií a znaků našich měst, v roce 1972 studie K otázkám současné městské heraldiky, v r. 1976 K vývoji znaku města Žebráka a v r. 1977 Ještě jeden příspěvek k dokladům městských znaků z doby předhusitské. Vrcholem Čarkovy práce je kniha

Jiří Čarek:

MĚSTSKÉ ZNAKY V ČESKÝCH ZEMÍCH. Academia Praha 1985, 451 s., barevné tabulky."

Pokračující choroba bohužel nedovolila dr. Čarkovi dočkat se ocenění své práce. Pravděpodobně byla i příčinou některých nedostatků, které se do knihy dostaly. Přes určité výhryady však jde o prakticky první publikaci soustředující na základě rozsáhlého heraldického, sfragistického i dalšího materiálu současné znalosti o vývoji znaků našich měst a městeček v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Pro Čechy vydaná publikace V.R.Widimského je stará 120 let, Morava a Slezsko na vydání podobné publikece čekaly až dosud.

Rozsáhlá publikace je rozdělena na čtyři nestejně velké kapitoly. Ve všeobecné části se autor zabývá středověkou heraldikou a městy, vývojem zájmu o studia znaků českých a moravských měst, prameny ke studiu znaků našich měst, vznikem a rozvojem znaků měst v českých zemích a podobou a formami znaků našich měst. Druhou podstatnou část publikace tvoří Kodex znaků měst v českých zemích s jejich popisy, seřazený abecedně od A b e r t a m v okr. Karlovy Vary po Ž u m b e r k v okr. Chrudim. Třetí, nejstručnější část knihy, je rejstřík znamení a figur, čtvrtou částí barevné vyobrazení znaků, korespondující s druhou částí.

Podnětem k přípravě kodexu bylo vydání vzorového statutu pro městské národní výbory č.109/1967 Sb., podle něhož bylo opětovně povoleno městům užívání městského znaku. Podkladem byly soupisy znakových privilegií a znaků měst, zpracované okresními archivy, přirozeně zpřesněné a podstatně doplněné dalšími doklady. U obcí, v nichž vykonávají správu městské národní výbory, si dr. Čarek nechal podobu znaku schválit

příslušnými národními výbory. Řada z nich se však k zaslanému popisu nevyjádřila.

Autor knihy vycházel ze zásady, že právo užívat znak mála jen města a městečka. Symboly vesnic považuje pouze za pečetní znamení, i když jsou známy doklady jejich udělení v barvách a ve štítu, tedy ve formě znaku. Pokud znamení městečka není doloženo v barvách a ve štítu, je zpravidla považováno jen za pečetní znamení, nikoliv za znak. Z tohoto hlediska hodnotí autor i některé starší, zpravidla rukopisné, heraldické studie, které "přiznávají znak i některým městečkám, která... skutečný znak nikdy neměla". Složitý vývoj městské heraldiky, častá absence pramenů, které autoři starších rukopisných studií ještě mohli mít k disposici a konečně poněkud odlišný vývoj v Čechách a na Moravě však způsobily, že toto rozlišování není vždy jednotné. Například ves S l u p (okr. Znojmo) užívala pečetní znamení - jako velká řada dalších vesnic na Moravě - od vzniku nejstarší obecní pečeti ve štítu. Když se v roce 1860 stala městečkem, užívala nadále stejně znamení, které dr. Čarek uznává za znak městečka, i když nedoložený v barvách. Naproti tomu T r o u b s k u (okr. Brno-venkov), ač užívalo již od r. 1662 znamení ve štítu a toto znamení převzalo i razítko městečka po roce 1876, uznává v publikaci znak přiznán.

V případech, kdy jsou zachována znaková privilegia nebo alespoň jejich opisy, uznává autor za správný znak většinou znak ve znění privilegia. Opírá-li se o jiné, převážně sfragistické materiály, přihlíží k vývoji znaku a uznává za správné jeho pozdější podoby, vzniklé mnohdy třeba jen špatnou interpretací původní podoby znaku, tedy podoby žádným právním aktem neschválené, nýbrž vztížené dlouhodobým užíváním. Tento názor zřejmě vycházel ze snahy vyjít vstříc těm městským národním výborům, v jejichž městech se takováto nová podoba znaku skutečně vžila. Ani z tohoto hlediska se však nepodařilo nalézt zcela jednotný pohled. Například T v r d o n i c e (okr. Břeclav) získaly privilegiem Ferdinanda I.

z roku 1538 štít, v jehož horní polovině byly dvě "udice" (dva rybářské dvojháčky), ve spodní části polovina plužního kolečka. Již od roku 1600 užívalo však městečko v pečetním poli štít, v jehož horní polovině byl hrozen, radlice a plužní kolečko, ve spodní dva rybářské dvojháčky. Tento změněný znak je v publikaci uznán za platný.

Bedlivý čtenář - a zvláště regionální znalec - neznepravidelně v knize některé další nepřesnosti, někdy snad i chyby. Některé z nich byly pravděpodobně zaviněny stupňující se chorobou autora. Například popis znaku M i k u - l o v a (okr. Břeclav) měl být doplněn fotokopií nejstarší pečeť města, která je však na našem území zachována v jediném velmi špatném otisku pod papírovým krytem. Štoček z této fotokopie byl velmi nedokonalý, proto se autor rozhodl nahradit jej jinou fotografií. Použil reprodukci kresby městského znaku z dvacátých let 18. století, opomněl však opravit popisku. U popisu znaku A š e (okr. Cheb) je v popisu k fotokopii uvedena pečeť z roku 1776, otištěna však fotokopie pečeť z roku 1635. Fotografie u N o v é h o M ě s t a n a M o r a v ě (okr. Žďár n.S.) je otočena o 90° , u Ž ď á r u n a d S á z a v o u o 180° . V několika případech neodpovídají přesně popisům ani barevné znaky v příloze (jejich autorem je Stanislav Valášek), ač autor textu s ilustrátorem údajně každou jednotlivou podobu znaku hodnotili. Například u Č e s k é h o Š t e r n - b e r k a (okr. Benešov) je v popise doporučena osmipaprsková hvězda, kreslena šestipaprsková, u F r y š t á k u (okr. Gottwaldov) nejsou podle popisu barvy známy, kresba je však barevná, atd. Stanovení barev v těch případech, kdy nejsou dochovány původní prameny, bylo u jednotlivých znaků řešeno individuálně. V některých případech - byla-li pro to opora například ve znaku vrchnosti či jiný důvod - jsou uznavány barvy starších rukopisných prací Gödela či Widimského, jinde jsou odmítány.

Jak jsme již čtenáře GHI informovali, jsou vedle 983

2.

uznaných znaků měst a městeček v ČSR zachyceny v knize i popisy pečetí těch městeček, která "skutečný znak nikdy neměla!" Navíc se zde objevilo i několik vesnic, které byly ve starší literatuře buď omylem nebo na základě skutečných, ne však plně průkazných materiálů, pokládány za městečko, právně se však městečkem nikdy nestaly. Je zcela přirozené, že ani v těchto případech se nemohlo podařit zachytit všechny podobné případy, že uvádění těchto vesnic je spíše náhodné.

Jak jsem naznačil úvodem, může mít kritický čtenář k publikaci jistě různé výhrady. Knize by například prospělo, kdyby místo negativních fotokopií některých typářů (B e z - d r u ž i c e, P r a h a - H r a d č a n y, P r a c h a - t i c e) byly původní fotografie dodané okresními archivy nahrazeny pozitivními pohledy. Účelem tohoto příspěvku však není hledat nedostatky a uvažovat o zkvalitnění vydané publikace. Nesporné je, že jde o knihu, na kterou naše veřejnost velmi dlouho čekala a že tato kniha přinesla úctyhodné množství dokladů k naší městské heraldice. Práci, která byla do knihy vložena, je proto třeba vysoce ocenit. Zároveň by se kniha měla stát podnětem k dalšímu studiu městské heraldiky, ať obecné, tak pokud se týká jednotlivých městských znaků. I když J. Čarek věnoval vydání knihy více než deseti let svého života a vycházel z dokladů, soustředěných spolupracovníky ve všech okresech ČSR, jistě existují další doklady, které mohou podobu jednotlivých znaků upřesnit. Vždyť jen z okruhu našich členů vzešlo v poslední době několik nových cenných poznatků, ať již šlo o zpřesnění podoby znaku městečka M o d ř i c A. Šebestíkem, zpřesnění barvy "muří nohy" ve znaku S t a r é ř í š e či vysvětlení štítku vrchnosti ve starší podobě znaku městečka K o n i - c e J. L. Bílým.

Redakce GHI proto vyzývá všechny své spolupracovníky k věcné a konstruktivní diskusi o knize a městské heraldice vůbec, k níž dává k disposici stránky svého časopisu.

Ivan Štarha

K Čarkově práci Městské znaky v českých zemích.

Souborné dílo o znacích měst a městeček Čech, Moravy a Slezska, výsledek celostátního archivního soupisu, tedy po dlouhém očekávání konečně vyšlo a po mnoha stránkách toto očekávání splňuje.

Kniha jí vytisklá na velmi dobrém papíru, vkusně vázána a působí reprezentativně. Ve všeobecné části je podán jasný vývoj našich městských znaků, prameny k jejich studiu, správně je zdůrazněn rozdíl mezi pečetí a znakem a dobře jsou vysvětleny alespoň ve zkratce některé zásady heraldiky. Na konci textové části a tedy před barevnými tabulkami, na nichž jsou vyobrazeny všechny existující znaky, je rejstřík znamení a figur, který bývá i v některých regionálních publikacích s touto tematikou. Hodnota a význam tohoto rejstříku jsou poněkud sporné, poněvadž v něm není uveden důvod pro použití toho kterého znamení. Hvězda totiž není pojítkem mezi znakem V a r n s d o r f u a Š t e r n b e r k a, poněvadž pokaždé představuje jinou vrchnost a někdy (jako třeba u P í s k u) je prostě doplněk oblohy. Právě tak vinařský nůž může jednou představovat vrchnost, Ditrichštejny, ale i (např. u H u s t o p e č í) vinařství. Jisté odlišení je provedeno u orlice, kde je zvláště udávána orlice moravská, ale další orlice odlišeny nejsou (např. říšská od slezské atd.).

Hlavní úsek textové části je věnován kodexu znaků; města jsou řazena v jediné abecedě bez ohledu na dřívější země či dnešní kraje, což je rozhodně praktické. Vinou dlouhých výrobních termínů (redakční uzávěrka je rok 1978) nejsou uvedeny některé novější znaky, např. B r t n i c e (GHI 1983/4) nebo S á z a v a ; uveden je však nový znak K l a d n a (1984), bohužel je reprodukován obráceně. V tak rozsáhlém díle, které přináší poprvé vůbec v souboru informace, k nimž se soukromý badatel jen těžko dostal, je přirozeně nutno očekávat některé drobné nedostatky nebo případné

omyly. Už při prvním prolistování však čtenář najde i některé včci, které trochu zarážeji, protože působí dojmem nepochopení některých podstatných rysů heraldiky. Autor sice nejdé tak daleko, jako dr. Novák ve svém díle o znacích měst slovenských a nepředpisuje jednotlivým městům určitý tvar štítu, na druhé straně však v popisu za součást znaku vesměs považuje např. nic neznamenající a nevkušný ozdobný zlatý či bronzový rámeček, do nějž na přelomu 19. a 20. století vídeňská dvorská kancelář nově udílené znaky umisťovala. Jen namátkou uvádím Buštěhrad, Mezimostí, Napajedla, Starou Boleslav, v Praze Žižkov a Vinohrady, v Olomouci Novou Ulici a Hrdolany, v Ostravě Hrušov a Mariánské Hory nebo Železnici. Je nutno zdůraznit, že šlo o dekadentní přídavek dvorního malíře, který se znakem nemá nic společného.

Snad ještě více v některých případech překvapí nepochopení stínování erbovních znamení. Tak u znaku Slavice se popisuje mitra jako "bílá, zlatě lemovaná s oranžovými linkami". Když jsem znak pro toto město navrhoval, svou kresbu jsem stínoval - žlutou tedy tmavším tónem. Je naprosto zřejmé, že kterýkoliv kreslíř, který bude tento znak kreslit ploše, nepoužije žádné oranžové barvy ani na mitře, ani na zlatém kole pod ní, jak tomu chce Čarkův popis. (Stejně nepochopení se však objevilo už roku 1979 v knize Znaky a pečeti jižní moravských měst a městeček).

K popisu znaku Slavice mám ještě jednu poznámku: praví se v něm totiž, že "štít je dělený asi v horní třetině" - je jistě zřejmé, že to je hlava štítu, kterou je přece možno takto jednoduše a jednoznačně blaszonovat. Podobně neheraldicky je popsán i jiný znak, který je mým dílem, totiž Bohumín. V popisu, který jsem sám ke svým kresbám pro obě města připojoval, jsem samozřejmě použil heraldičtější formy než je v Čarkově knize.

Nepřikládal bych takovou váhu, jako činí Čarek, počtu

stínek cimbuří ve znacích. To byla a dosud v celé evropské heraldice je záležitost zcela stylistická a dokládají to stará vyobrazení. A tak blasonovat, že Planá má sedm stínků je zbytečné a řekl bych pochybené. Něco jiného by bylo, kdyby byl jejich počet stanoven výslovňě, t.j. verbálně, nikoli jen obrázkem, na erbovním privilegiu. Podobně bych se stavěl k počtu a tvaru oken ve zdech a věžích – nestanovilo-li to verbálně privilegium, nemůže jít o povinnou část znaku. Právě tak nepočítám kostky na moravské orlici nebo zuby ozubených kol. Další věc, která je v celé Evropě chápána jako věc výtvarného provedení a stylisace, totiž damascénování, popisuje Čarek také jako nutnou část znaku např. u Horšovského Týna (v lobkovickém poli) nebo u Zahrádek.

Přílišná detailnost blasonu vůbec občas vede ke škodě a dokonce k omylu: u Hustopečí nad Bečvou Čarek správně uvádí, že vlevo od věže je erb Žerotínů – jenže pak ho popisuje v chybných barvách (zlatého lva v modrém), ačkoliv např. u Benece jsou žerotínské barvy vyobrazeny a popsány správně.

Překvapuje jistá nedůslednost v postoji k tomu, jak dnes znak toho či onoho města vypadá či vypadat má. U některých měst Čarkova kniha považuje za správnou formu nějakou pozdější úpravu, lišící se od formy starší, i když to není zdůvodněno žádnou listinou. Tak uznává za správné, že Duchcov užívá českého lva obráceného heraldicky doleva, třebaže zároveň podotýká, že k tomu došlo omylem roku 1622 a odporuje to dokonce privilegiu (asi vinou rytce pečetidla). U Aše nemá námitky proti formě zavedené svévolně roku 1726, přitom však v textu vyobrazená pečeť ještě z roku 1776 dokládá trvání formy původní a Čarek sám říká, že dokonce ještě roku 1904 byla původní (a pěknější) forma v povědomí. (Ani zmínku nemá Čarek o tom, že ryby v ašském znaku jsou lipani – německy Äsche, tedy mluvící znamení. Ryby vykládá jako erb držitelů města Zedviců; došlo

k mylnému ztotožnění Zejdliců erbu tří kaprů, kteří však na Ašsku nikdy nebyli, a Čedviců, kteří sice Aš skutečně v Čarkem zmínované době drželi, ale nosili zcela odlišný erb, bez ryb.)

Naproti tomu u Březnice zamítá nověji vžité barvy (tj. černé orlice ve stříbrbře) s odkazem na jedinou malbu z roku 1658, kde jsou orlice stříbrné a pole červené. Jenže pak štítek mezi nimi, erb Zmrzlíků, popisuje jako černý se stříbrnými pruhy, což je chybné: Zmrzlíkové přece měli pruhy červeno-stříbrné. Zmíněná malba z roku 1658 tedy evidentně nemá barvy správné. Přitom u Benátek nad Jizerou Čarek správně zdůrazňuje, že "u štítků je třeba se řídit znaky vrchnosti". Což je dalším důvodem (v tomto případě) pro černé orlice: Čarek piše, že orlici údajně přidali Lokšanové z Lokšan - a ti měli orlici černou, nikoli stříbrnou! O tom, že se barevně provedených iluminací z doby baroka nemůžeme vždy dovolávat, svědčí snímek privilegia znaku Brna z roku 1646: říšský orel nese štit s obráceným pořadím barevných pruhů a znak Uher na něm má dokonce o dva pruhy méně.

U Fulneku se Čarek zase ztotožňuje s novým naprostě chybným a neheraldickým provedením 2. a 3. pole znaku (zlaté lilií ve stříbrném poli), ačkoli praví, že je to vztato z erbu pánu z Vrbna - ti přece měli pole vždy modré a v této barvě znak Fulneku existoval, jak i Čarek uvádí, roku 1638. Také u Táboru přijímá nezdůvodněnou novější formu a na hrudi říšského orla klade českého lva, třebaže privilegium z roku 1437 stanovilo lva lucemburského. Naproti tomu zase v případě Čáslavi údajně starší formě znaku dává přednost před formou novější, přestože uvádí, že pozdější prý "neheraldická" forma (český lev v přirozeném červeném poli) je namalována i na čáslavské radnici. Čarek požaduje lva na poli modrém, třebaže sám praví, že je stříbrný dvouocasý, zlatě korunovaný, tedy český. V případě Kraslic naopak dává přednost písmenu G v latince z

19. století proti starší gotické formě písmene (za niž se dopisem mně adresovaným stavěl roku 1979 i sokolovský okresní archiv).

U popisů erbů bývalých vrchností se objevuje řada nesrovnalostí kromě těch, o nichž jsem se již zmínil. Tak u Horážďovic jsou bavorovské štítky popsány a ilustrovaný jako červené, kdežto Bavorové mívali spíše štít zlatý. U Mladé Boleslavi je stříbrný štít v modré poli označován jako erb pána z Michalovic, ti však nosili ve čtvrceném štítu stříbrného jednoocasého lva v poli červeném (modré pole měli sice ve svém čtvrceném štítu jiní Markvartici, Valdštejnove, jenže lva zlatého). Na druhé straně je škoda, že vysvětlení významu erbovních znamení není provedeno důsledně; u Jihlav se nedovídáme nic o významu ježka, u Hluboké není jediná zmínka o tom, že podkladem pro znak města byl erb Baltazara Marradase. Ovšem ani u Zamberka se nic neříká o možném původu kance: byl totiž v městském znaku Svídnice, jež patřívala knížatům z Minsterberka, pánum Žamberka. A když už jsme u Minsterberků: u Polné je předpisována v minsterberském štítku dvakrát slezská (vratislavská) orlice - jenže Minsterberkové nosili v takto uspořádaném štítě orlici svídnickou, nikoli slezskou. A ještě Polná - Zejdlicové pochopitelně sotva mohli nosit zlaté kapry ve stříbře, jak tomu chce Čarkova kniha.

Předností díla naopak je, že uvádí na pravou míru dávno vžilé a staršími autoritami hlásané závěry. Tak u Políčky dokládá Čarek obrázkem pozdně gotické pečeti, že pod říšskou orlicí s českým lvem jsou zkřížené sekery (tak jsou i na vyobrazení na poličské radnici, jak jsem upozornil ve své knížce Znaky československých měst, 2.vyd.) a nikoli hornická kladívka. Na druhé straně není vysvětleno, kde vzal Vojtíšek svůj blazon poličského znaku dle privilegia ze 24.12.1478, kde jsou uváděna výslovně kladívka (V. Vojtíšek: O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých). Čarek

se ke škodě věci o tomto rozporu nezmiňuje. Osobně jsem rád, že u K o p ř i v n i c e je vyobrazen i blasonován automobil President jako zlatý. V knížce Baletka-Louda: Znaky měst severomoravského kraje jsem musil na doporučení lektora přemalovat tento automobil na šedivý proti svému citu a vědomí.

Nesporným kladem je, že si tato kniha všímá, na rozdíl od většiny regionálních publikací, nejen pečetí, ale i různých vyobrazení, zejména na radnicích, a správně poukazuje na to, že městská rada by byla setva dovolila umístit chybný znak na radnici. Škoda je, že ani v tomto ohledu však není kniha důsledná; unikají její pozornosti některá vyobrazení městských znaků, vesměs staršího provedení, na radnicích na př. v B r u n t á l e (kde horník nekráčí mezi stromy, nýbrž skalami a ukazuje i klenot, o němž hovoří Ströhl), v R ý m a ř o v ě (kde je vlk obrácen vlevo) nebo ve Z l a t ý c h H o r á c h (kde je horník obrácen vpravo, naštítu je koruna a za ní dva meče).

Závěrem bychom si měli všimnout i obrazové přílohy, jejíž autorem je S. Valášek a jež tvoří asi čtvrtinu objemu celého díla. I laikovi je jistě zřejmá nesourodost Valáškových stylisací, jež je ovšem dokladem jeho nezažití pravidel heraldiky a z toho plynoucího poznání: toto musím a toto mohu, jinak řečeno - heraldický znak není firemní odznak. Zatímco někde používá zřetelně své vlastní stylisace (dokonce s náznakem plastičnosti), jsou jinde jeho kresby bezduchým obkreslením nepěkných byt i "úředních" předloh: N e - r a t o v i c e , N e š t ě m i c e , A d a m o v , Z b ý š o v , Z l i v , S t ř e k o v atd. U některých zvířat se Valášek o svížnou heraldickou stylisaci vůbec nepokouší, takže např. ryby vypadají spíše jako ilustrace pro učebnici přírodopisu. Co však je horší - v případě nového znaku P r a h y má Valášek (ve shodě s "oficiální" kresbou) dvě zcela odlišné (a v obou případech okopirované) stylisace: štítonoši jsou lvi Kyselovi z dvacátých let, kdežto lev v centrálním kleno-

tu je vzat z dnešní stylisace státního znaku. To heraldika jako "Heroldkunst" (promiňte tu němčinu), sotva připouští. Nadto lev v klenotu, který má podle blasonu z korunky na přilbě vyrůstat, je skoro ilustrací k pochádce "Hrnečku vaří" Z korunky na přilbě totiž nevyristá, ale jaksi z ní a nad ní kvesí a překypuje, čemuž činí konec naštěstí alespoň přikryvadla. Někdy překvapí rozpor mezi ilustrací a blasonem: u Českého Šternberka je vyobrazena šesticípá hvězda, ačkolи Čarek správně piše, že tam náleží hvězda osmicepá.

Je nutno se rovněž pozastavit nad tím, že Valášek v jediném štítu volí dva též barvy: dva odstíny červené v různých polích u Hor'y S v. Šebesťiana, totiž u Horního Slavkova aj. Jindy ovšem je asi vína na straně tiskárny; na též stránce jsou dva odstíny modré, např. na tabulce Moravská Třebová - Mračotín - Mošt, ale u různých znaků. Na znaku Rakovníka je koruna ponechána bílá, ačkolи blason hovoří o zlatu, a u Ostravy - Michálkovic má slezská orlice zase pružinu zlatou mísit stříbrné.

Nicméně máme v rukou dílo, na něž jsme čekali a v nějž jsme kladli naděje - totiž že bude tečkou za dlouholetým tépáním v bludišti naší městské heraldiky. Škoda, že Čarkovo dílo v některých směrech touto tečkou není, i když mnohé objasnilo a přineslo mnoho nových poznatků. Je to rozhodně dílo, bez nějž se v současné době i v době dlouho budoucí neobejdeme, třebaže na ně nebudeme moci absolutně spoléhat jen na kodex, jinž dílo být mělo. Budeme tedy doufat, že příští generace tyto věci dořeší. Základní chyba je patrně v tom, že komise pro otázky znaků měst nemá více než jeden pořadní klas. Národním výborům se tak ponechává téměř volné pole působnosti a heraldikum zbyvá někdy jen trnout.

Jiří Louda

K terminologii blazonu znaku města Brna.

Poslední autoritativní publikace o městských znacích Čech a Moravy popisuje dnes platný znak města Brna jako trojhranný gotický štit se zaoblenými boky, který má při horním okraji bílé polobřevno a pod ním tři břevna rozložená tak, že u vrchu štítu je bílé polobřevno, pod ním červené břevno, bílé břevno a zase červené břevno. Poměr šíře polopruhu a břeven je 1:2:2:2. ¹⁾ Jinde se říká, že Brno má polopruh a tři pruhy bíločervené. ²⁾ Při čtení popisu je zřejmě nerozlišování pojmu polobřevno a polopruh. V době, kdy byla připravována publikace, nebyla ještě autorovi známa jedině správná definice znaku města Brna, pocházející od Františka Zvolanského: červený štit s bílým temenem a bílým břevnem. ³⁾ Je třeba litovat, že Čarek, jehož publikace bude mít zřejmě nadlouho pro laiky i pro odborníky určující hodnotu, vyšel při popisu znaku druhého největšího města v českých zemích z terminologie užité v privilegiu císaře Ferdinanda III. pro město Brno z 3. února 1646, které mluví o čtyřech břevnech (něm. Balkhen). ⁴⁾ Zmíněná listina je totiž dokladem, že ani úředně stanovený popis nemusí být vždy správný. Nemyslím tím, že pořadí barev je u Ferdinanda III. opačné, než je historicky doloženo. Jde o to, že ve znaku města Brna by podle tohoto popisu bylo břeven více, ačkoli ve skutečnosti je břevno jen jediné.

Nelze totiž zapomínat na to, že znak již od počátku není znamení jen obrazové, plošné, ale také plastické, reliéfní. Správnost tohoto tvrzení není třeba dokazovat, postačí snad jen poukáz na známé betonové milníky s městským znakem, stojící na okrajích města Brna. V reliéfu břevno z podkladu vystupuje a nemůže být znázorněno prohlubninou. Popis Ferdinanda III., a tedy i Čarkův by znamenal, že znak města Brna se skládá ze čtyř vystouplých plošek, sochařsky vzhledem k tomu, že břevna jsou vedle sebe, nejlépe ztvárněných jako poloválcové vydutiny (přesněji jako tři vydutiny a

navrchu polovice vydutiny). Tři pruhy a jeden polopruh nahore, jak je v návrhu z r.1934, městem přijatém, by plasticky měl vyjít jako štit rovný, na němž by jednotlivé pruhy byly naznačeny jen dělicí čarou. Obé však neodpovídá reliéfu známému již ze znakové pečetě z r. 1315. 5)

Je vidět, že obrazově jednoduchý brněnský znak působí při popisu potíže. Příčina toho spočívá zřejmě v neujasněnosti, jaký dopad může mít nepřesné používání heraldických terminů, zde konkrétně břeven a pruhů, na realisaci znaku v praxi. A to je varovné. Naštěstí však reliefní tvorba brněnského znaku vycházela nikoli z popisu, ale z dobrých vzorů minulosti.

Mojmír Švábenský

- 1) Jiří Čarek: Městské znaky v českých zemích. Academia Praha 1985, s.92.
- 2) Dtto, s.45.
- 3) František Zvolinský: Znaky moravských měst a městeček. Poznámky a doplňky. Sesít 2. Brno 1982, s.6. Jiné popisy pochládá Zvolinský se svou obvyklou přímočarostí za neodborné.
- 4) Německé znění příslušné pasáže v listině má např. Moriz Trapp: Beiträge zum bürgerlichen Militärwesen Brünns. Brünn 1873, s.47.
- 5) Jaroslav Dřímal - Ivan Štarha: Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček. Brno 1979, tab.XXV. Na této pečeti jsou poměry jednotlivých částí na štitě vyjádřeny v milimetrech odshora hodnotami $2 = 5 = 5 = 11$. Srv. Berthold Bretholz: Geschichte der Stadt Brünn. Brünn 1911, s.146. Břevno je opticky výraznější než při dnešním poměru $1:2:2:2$, který má však také historické kořeny.

K snadnějšímu využívání poznatků uvedených v recenzích knihy Jiřího Čarka Městské znaky v českých zemích, zpracovala redakce rejstřík míst (obcí) s odvoláním na stránku GHI:

Adamov	96	Mor.Třebová	97	Šternberk	91
Aš	89,93	Most	97	Tábor	94
Benátky n.J.	94	Mrákotín	97	Troubsko	88
Bezdružice	90	Napajedla	92	Tvrdonice	88
Bohumín	92	Neratovice	96	Varnsdorf	91
Brno	94,98	Neštěmice	96	Zahrádky	93
Brtnice	91	Nové Město na		Zbýšov	96
Bruntál	96	Mor.	89	Zlaté Hory	96
Březnice	94	Olomouc-Hodo-		Zliv	96
Buštěhrad	92	lany	92	Žamberk	95
Bzenec	93	Olomouc- Nová		Žďár n.Sáz.	89
Čáslav	94	ulice	92	Železnice	92
Český Štern-		Ostrava-Hrušov	92		
berk	89,97	Ostrava-Mar.Hory	92		
Fryšták	89	Ostrava- Michál-			
Fulnek	94	kovice	97		
Hluboká	95	Planá	93		
Hora sv. Šebes-		Polička	95		
tiána	97	Polná	95		
Horažďovice	95	Praha	96		
Horní Slavkov	97	Praha-Hradčany	90		
Horšovský Týn	93	Praha-Vinohrady	92		
Hustopeče	91	Praha-Žižkov	92		
Jihlava	95	Prachařice	90		
Kladno	91	Rakovník	97		
Konice	90	Rýmařov	96		
Kopřivnice	96	Sázava	91		
Kraslice	94	Slavičín	92		
Mezimostí	92	Slup	88		
Mikulov	89	Stará Boleslav	92		
Mladá Boleslav		Stará Říše	90		
Modřice	95	Střekov	96		
	90				

Jiří Svoboda:

CO MÁME VĚDĚT O STÁTNÍCH SYMBOLECH. Svoboda, Praha 1985,
nestr.

Na 16 volně vložených listech podélné A5 autor shrnul základní údaje o československých státních symbolech a o pravidlech jejich užívání na veřejnosti. Při své práci vycházel J. Svoboda z těchto základních předpisů: Článku 110 Ústavy ČSSR, zákona č. 163/1960 Sb., Zásad pro užívání státního znaku ČSSR a státní vlajky ČSSR, publikované v částce 4/1975 Ústředního věstníku ČSR. Tyto předpisy autor stručnou, srozumitelnou a vysvětlující formou opakuje v jednotlivých kapitolkách svého díla, které jsou doplněny barevnými kresbami státních symbolů a barevnými fotografiemi.

V úvodu jsou vyjmenovány státní symboly, mezi něž počítáme; státní znak ČSSR, státní vlajku a prapor ČSSR, standartu prezidenta republiky a státní pečeť.

Důležité pokyny přináší kapitola "Používání státního znaku". V praxi se setkáváme s největším počtem nesprávného užití státního symbolu právě při používání státního znaku. Některé organizace, mající na svém razítku státní znak, používají toto, razítko i k označování běžné korespondence, obchodníků, faktur a p. Takové užití státního znaku je nepřípustné a na běžnou korespondenci se musí používat razítko obdélníkové, nápisové, bez státního znaku. Na které druhy listin a korespondence se může použít razítko se státním znakem, je v kapitolce vysvětleno. Z uvedeného vyplývá, že Zásady uveřejněné v částce 4/1975 Ústředního věstníku ČSR nejsou ještě dostatečně zařízeny a domnívám se, že právě vydaná publikace na tyto zásady mezi funkcionáři znova upozorní. Ne každý má po ruce citovaný věstník.

Méně chyb vidíme v druhé kategorii - užívání státní vlajky a praporu. Autor připomíná dodržování pořadí při použití dalších státních a jiných vlajek spolu s naší státní vlajkou. Tato musí být vždy na prvém a nejčestnějším místě,

Žádná jiná vlajka nesmí při společném vyvěšování naší vlajku rozměry převyšovat. Je-li použito k výzdobě různých jiných vlajek, např. měst, organizací, musí být při této příležitosti spolu s nimi vyvěšena aspoň jedna státní vlajka ČSSR umístěná na nejčestnějším místě. Pořadí čestnosti při vyvěšování autor v publikaci rozkresluje. Na státní vlajku je nepřípustné umisťovat různé emblémy a hesla, jak je to občas vidět v průčelí různých sálů při různých konferencích. Vlajková výzdoba sálů nemá být trvalou součástí výzdoby interiéru a po skončení akce má být vždy sejmuta. Státní vlajka nesmí být užívána k aranžerským účelům, např. k výzdobě výkladních skříní s vystaveným zbožím. Tento nešvar poměrně ještě často zahlédneme, zejména při aranžování výkladů k různým sportovním akcím ap. K témtu účelům se může používat trikolora, která státním symbolem není. Při vyvěšování na domech nesmí být státní vlajka vyvěšena způsobem korouhve, způsobem, který se u nás používal zejména v době okupace. Stožár vlajky smí nést jenom jednu vlajku (prapor) a nesmí být ozdobován různými příkrasami a nátěry, např. trikolorou.

Je zde připomenuto i ustanovení o vlajkové výzdobě při mezinárodních příležitostech. Vlajky se věší za naší vlajkou v pořadí naší abecedy nebo abecedy jednací řeči mezinárodního orgánu.

Poslední kapitola je věnována ochraně státních symbolů. Přestupky proti zde uvedeným zásadám mohou být postiženy pokutou do výše 500 Kčs.

Náklad publikace není v tiráži uveden, ale věřím, že se dostane na každého, kdo má co do činění s užíváním státních symbolů na veřejnosti.

Vilém Walter

Z.G.Alexy:

EX LIBRIS ARMALES. Nakl. Hermann Böhlaus Nachf. GmbH, Wien.
Sv.1, 1983 (1984) 167 str., sv.2, 1984 (1985), 171 str.
Náklad 500 exemplářů číslovaných a autorem podepsaných.

Každý z obou svazků obsahuje bio- a bibliografické údaje o 72 heraldicky činných současnících z téměř všech zemí světa, kde se pěstuje heraldika evropského typu. Každý účastník je představen na dvoustraně: vlevo text, vpravo vlepený lístek knižní značky (*ex libris*) s heraldickým obsahem. Úvod je ve francouzštině, angličtině a němčině, údaje o heraldicích jsou vždy v jednom z pěti jazyků připuštěných na mezinárodní heraldické kongresy (franc., angl., něm., španěl., ital.). Titulní strana, záhlaví kapitol a pod. jsou latinské. Záměrem je vydat celkem tři svazky, které mají být jakýmsi mezinárodním Who is Who heraldický a sbírkou současných heraldických *ex libris*. Nalézáme zde osobnosti charakterisované na titulní straně jako "de arte et scientia armorum bene meriti". Jsou to heroldi, vědci a publicisté, výtvarníci, ale též nakladatelé heraldického písemnictví. Vydatel chápe vexilologii jako součást heraldiky, tím je poznačen též okruh zahrnutých osob. Naše země je zastoupena 10 heraldiky, úměrně významu na heraldickém dění v mezinárodním porovnání.

Z redakčního rozhovoru s autorem jsme se dověděli, že u řady heraldiků bylo nutno nejdříve překonat problém neexistenci heraldického *ex libris*. Až 70 jich (ze 144) vděčí *Ex libris Armales* za impulс k vytvoření vlastního heraldického *ex libris*. Menší část požádala vydavatele o ztvárnění *ex libris*, řada z nich se obrátila na místní výtvarníky nebo si navrhli *ex libris* sami. V příštím roce se očekává vydání závěrečného třetího svazku.

red.

Ladislav Šebestík:

ZNAK MĚSTEČKA MODŘIC, vydala Osvětová beseda v Modřicích a Sdružení rodáků a přátel Modřic v roce 1985, Modřice (v roce-
ní 1984), 21 s., 8 obr.

Úhlednou heraldickou monografii zdobí obálka od Augusta Šika s barevným modřickým znakem - v červeném štítu rostoucí zelený dub se třemi žaludy. Problematika městského znaku Modřic je uvedena předmluvou z pera dr. Ivana Štarhy, která vystihla hlavní positivum práce - úzké sepětí autora, vlastivědného badatele s regionální historií Modřicka. Díky této širšímu znalostem se Ladislavu Šebestíkovi podařilo učinit detailní rozbor zde zachovaných heraldických památek dokládající podobu znaku městečka. Přiklonil se k názoru, že znak na bývalé radnici je antentický a vysvětlil vytěsané letočty. Taktéž zkratku a letopočet při znaku na zachovaném hraničním kameni. Rozbor pečeti městečka je však dost povrchní. Autor sice uvádí známé modřické pečeti, jejich opisy; fotografie pečetí jsou v příloze. Zvláštní odstavec věnuje barvě vosku. Avšak chybí časové zařazení typářů, jejich posloupnost a doba užívání je zde většinou vyjádřena jedním datem. Monografickému charakteru práce by odpovídalo citování pramenů všech sfragistických dokladů modřického znaku. V tomto směru práce nepřesáhla již citované pečeti Dřímalem a Štarhou. 1)

Za nejpozoruhodnější poznatek považuji objasnění symboliky městského znaku. Autor dává dub ve znaku do souvislosti se starobylým právem obyvatel městečka svobodně sbírat, případně dobytkem spásat žaludy ve vrchnostenských lesích, které je doloženo v roce 1465 v hospodářském soupisu modřického panství. Za toto oprávnění byl vrchnosti odváděn plat Eichelgeld = peníze žaludné, jak ho máme doložen např. v Lednici,²⁾ Koryčanech a ve Valticích. Toto právo bezpochyby našlo symbolické vyjádření v modřickém znaku.

Ladislav Baletka ³⁾ a já ⁴⁾ jsme již předtím vyslovili

přesvědčení, že symbolika městských znaků měla hlubší právní (právněarcheologický) význam. Znaky odrážely různé aspekty právního života města – jeho práva a povinnosti. Je tedy Šebestíkova práce dalším dokladem pro pravdivost vyslovené hypotézy i potvrzení správnosti zvolených metod zkoumání.

Výhrady lze mít k autorovu názoru, že modřický znak mohl vzniknout již za vlády olomouckého biskupa Bruna ze Šaumburku. Odporuje to našim představám o době vzniku městských znaků. I když znaky menších měst a městeček jsou ve většině případů starší než jejich známé doklady, nelze jejich vznik klást dálé než do 14. století.

Druhá část práce s názvem Slovanské stromy dub a lípa je věnována obecné symbolice těchto stromů. Autor zařadil tuto část zejména proto, že česká i německá část obyvatelstva Modřic v minulosti – a setkáváme se s tímto názorem i dnes – přikládala obsahu modřického znaku národnostní význam. Autor vysvětluje, že přisouzení dubu Němcům a lípy Slovanům je produktem obrozenecké doby a jejího národního romantismu.

Publikace je určena hlavně pro místní obyvatele. Zaslouží si však i místo v knihovně každého heraldického badatele. Lze si ji objednat za 10 Kčs na adresu: Osvětová beseda v Modřicích, PSČ 664 42 Modřice.

Jiří L. Bílý

Poznámky:

- 1) J.Dřímal - I. Štarha, Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček, Brno 1979, s.93.
- 2) Lednice má také v horním poli štítu 3 žaludy. I zde se zřejmě jednalo o vyjádření tohoto práva.
- 3) Ladislav Baletka, K původu městských znaků Moravy a Slezska. In: Sborník příspěvků I. setkání genealogů a heraldiků, Ostrava 1980, s.50-52.
- 4) Jiří L.Bílý: Vztah heraldiky a právní historie. In: Sborník příspěvků II. setkání genealogů a heraldiků, Ostrava 1983, s.9-11.

Zdeněk Pokluda:

ZÁMEK NÁVOJNÁ. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti 1984,
s.221-252.

V 6. svazku sborníku Okresního archivu v Gottwaldově, Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, který s datem 1984 vyšel koncem roku 1985, nalezeň čtenář další ze studií Zdeňka Pokludy o hradech a zámcích okresu Gottwaldov, věnovanou tentokrát zámečku v Návojně. Studie nejen opravuje řadu omylů publikace Hrady, zámky a tvrze I. - Jižní Morava, ale přináší i řadu nových genealogických poznatků o majitelích panství Brumov III - Návojná, kterými byli Selbové, jejichž rodokmen je v příloze ke studii, Hetzerové z Aurachu, Beis selové z Gymnicku a Mannerové, jejichž znaky nalezeň zájemce o heraldiku v obrazové příloze.

Š-n

Jaromíra Čoupková:

PŘÍSPĚVKY K VÝVOJI UHERSKOHRADIŠSKÉHO ZNAKU. Slovácko, Společenskovědní sborník pro moravsko-slovenské pomezí, 25, 1983, s.39-42.

Příspěvek dokazuje, že město Uherské Hradiště, které obdrželo listinu na polepšení znaku od krále Matyáše v roce 1481, užívalo pečeti s novým znakem již 24. února 1480. Město zřejmě získalo příslib polepšení znaku již v roce 1479 při jednání v Olomouci a podle návrhu nového znaku nechalo si vyrýt nový typář, který je ve studii vyobrazen, ještě před získáním znakového privilegia. Na rozdíl od znaku v privilegiu a ve všech pozdějších pečetích je na této pečeti ozbrojenec nad městskou branou obrácen přímo dopředu. Datace vzniku této pečeti do doby před vydáním znakového privilegia tuto odchylku vysvětluje. Dosavadní literatura si jí povšimla, nedokázala ji však vysvětlit.

Jedinou pečeť užívalo Uherské Hradiště až do roku 1581, kdy byly - po velkém sporu mezi radou a obcí , který autor-

ka popisuje - zavedeny velká a malá pečeť.

Š-n

Josef Gelmi:

DIE PÄPSTE IN LEBENSBILDERN. Styria Graz-Wien-Köln 1983,
272 s., fotopřílohy.

Úřad papeže, tato zvláštní evropská i světová instituce, poutala odedávna pozornost nejen laiků, ale i odborných badatelů. Nově se k historickému přehledu papežů vrací Josef Gelmi, profesor církevních dějin na filosoficko-teologické vysoké škole v Brixenu.

V krátkých portrétech jednotlivých papežů zdůrazňuje nejen jejich náboženské působení, ale význam pro vývoj světových dějin, umění, kultury a diplomacie.

Chronologický přehled papežů, rozdelený podle historických epoch do 10 kapitol, je systematicky zpracován od Viktora I. (r. 189-199), jeho předchůdci jsou zmíněni jen rámcově. Informace o každém papeži je uvedena základními údaji: datem a místem narození, občanským jménem, datem nástupu do úřadu, datem úmrtí a místem pohřbu. Od Innocence III. (1198 až 1216) je uváděn i znak. Životopisné údaje, zejména u papežů moderní doby, rozšiřují a obohacují běžně uváděná fakta o málo známé okolnosti provázející volby papežů, o politická i diplomatická jednání a výběr citátů ze světového tisku. Autor tak před námi prostřednictvím poměrně úzkého záběru životních osudů jednotlivců vytváří plastický obraz celospoločenského vývoje ve všech jeho historických fázích. Datové údaje jsou převzaty z oficiálních tisků "Archivum Historiae Pontificiae", vydávaných papežskou universitou v Římě, a jsou tedy spolehlivé.

V závěru je uveden chronologický přehled všech papežů, zde již počínaje svatým Petrem. Záslužné je, že autor nevynechal ani vzdorpapeže, i když zde by bylo potřebné uvést alespoň občanské jméno. Kniha je doplněna výběrem asi 50 ti-

tulů základní literatury, až na vyjímky z posledních dvou desetiletí.

Samostatnou složkou knihy je obrazový doprovod. Na 85 černobílých fotografických přílohách jsou zachyceny jednak portréty papežů ať již na fotografických podobiznách či v reprodukcích jejich malířských a sochařských portrétů, jednak fotografie významných staveb souvisejících přímo s některým z nich.

Heraldiky samozřejmě v největší míře zajímají ilustrace s papežskými znaky. Nutno říci, že vzhledem k recensi uveřejněné v Adleru těsně po vydání knihy, jde o částečné zkámaní. V prvé řadě se nejedná o kresby barevné, ale černobílé, kde tinctury jsou vyznačeny šrafováním. Výtvarně jsou jednotně použity španělské štíty bez hodnotných kusů. Přispívá to k jisté sevřenosti a jednolitosti celého díla, avšak přestože si uvědomujeme, že nejde o dílo speciálně heraldické, bylo by vhodnější použít opravdu dobových předloh. Zpracování heraldického obsahu znaků vychází z nejjednoduších forem rodového erbu, třebaže v některých případech autentické památky uvádějí poněkud odlišnou variantu. (Např. Bonifác VIII., papež 1294-1303 kombinoval ve štitu rodový znak Caetani s erbem příbuzného rodu dell'Aquila). Jediným skutečně dobovým vyobrazením je reprodukce kamenného znaku Klementa XII. na přebalu knihy. Pokud se tedy týká heraldické části zůstává i nadále nepřekonaná práce D. L. Galbreatha Papal heraldry.

Uvedené výhrady nemohou však zastřít celkový velmi dobrý dojem z knihy fundovaně připravené a poskytující na poměrně malé ploše dostatek spolehlivých údajů, navíc kvalitně graficky a tiskařsky zpracované.

H.

Petr Zimmermann:

ZNAK MĚSTA HRADCE KRÁLOVÉ. Stručný nástin jeho vzniku a historického vývoje. In: Zpravodaj MěNV v Hradci Králové, roč. 1984, čís. 3-8.

Autor ve stručné studii sleduje vývoj městského znaku podle hmotných a písemných památek. Vychází přitom ze starších prací V. Vojtíška (O pečetech a erbech měst pražských a jiných měst českých, Praha 1928) a L. Domečky (Znak města Hradce Králové, Hradec Králové 1935), a uvádí vznik a vývoj obou variant hradecckého znaku, ať již s českým lvem nebo s iniciálou G. Na rozdíl od Domečky, který čerpá své poznatky pouze z hradecckého regionu, uvádí Zimmermann nejstarší vyobrazení znaku s iniciálou G ve Vlašském dvoře v Kutné Hoře a posuňuje tak jeho první výskyt až do konce 13. století. Jako novum uvádí autor plné znění vyhlášky z roku 1973 o znaku, praporu a barvách města Hradce Králové. Neznámá v heraldické literatuře je rovněž informace o pokusu prosadit návrh nového městského znaku v roce 1976, který měl mít ve štítu palcát a stavební jeřáb; návrh naštěstí nebyl přijat.

Vydání studie, doplněné několika kresbami, je ve jmenovaném zpravodaji naprostě funkční a dostatečně informativní pro širší laickou veřejnost.

H.

Jaroslav Vlach:

DĚJINY GRUNTŮ A CHALUP V ŽAROŠICÍCH, na Silničné a ve Zdravé Vodě v letech 1650-1980. In: Zpravodaj Klubu Národního výboru v Žarošicích č. 6/1983, příloha.

Jako příloha k tomuto číslu Zpravodaje vyšla stať z připravované knihy žarošického rodáka a historika Jaroslava Vlacha "Dějiny gruntů a chalup v Žarošicích"...

Ukázková stať nese název "Bývalá Kašubova chalupa na Silničné". V roce 1828 rozprodala hrab. Arn. Schaffgotschová

16 stavebních míst při hospodářském dvoře na Silničné, kde potřebovala usídit několik rodin, potřebných k provozu dvoře.

Zde začíná historie domu č.21 na Silničné (okr. Hodonín), pův.číslo 14, který postavil Fr.Kopčík z Bošovic. Dalším majitelem stavění se stal Kašpar Tihlařík; ten ji r. 1838 prodává T.Pospíšilovi. Roku 1863 získávají dům manželé Vágnerovi a po nich Kašubovi, původem z Násedlovic, provdáním Vágnerovy dcery Josefy.

Další část statí se věnuje genealogii Kašubů, s nimiž se setkáváme v násedlovických matrikách už r. 1661. Po neúplných údajích ze 17., 18. a počátku 19. století, se J.Vlach věnuje podrobně této rodině | koncem 19. století a končí ny-jejším majitelem domu č. 21 na Silničné Karlem Zouharem, který se do rodu Kašubů přiženil. Přílohu doprovází reprodukce obrazu akad. malíře Jos. Konečného "Bývalá Kašubova chalupa na Silničné".

V.W.

HRAD MALENOWICE.

Oblastní museum jihovýchodní Moravy v Gottwaldově, 1985,
16 s. Text Jiří Kohoutek, heraldické kresby Miroslav Pavlů.

Drobná publikace rozšiřuje naše vědomosti o jedné z významných památek jihovýchodní Moravy. Stručně jsou uvedeny dějiny hradu a podrobně rozebrán jeho stavební vývoj. Připojen je i seznam držitelů Malenovic od r. 1321 do 1945. Vyvrácena je mylná informace ze starší literatury, že stavebníkem hradu byl Fridrich Tetauer z Tetova; Malenovice nikdy majetkem tohoto šlechtice nebyly. Vкусně vypravená brožura přináší též 11 fotografií exteriéru a interiérů hradu, na obálce jsou použity kresby erbů některých držitelů hradu (pani z Lichtenburka, Tetouri z Tetova, Bítovští ze Slavíkovic, Lichtensteinové-Castelcorno, Salm-Neuburkovi).

H.

Miroslav Vlk:

ZÁMEK V NELAHOZEVSI. Středočeská galerie Praha 1984, II. opr.
vyd., 43 s.

Kvalitní tisk na dobrém papíře jsou klady druhého opraveného vydání brožury o nelahozevském zámku. Řada fotografií objektu, starých plánů a rytin přispívá k dobrému dojmu z Vlkkovy práce, kterou autor rozčlenil na čtyři kapitoly. Prvá pojednává stručně o historickém vývoji zámku, druhá obšírnější podává umělecký vývoj a popis stavby. Třetí se věnuje obnovovacím pracem na zámku, úpravě okolí a využití objektu v současnosti, kdy zde byla po nákladných opravách interiéru v roce 1977 otevřena expozice Středočeské galerie s kolekcí uměleckých děl z bývalé roudnické sbírky Lobkoviců.

Čtvrtou kapitolu napsala Anna Bauerová. Má název Nela-hozevés - místní historie a pověsti. Ve skutečnosti však spluje předcházející tři kapitoly, v řadě případů ztotožňuje dějiny obce s dějinami zámku. Pověsti zaznamenává pouze dvě a to obě na 10 řádcích. Osm stránek věnovaných na statě Anny Bauerové se rozhodně dalo využít jinak a lépe, například k popisu obrazů a mobiliáře, skrytého ve zdech zámku, protože z celé brožury se čtenář vlastně nedovídí, co se skrývá pod vlastními sbírkami Středočeské galerie v zámku instalovaných.

V.W.

Jiří Kotyk:

OKÉNKO PRO HOSTA - rozhovor s Františkem Svatoněm (nar.1904), býv. jednatelem Muzejního spolku v Pardubicích. In: Zprávy Klubu přátel Pardubicka r.XIX, 1984, č.5-6, s.124-125.

Na otázku Dr.J.Kotyka "která část historie Vás zajímá specielně a proč?", bývalý jednatel Muzejního spolku v Pardubicích Fr. Svatoň m.j. odpovídá: "Pro archiv v Zámrsku jsem zpracoval místopis panství (posloupnost gruntů všech panství) a snad nejpracnější dílo - Jmenný index všech Purkrechtních a Sirotčích knih (prodávající a kupující), celkem

asi 30 knih".

Dále František Svatoň vypráví: "Původně jsem začal pracovat na rodokmenech. Nejprve jsem zpracoval svůj - tam jsem došel až do r. 1695. Pak Dr. Krpata mne nazývá spoluautorem svého díla Výlet k pradědečkům. Tam jsme došli až k roku 1490. Zpracoval jsem i další rodokmeny, např. Vl. Vodičky z Rožnova pod. Rad., kde jsme se dostali až k Bílé hoře a jiné".

V další části své vzpomínky p. Svatoň hovoří o zásluhách Muzejního spolku v Pardubicích a vítá program nově založeného Klubu přátel pardubického muzea.

V. W.

Otto Herber:

ANTONÍN ODEHNAL - medailér a tvůrce drobné plastiky. In: Sběratelské zprávy ČNS, pob. Hradec Králové, č. 45-47/1984, příloha.

Životopisná studie MUDr. Ottý Herbera z Veltrus o akademickém sochaři Antonínu Odenthalovi (nar. 1. 11. 1878 ve Svatce, zemř. 6. 4. 1957 v Praze), doplněná o soupis jeho díla, se na s. 5 věnuje i rodokmenu sochaře, který je zde stručně graficky znázorněn ve dvou generacích.

Sochařův děd Antonín Odenthal měl za manželku Kateřinu Novotnou. Sochařův otec Antonín Odenthal byl svrateckým kupcem a majitelem domu č. 75 "na Račanech" ve Svatce. Za manželku pojal Barboru Jadrnou, dceru Jana Jadrného a Josefy Macháčkové. Mimo syna Antonína měli Odenthalovi dceru Marii nar. 1880, která však zemřela v dětském věku.

V článku MUDr. O. Herber neuvedl žádná data narození a úmrtí, ač v poznámkovém aparátu cituje svratecké matriky.

V. W.

VRÁTÍME SE K RODOKMENŮM ? (ze sovětských materiálů:H.Bold)
In: Brněnský večerník, r.17, 1986, 17.1.

"Asi 5 % dětí se dostává na svět s různými defekty dědičných struktur, u 1 promile jsou narušeny chromosomy".

Shora nadepsaný článek s citovanou úvodní větou pojednává o dědičných chorobách a předznamenává, že jednou z forem boje proti dědičným chorobám je jejich včasná prevence a rozpoznání. Nejdále jsou v tomto oboru na světě Japonci, kde je lékařsko-genetická služba vlivem událostí II. světové války ve velké šíři využívána obyvatelstvem.

V.W.

(rinc)

ZNÁTE BEDŘICHA SMETANU ? In: Brněnský večerník, r.17, 1986,
17.1.

Článek si všímá ze zajímavého pohledu nejvýznamnější osobnosti české hudby na základě jeho fyziognomie, vlastností, povahy, zvyků a rozmarů. Takový výčet by měl genealog vždy připojit ke zpracovávané osobě svého rodu, jistě vždy u význačných a známých osobností rodu. Taková příloha rodokmenu či rodinné kroniky po desítkách let a smrti popisované osoby nám zanechává pro potomstvo jasný a úplný obraz o té kterej osobě. Jak pak bychom se třeba dnes dověděli, že Bedřich Smetana "měl hluboký hlas, poněkud nosový s jemně hrčivým "x".

V.W.

KRONIKA

Zemřel PhDr. Erik Bouza.

Počátkem roku se naše redakce dověděla smutnou zprávu, že 1. ledna 1986 zemřel ve věku 59 let ředitel Okresního archivu v Náchodě PhDr. Erik Bouza. V oblasti heraldického bádání si ho budeme připomínat jako spoluautora jednoho z prvních celookresních přehledů městských znaků - E. Bouza-V. Vaňková, Znaky a pečeti měst náchodského okresu, Česká Skalice 1972, 36 s., 14 listů příloh, který se v mnohem stal vzorem pro obdobné publikace.

jlb

JUDr. František Mojžíš - 80 let.

Dlouholetý člen našeho GH klubu i předchozí GHS Praha, pobočka Brno, JUDr. František Mojžíš z Viničných Šumic (okr. Brno-venkov) se dožívá koncem ledna t.r. v plné svěžestí krásných osmdesáti let.

Historie rodu Mojžíšů sahá na Pozořicku do počátků 18. století, kdy je ve farních matričních záznamech doložen zatím nejstarší známý předek Mojžíšů - Vincenc Mojžíš (1710-1785).

Na něj v přetržce navazuje další známý předek, praděd jubilantův, Albert Vojtěch Mojžíš (1823-1898), čvrtláník ve Viničných Šumicích. Praděd požíval v obci značné vážnosti a 12 let působil jako starosta obce Viničných Šumic. Vynikal svým vzděláním a rozvahou.

Jeho syn Josef Mojžíš (1847-1934) zdědil sklon k písemnictví po svém otci a denně si zapisoval vše, co se událo v obci, jak probíhaly zemědělské práce, vývoj počasí ap. Ve svých zápisních docházel až k takovým titěrnostem, že si evidoval, kolik sirek vyškratal ročně, jednou že za nestálé-

ho počasí šel pěšky 25 x sušit seno na jednu louku 8 km vzdálenou v údolí Říčky. Koncem 19. a počátkem 20. století byl jedním z mála, kdo v obci odebíral a četl noviny. Udržoval rozsáhlý písemný styk se svými příbuznými, kteří se vystěhovali do Chorvatska a Spojených států.

Otec dnešního osmdesátníka - František Mojžíš (1884 až 1966) byl domkařem v rodné obci. Šest let pobyl ve vojenské službě jako příslušník 6. dragounského pluku na Moravě i v Rakousku. Ve světové válce prošel ruskou, italskou a rumunskou frontou a o svých válečných taženích dovedl později poutavě vyprávět.

Z matričních záznamů dále vyplývá, že všichni předci JUDr. Fr. Mojžíše se věnovali zemědělství, žili ve Viničných Šumicích. Ženili se kolem 20-25 let a umírali kolem 70 let. Ze vzdálených příbuzných JUDr. Fr. Mojžíše vynikl spisovatel František Neužil (1907, Jezera u Pozořic - nyní místní část Pozořic) a pokrokový rolník, politik a publicista František Haviř (1860-1944).

Náš letošní oslanenec JUDr. František Mojžíš se narodil 28. ledna 1906 ve Viničných Šumicích. Měšťanskou školu navštěvoval v Rousínově, kde patřil k jeho učitelům i Fr. Götz, později dramaturg Národního divadla a literární kritik. Na obchodní akademii v Brně maturoval v r. 1926. Po doplňovací zkoušce z latiny a filozofické prodepeutice studoval na právnické fakultě brněnské univerzity, kde v roce 1933 dosáhl doktorátu právu. V r. 1934 nastupuje jako právní aspirant u Úřadu pro vyměřování poplatků v Brně, v letech 1937-1945 pracuje na Zemském finančním ředitelství v Brně.

V osvobozené vlasti zaujímá místo vedoucího rektorátu Vysoké školy zemědělské v Brně (1945-1952), v dalších letech až do r. 1966 je vedoucím její ústřední knihovny. Od roku 1966 vedl do svého odchodu do pensie v r. 1972 Ústřední knihovnu Vysoké školy veterinární.

JUDr. Fr. Mojžíš je od svého mládí veřejně činný a do svého vysokého stáří je členem Sboru pro občanské záležitosti.

tosti, aktivistou MNV v Pozořicích, zpravodajem Státní památkové péče a členem okresní komise dějin. Působí v řadě dobrovolných organizací, spolků a společenství. Je držitelem 14 čestných uznání.

Z publikační činnosti připomene jeho studie: Viničné Šumice - nástin vývoje středomoravské obce, 1966, společně se Zdeňkem Mazlem, Padesát let TJ Sokol Viničné Šumice, 1970, Viničné Šumice v protifašistickém odboji, 1984, Vítězné járo, 1985.

Dále napsal JUDr. Fr. Mojžíš řadu článků do různých sborníků vysokých škol, knihovnických učebnic, denního tisku a řadu referátů přednesl v místním rozhlasu.

Z jeho podnětu byly prohlášeny blízké Hynčicovy skály se vzácnou teplomilnou florou za chráněné území. Osobně počuje Fr. Mojžíš o úpravu stráně historické Hlásnice v předhůří někdejšího hradu Vildenberka. Vildenberk patří též k zájmům místního vlastivědce a k dějinám hradu snesl za léta řadu historického materiálu. Jeho rozsáhlý domácí archiv uchovává řadu materiálů k dějinám obce Viničné Šumice a okolí, cenné knihy, archiválie a topografický materiál. Po příkladu svých předků si Fr. Mojžíš od mládí zapisuje veškeré události, které prožil, stav počasí a uchovává veškerý tiskový materiál, se kterým přišel do styku. Je to dnes bohatý archiv. Část zápisů z květnových dnů roku 1945 byla již publikována. Jazykové znalosti usnadnily JUDr. Fr. Mojžíšovi poznání řady evropských zemí. Sovětský svaz navštívil již v roce 1938.

Výborná znalost latiny pomáhala Fr. Mojžíšovi při sběru materiálu a sestavení "Slovníku latinských citátů, rčení a úsloví", který obsahuje 10 500 hesel a je u autora uložen v rukopisu a zatím čeká na svého vydavatele.

JUDr. Fr. Mojžíš jako lexikograf vysvětluje původ svého příjmení. Není nikde doloženo, že by jeho předkové byli židovského původu. Domnívá se, že první pojmenování pochází pravděpodobně od toho, že předek připomíнал některý-

mi vlastnostmi starozákonného proroka Mojžíše (vůdcovství) nebo některé obecné vlastnosti Židů (obchod ap.).

V plném slánu žije náš jubilant ve své vilce v rodných Viničných Šumicích. Plně sleduje veškeré dění i v našem obooru a přes své stáří pravidelně dochází na naše členské schůzky. Se svou manželkou Markétou vychoval čtyři syny - Ivana, Jiřího, Vladimíra a nejmladšího Vojtěcha, hudebního skladatele. Všichni synové dosáhli vysokoškolského vzdělání a všichni pokračují v některém ze zájmů svého otce.

Jmérem výboru Genealogického a heraldického klubu při ZK ROH Královopolské strojírny v Brně přejeme JUDr. Františku Mojžíšovi mnoho zdraví, úspěchů a chuti do vlastivědné práce a brzké vydání jeho "Slovníku latinských citátů".

Vilém Walter

Zemřel autor Dějin nábytkového umění.

Dlouholetý člen našeho klubu a předchozí bývalé brněnské pobočky GHS Praha architekt František Cimburek, opustil naše řady po delší nemoci dne 14. dubna 1985 v roce svých pětasedmdesátin.

Arch. František Cimburek se narodil 6.2.1910 ve Vídni jako jediný syn stolařského mistra. Po vychování základních českých škol spolku "Komenský" ve Vídni studoval na vídeňské Umělecké škole řemesel obor architektura vnitřního zařízení a nábytkové tvorby. Sociální poměry rodičů a nastupující hospodářské krize však nedovolily další vzdělávání.

Během druhé světové války se stěhuje se svojí manželkou Olgou z Vídně do Brna, kterému zůstal věrný po celý svůj další život.

Jeho odborným zájmem se stává historie nábytkářství. Seznamuje se se staršími a známými historiky umění dr. Zdeňkem Wirthem a dr. Karlem Herainem. Z popudu arch. Fr. Cimburka připravují k vydání ještě za spolupráce Jana Haláka monumentální a dosud u nás nepřekonané dílo Dějiny nábytko-

vého umění, jejichž první svazek vychází v Brně pod autorstvím arch. Fr. Cimburka v roce 1948 v nákladu 5000 výtisků v brněnském nakladatelství Rovnost. Druhý svazek vyšel roku 1949 a třetí r. 1950 už pod autorstvím všech čtyř jmenovaných historiků.

Arch. Fr. Cimburek měl výtvarné nadání a některá vyobrazení v knize Dějiny nábytkového umění sám vytvořil. Současně s Dějinami vycházela revue Soudobá bytová kultura, věnovaná současnému nábytku, jako informační vzorník bytové architektury, redigovaná Fr. Cimburekem za spolupráce Zd. Wirtha, K. Heraina a J. Haláka. Revue však po několika číslech zanikla.

Zájem o pomocné vědy historické přivedl arch. Fr. Cimburka do řad GHS Praha, pobočky v Brně a posléze i do GH klubu při ZK ROH Královopolské strojírny v Brně. Těžištěm jeho zájmu byla rodová heraldika a numismatika. Pravidelně se účastnil členských besed, vycházků a dalších akcí klubu. Byl oblíbený pro svoji klidnou a vyrovnanou povahu a jemné vystupování. V roce 1984 se důsledně přihlásila zákeřná choroba, která už nedovolila další činnost v našem klubu a dne 14.4.1985 ukončila jeho život. Byl zpopelněn 23. dubna 1985. Na jeho pohřbu se účastnili zástupci Genealogického a heraldického klubu při ZK ROH KSB. Čest jeho památce!

Vilém Walter

Zemřel PhDr. Karel Schwarzenberg.

V době, kdy redakční rada připravovala medailon k 75. narozeninám významného českého heraldika Dr. Karla Schwarzenberga, jsme se dozvěděli smutnou zprávu, že autor Heraldiky dne 9. dubna 1986 zemřel. K jeho záslužnému dílu se ještě vrátíme na stránkách našeho časopisu.

red.

ZPRÁVY

Heraldický omyl.

Signet nakladatelství Melantrich - erb tiskaře Jiřího Melantricha z Aventinu - je hojně užíván nejen na titulních listech knih, ale i na různých propagačních předmětech. Nejnověji se objevil na kartičkovém kalendáři na rok 1986. Výtvarník celou kompozici pojál ve dvou barvách a erb s černými konturami nechal částečně kolorovat modře. Vznikl tím štit šikmo polcený bílo-modře, stejně jako klenot a přikryvadla, namísto správných tinktur zlaté a černé. Výtvarné zpracování erbu je přitom transkripcí původního dřevorytu ze 17. století s poměrně bohatým členěním a stínováním, jemuž vybarvení silně ubralo na čitelnost. I zde tedy platí, že méně bývá často více.

H.

Opět heraldika na známkách.

Znaky měst se v posledních letech stávají jedním z nejoblíbenějších filatelistických námětů. Svědčí o tom již dvanactá serie, vydaná 10. února t.r. V nové grafické úpravě obohatí naše sbírky znaky Myjavы, Vodňan a Žamberka. Autorem známk je již tradičně zasloužilý umělec Josef Herčík. Počet jím vytvořených známk s heraldickou tematikou dosahuje touto serií čísla 54.

H.

Městské znaky v televizi.

Na loňském televizním silvestrovském I. programu ve 22,10 hod. byl uveden pořad Krajané a rodáci kde v pásmu lidových písni, připomínajících rodná města a kraje, vystou-

pili známější pražští herci. Pořad, který silvestrovského diváka mnoho nepobavil, zaujal příznivce heraldiky svojí výpravou. K výzdobě studia byly užity pěkně ztvárněné znaky měst Čech a Moravy.

red.

Genealogie v právní praxi.

Že zájmy genealogické mohou přinést nejen radost ze zjištěných historických faktů, tvrdě vybádaných ve studovnách archivů, ale případně i nějakou korunu navíc, dokládá inzerát z pražského vydání Lidové demokracie ze dne 26. července 1985:

"Dědictví v Kanadě." Hledáme příbuzné Michala Boháče, který se narodil 19.6.1905 v ČSSR. Advokátní poradna 1, Národní 32 116 66 Praha 1. Značka Dz.028678/Tu."

Inzerát jako za starých časů. Proto, Boháčové, pozor!

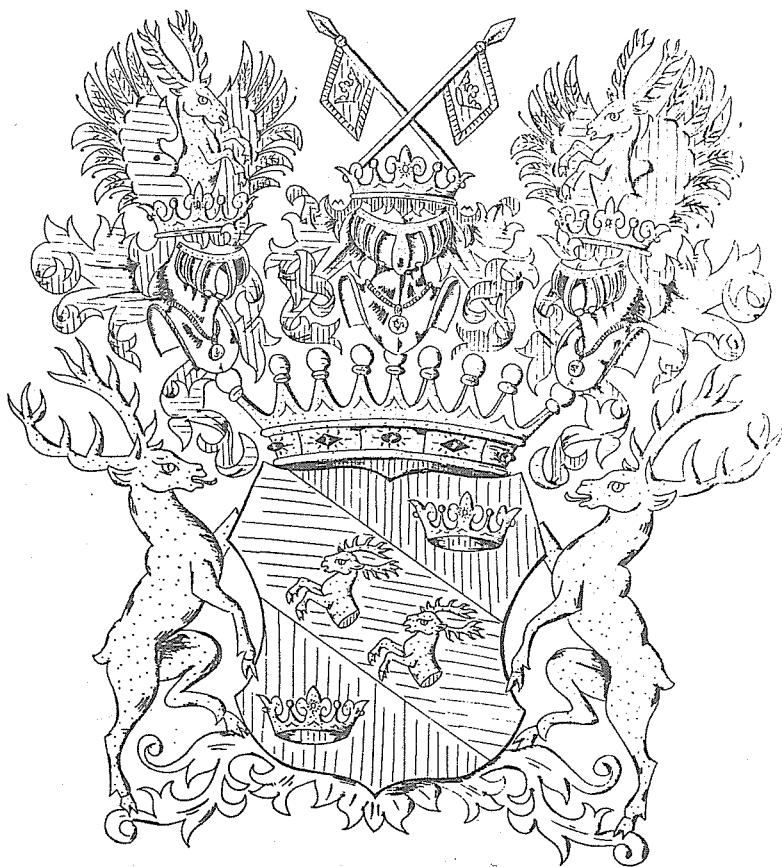
red.

Heraldická výstava Miroslava Magniho.

V městském muzeu v Dačicích se uskutečnila ve dnech 24. září - 8. října 1985 přehlídka výtvarné tvorby telčského heraldika Miroslava Magniho. Vernisáž 24.9. a další dny výstavy, která nakonec musela být prodloužena do listopadu, ukázala návštěvníkům 130 barevných znaků šlechtických rodů, jenž měli svá panství na jižní a jihozápadní Moravě. Obrazová část výstavy byla doplněna výstavou starší i novější heraldické literatury.

Z tvorby Miroslava Magniho otiskujeme černobílou kresbu erbu pánu z Kunovic podle předlohy z roku 1686.

V.W.



Sdělení redakce.

Žádáme naše čtenáře, aby si u článku Heraldická výzdoba domu pánů z Lipé v Ivančicích v GHI č.3/1985 laskavě opravili jméno autora, jímž je dr. Jiří L.Bílý. Uvedený dr. Miroslav Dostál je autorem ilustrací k článku.

Při kompletaci č.4/1986 nedopatřením z makety čísla vypadl list s poznámkami k článku Viktora Gentnera a Miloslava Trmače Španělský a belgický původ moravských Ugartů. Chybějící list byl vytištěn a prosíme čtenáře, aby si ho zařadili na příslušné místo.

Za uvedené nedostatky se autorům i čtenářům dodatečně omlouváme.

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ INFORMACE

Vydává jako interní tisk pro potřeby členů v nepravidelných lhůtách Genealogický a heraldický klub při ZK ROH Královopolských strojíren v Brně, Palackého 78

Odpovědný redaktor: František Špírk

Redakční rada:

JUDr. Jiří L. Bílý, Jiří Hanáček, PhDr Adolf B. Král, CSc.,
PhDr. Tomáš Krejčík, PhDr. Ivan Štarha, Vilém Walter

Obálka:

Kresba znaku Karel Liška, výtvarné řešení Jiří Hanáček

Bezplatný odběr vázán na zaplacení ročního členského
příspěvku. Toto číslo vyšlo v 1. čtvrtletí 1986.

370023186

